T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ DİN SOSYOLOJİSİ

ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA KADEM DERNEĞİ'NİN İSTANBUL SÖZLEŞMESİNE YAKLAŞIMI

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Gülistan TAY

ANKARA 2023

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ DİN SOSYOLOJİSİ

ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA KADEM DERNEĞİ'NİN İSTANBUL SÖZLEŞMESİNE YAKLAŞIMI

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Gülistan TAY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

ANKARA 2023

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ DİN SOSYOLOJİSİ

ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA KADEM DERNEĞİ'NİN İSTANBUL SÖZLEŞMESİNE YAKLAŞIMI

Tezli Yüksek Lisans

Danışman

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı:

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Doç. Dr. Halide Nur ÖZÜDOĞRU ERDOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KENEVİR

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU danışmanlığında hazırladığım "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Tartışmaları Bağlamında KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesine Yaklaşımı (Ankara, 2023)" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 21.06.2023

Adı-Soyadı: Gülistan TAY

ÖNSÖZ

Değişen dünya düzeniyle birlikte kadınların cinsiyetler arası eşitlik talebi, şiddet karşısındaki mücadeleci tutumları ve kadın haklarının yasal güvence altına alınması gibi birçok hak talebinde bulunmaları, devletlerin bu alanda çalışmalar yürütmelerine neden olmuştur. Devletlerin gelişmişlik düzeyi ve kadına yönelik politikaları çerçevesinde yürütülen bu çalışmalar neticesinde, kadın haklarına yönelik birçok ulusal ve uluslararası anlaşmalar imzalanarak yasalar yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmalardan bir tanesi de "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olan İstanbul Sözleşmesi'dir. Kadına yönelik şiddeti önlemeyi ve kadın haklarını yasal güvence altına almayı amaçlayan sözleşme, Türkiye başta olmak üzere birçok ülkede imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin, Türkiye'de yürürlüğe girmesiyle eş zamanlı olarak bir kesim tarafından lehte ve aleyhte söylemlere, destek ve eleştirilere maruz kalırken; KADEM Derneği tarafından da öncelikle desteklenmiş, fakat sözleşme feshedildikten sonra fesih kararını destekler nitelikte açıklamalar yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, kadına yönelik ulusal ve uluslararası alanda çalışmalarıyla Türkiye'nin önde gelen kadın derneklerinden biri olan KADEM'in toplumsal cinsiyet eşitsizliği tartışmaları bağlamında İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik tutumlarının değişmesine neden olan faktörleri açıklamayı amaçlamıştır.

Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusu, problemi, amacı, önemi, yöntemi, kapsamı ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. İlk bölümde cinsiyet kavramı bağlamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine değinilmiş ve Türkiye'deki kadın hareketinin tarihsel süreci hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise İstanbul Sözleşmesi ve KADEM Derneği hakkında bilgi verilmiş, aralarındaki ilişki irdelenmiş ve KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'ne verdiği desteği geri çekmesinin altında yatan temel sebepler açıklanmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına pek çok kişinin önemli desteği olmuştur. Bu kapsamda öncelikle gerek akademik donanımıyla gerekse de akademik süreçlerdeki yönlendirmeleriyle ufuk açıcı önerileriyle destek olan ve her zaman çalışmaya motive eden danışman hocam Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU'na şükranlarımı sunarım. Ayrıca yönlendirme ve tavsiyeleriyle çalışmama katkı sunan Dr. Öğr. Üyesi Abdussamet KAYA'ya ve Deniz YILDIZ'a, eğitim hayatım süresince maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyerek her türlü fedakârlık ve destekte bulunan annem Özgül TAY'a ve babam Mehmet Buhar TAY'a, çalışma konusunun belirlenmesi ve sonuç kısmına katkı sunan Mehmet TAY'a teşekkürler ederim.

Haziran 2023

Gülistan TAY

KISALTMALAR

AB : Avrupa Pirliği

AKP : Ak Parti

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AHİM : Avrupa insan hakları mahkemesi

AKDER : Kadın Adayları Destekleme Derneği

CADEW : Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi.

DNA : Deoksiribo Nükleik Asit

FETÖ : Fetullahçı Terör Örgütü

GREVİO : Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu

KADEM : Kadın ve Demokrasi Derneği

KA-DER : Kadın Derneklerini Destekleme ve Eğitim Desteği

KAMER : Kadın Merkezleri

LGBTİ : Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender, İntersex

ODTÜ : Ortadoğu Teknik Üniversitesi

OHAL : Olağanüstü Hâl

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TÜBAKOM : Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu

YAZKO : Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **V**

KISALTMALAR ..... **VII**

İÇİNDEKİLER ..... **VIII**

GİRİŞ **1**

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi 2

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 2

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi 3

BİRİNCİ BÖLÜM **5**

CİNSİYET TARTIŞMALARI VE KADIN HAREKETLERİ **5**

1. TÜM BOYUTLARIYLA CİNSİYET 5

1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği 12

2. 1980 SONRASI TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETLERİ 18

2.1. 80'li Yıllarda Kadın Hareketleri 21

2.2. 90'lı Yıllarda Kadın Hareketleri 23

2.3. 2000'li Yıllarda Kadın Hareketleri 27

İKİNCİ BÖLÜM **33**

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ VE KADEM DERNEĞİ **33**

1. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ 33

1.1. İstanbul Sözleşmesi 34

1.2. İstanbul Sözleşmesi'nin Amacı 37

1.3. İstanbul Sözleşmesi'nin Kapsamı 37

1.3.1. İstanbul Sözleşmesi'nin Kişi Bakımından Kapsamı 37

1.3.2. İstanbul Sözleşmesi'nin Konu Bakımından Kapsamı 39

1.3.2.1. Şiddete karşı koruma 39
1.3.2.2. Israrlı Takibe Karşı Koruma 43
1.3.2.3. Ayrımcılığa Karşı Koruma 44
1.4. İstanbul Sözleşmesinde Devletin Yükümlülükleri 44
1.4.1. Önleyici Yükümlülükler 44
1.4.2. Koruyucu Yükümlülükler 46
1.4.3. Cezalandırıcı Yükümlülükler 47
1.5. İstanbul Sözleşmesi'nin Tartışılan Maddeleri 48
1.5.1. İkinci Madde 48
1.5.2. Üçüncü Madde 49
1.5.3. Dördüncü Madde 49
1.5.4. Altıncı Madde 50
1.5.5. On İkinci Madde 51
1.5.6. On Dördüncü Madde 52
1.5.7. Otuz Sekizinci Madde 53
1.5.8. Kırk İkinci Madde 54
1.5.9. Kırk Sekizinci Madde 54
1.5.10. Altmış Altıncı Madde 55
1.6. İstanbul Sözleşmesine Lehte ve Aleyhte Söylemler 55
1.6.1. İstanbul Sözleşmesine Yönelik Aleyhte Söylemler 55
1.6.2. İstanbul Sözleşmesine Yönelik Lehte Söylemler 57
2. KADEM DERNEĞİ 59
2.1.KADEM Derneği'nin Faaliyetleri 62
2.1.1. Projeler 62
2.1.2. Zirveler 63
2.1.3. Eğitimler 65
2.1.4. Etkinlikler 66

2.1.5. Konferans ve Paneller 68

2.2. KADEM Derneği ve İstanbul Sözleşmesine Dair Sosyal Medyadaki Söylemleri .. 70

2.2.1. KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi Yürürlükte İken Kadına Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Tutumu ve Medya Söylemleri 70

2.2.2. KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'nin Feshedilmesinden Sonraki Söylemleri 77

SONUÇ 85

KAYNAKÇA 90

ÖZET 111

ABSTRACT 112

GİRİŞ

Şiddet; bireyin beden, mal ve değerlerine karşı işlenmiş olan her türlü zararı ifade eder ve dünyanın ekonomik, sosyal ve politik açıdan en güçlü ülkelerin bile sürekli karşılaştığı ve bütün önleyici politikalara rağmen hâlâ önüne geçemediği bir olgudur. Yaşanan şiddet türleri farklı kategorilerde isimlendirilseler de ana başlık altında şiddet; fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet ve siber şiddet olarak sınıflandırılmaktadır.

Şiddeti her açıdan en aza indirmek amacıyla tüm dünya ülkelerinde bir hayli gayretler sarf edilmiş ve buna yönelik tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Bu tedbirlerden biri de yasal olarak şiddet gören mağdurları, özellikle de kadın ve çocukların güvence altına alınması ve şiddetle karşılaşmaları durumunda gerekli cezai yaptırımın uygulanması için "Kadın ve Aileye yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olan İstanbul Sözleşmesi, 2011 yılında imzaya açılıp 2014'te yürürlüğe girmiştir. 2021 yılında ise Türkiye tarafından Türk değer yargılarına uymadığı gerekçesi ile sözleşme feshedilmiştir.

KADEM Derneği özellikle kadın hak ve özgürlüklerini savunan ve bu alanda birçok çalışma ve faaliyet gerçekleştiren uluslararası bir dernektir. Bu sebeple kadına yönelik ulusal ve uluslararası antlaşmaları ve sözleşmeleri yakından takip etmektedir. Dernek, uluslararası alanda kadın haklarını ilgilendiren İstanbul sözleşmesiyle ilgili tartışmalarda aktif bir rol oynamıştır. Fakat Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni feshettikten sonra KADEM Derneği de söylem değişikliğine giderek sözleşmeden desteğini çekmiştir. Çalışmamızın temel motivasyonu, derneğin kadın hakları ile doğrudan ilgili olan sözleşmeden desteğini çekmesinin altındaki dinamiklerin neler olduğu problemi oluşturmuştur.

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Tarihsel süreç bağlamında toplum, biyolojik olarak farklı doğan çocukları kadın ve erkek olarak ayırmıştır. Daha sonra da bu cinsiyetlere uygun roller belirlenmiştir. Belirlenen bu rollerle erkek daha üstün ve ayrıcalıklı bir konuma gelirken, kadın sömürülen ve ezilen olarak ikinci plana atılmıştır. Fakat değişen dünya düzeni ve kadınlar tarafından yükselen hak talepleri sonucunda gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi için devletler, ulusal ve uluslararası alanda birçok yasa ve sözleşme imzalamıştır. Bu çerçevede imzalan sözleşmelerden biri de İstanbul Sözleşmesi'dir.

İstanbul Sözleşmesi gündeme geldiği tarihten itibaren gerek dünyada gerekse Türkiye'de sosyal, siyasal, politik ve daha birçok alanda büyük bir ses getirmiştir. Daha sonra da feshedilmesiyle aynı şekilde bir yankı bulmuştur. Zira sözleşme gündeme geldiği ilk dönemde muhafazakâr kadın dernekleri daha seküler bir tutum içinde olan diğer kadın dernekleri olmak üzere birçok kesim tarafından desteklenmiş, fakat daha sonra değişen bazı sosyo-politik durumlardan dolayı, bazı kadın dernekleri sözleşme hakkında görüş ayrılıklarına gidip, sözleşmenin feshedilmesi gerektiği kararına varmıştır. Bu yüzden araştırmanın konusu, Türkiye'de önde gelen kadın derneklerinden biri olan KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'ne karşı tutumlarının değişmesindeki sosyal, siyasal zeminin incelemesini kapsamaktadır. Bu çerçevede İstanbul Sözleşmesi'nin toplum ve politika ile ilişkisi düşünüldüğünde KADEM Derneği'nin de bu faktörlerden etkilenme durumunun mümkün olup olmayacağı araştırmanın temel problemidir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Belli bir amaca ulaşmak için birkaç kişinin bir araya gelerek kurduğu yasal örgüt olan dernekler, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de oldukça fazladırlar. İnsan hakları, hayvan hakları ve kadın hakları başta olmak üzere birçok alanda varlık gösteren dernekler, aynı zamanda gündemin belirlenmesinde ve sorunların dile getirilmesinde de

oldukça etkilidirler. Kadına dair sorunları dile getirmek için kurulmuş olan KADEM Derneği de Türkiye'de kadına dair konuların gündeme gelmesinde oldukça etkili bir dernektir. Kadın hak ve taleplerinde aktif rol oynayan ve aynı zamanda kadına dair sorunların çözümü için birçok çalışması bulunan dernek, aynı zamanda kadına dair yasa ve sözleşmelerin kabul edilmesiyle de oldukça ilgilidir. Nitekim İstanbul Sözleşmesi kabul edildikten sonra sözleşmeye en büyük desteği veren derneklerden biri olmuştur. Aynı zamanda sözleşmenin amacını ve önemini anlatmak için de birçok çalışmada bulunmuştur. Fakat İstanbul Sözleşmesi feshedildikten sonra birkaç gerekçe ile fesih kararına herhangi bir tepki vermemiştir.

Bu araştırmada, KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi konusunda üye, yönetici ve şubelerinin değişen tutumlarını din sosyolojisi perspektifinden ele alınması hedeflemektedir. Araştırmanın önemi ise kadın haklarını savunan, kadına yönelik başta fiziksel ve psikolojik şiddet olmak üzere her türlü şiddeti engellemeyi hedefleyen ve bunun için yaptırımlarda bulunan İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye'de kadına dair varoluşta önemli ulusal ve uluslararası faaliyet gerçekleştiren, aynı zamanda birçok şube ve üyesiyle de önemli bir yer teşkil eden KADEM Derneği'nin değişen tutumunun altında yatan temel faktörler nelerdir? sorusunu yanıtlayabilmek için önem teşkil etmektedir.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmada İlk olarak kavramsal ve tarihsel süreç bağlamında kadın ve cinsiyet kavramlarını ele alınmakta, ardından İstanbul sözleşmesi, İstanbul Sözleşmesi'nin toplumda tartışmaya neden olan maddeleri ve KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'nin kabulünden bugüne kadar olan süreçte değişen tutumlarını kapsamaktadır. İlk bölümde belgesel analiz olarak ifade edilen, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Böylece konuyla ilgili literatür taraması yapılarak konunun teorik çerçevesi oluşturulmuştur. İkinci bölümde ise yöntem olarak; doküman analizinin yanı sıra İstanbul Sözleşmesi ve KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi hakkında

facebook, whatsapp, instagram, twitter ve KADEM Derneği'nin resmi internet sayfasındaki açıklamaları ele alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET TARTIŞMALARI VE KADIN HAREKETLERİ

1. TÜM BOYUTLARIYLA CİNSİYET

Tarihin her döneminde toplumda insanları anlamlandırabilmek için farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Kullanılan bu isimlendirilmelerden bir tanesi de cinsiyet kavramıdır. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olarak birbirinden ayrılan cinsiyet kavramı; esasında yumurta ve spermin bir araya gelerek doğumla dünyaya gelen canlıyı ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet terim 14. yy. dan beri her ne kadar birbirlerinin yerine kullanılıp (Haig, 2000, s. 373), hiçbir ayrım ve kategorizasyona girilmese de tamamen birbirinden farklı anlamlar içermektedir (Vatandaş, 2007, s. 31). Nitekim biyolojik cinsiyet olarak ifade ettiğimiz sex: Latincede 'seuxs' kökünden türeyen ve DNA'daki kromozomlara göre belirlenen işlevsel, davranışsal ve yapısal özellikleri kapsayan bir kavramdır (Torgrimson & Minson, 2005, s. 785). Bu yönüyle cinsiyet, fizyolojik ve biyolojik olarak erkek ve kadın ayrışmasıdır (Broughton vd. 2017, s. 1294).

Bireyler doğdukları andan itibaren kadın veya erkek kategorisinde değerlendirilmeleri bebeğin cinsel organına bağlı olarak belirlenir. İlerleyen süreçte çocuğun aldığı eğitim ve içinde büyüdüğü çevreye bağlı olarak kendisini kız veya erkek olarak tanımlamasıyla cinsiyet kimliğini oluşturur (Akkaş, 2019, s. 99). Tabi ki bu kimlik kazanımında herhangi bir üstünlük ve eşitsizlikten bahsetme gibi bir durum söz konusu değildir. Aksine bu durumda cinsiyet; erkeklik ve dişilik organına bakılarak ifade edildiği için sadece anatomik farklılığı ifade etmektedir (Bhasin, 2003, s. 8). Örneğin bu doğal farklılıktan dolayı kadın hamile kalıp doğum yapabiliyorken erkek yapamamakta (Freedman & Sears, 1989, s. 687) ya da kadın regl olurken erkek olmamakta. Bu doğal farklılıkların yanı sıra bir de toplum tarafından oluşturulan toplumsal cinsiyet gibi farklılıklar da mevcut.

İngilizce “gender” olarak ifade edilen, biyolojik anlamından ziyade, daha çok cinsiyetin toplumdaki sosyal ve kültürel yapıdaki algıyı ifade etmek için kullanılan toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetten ayrı olarak, toplumun kültürel yapısına ve tarihi alt yapısına bağlı olarak belirlenen ve dolayısıyla hem tarihsel hem de toplumsal olarak da değişebilen “cins kimliği” ya da “cinsiyet konumu” dur (Berktay, 1996, s. 16). Bu bağlamada aslında toplumsal cinsiyet, toplumda cinsiyetin nasıl algılandığı ve cinsiyete yüklenen sorumlulukların neler olduğu hakkında ipuçları barındırır (Kantoğlu vd., 2018, s. 172). Nitekim toplumsal cinsiyet; maddi olan bedene manevi anlam ve derinlikler yükleyerek kültürel bir ayrıştırmayla tanımlamaktadır (Bingöl, 2014, s. 108). Bu yönüyle toplumsal cinsiyetin toplum tarafından oluşturulmuş kültürel bir yapı olduğunu söyleyebiliriz (Hepşen, 2010, s. 14). Fakat toplumsal cinsiyet tek taraflı bir yapı olmayıp, biyolojik cinsiyetle birlikte ele alındığında anlam ifade eder. Çünkü biyolojik cinsiyete bağlı olarak toplumsal cinsiyet rolleri belirlenir (Akkaş, 2020, s. 59). Belirlenen bu roller aynı zamanda cinsiyet farklılıklarının toplumsal düzlemdeki yansımalarını ve toplumsal açıdan eşitsizlik ve cinsiyet ayrımcılığını da kapsar. Çünkü kadın ve erkek olarak ayrıştırma beraberinde cinsiyetin hayat boyu devam edecek olan rollerin üstlenmesini de beraberinde getirmekte (Savcı, 1999, s. 130). Bu ayrışmaya ve cinsiyete göre değişen rollere paralel olarak gelişen durum da hiç kuşkusuz birçok yerde cinsiyetler arası eşitsizliğe neden olmaktadır.

Son zamanlarda sıklıkla duymaya alışık olduğumuz toplumsal cinsiyet, 1968 yılında Robert Toller tarafından toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten ayrıştığı noktaları göstermek için ortaya atılmıştır (Segal, 1992, s. 98). Ardından 1972 yılında “sex” ve “gender” kavramları Ann Oakley’in, “Society” adında yazdığı kitapta geçerek literatüre kazandırılmıştır (Özmete & Yanardağ, 2016, s. 92). Ann Oakley erkek-kadın ayrımının cinsiyet olduğunu; kadın ile erkek arasındaki toplumsal açıdan eşitsiz bölünmeye atıf yaparak bunun da toplumsal cinsiyet olduğuna değinir. Fakat bu terimin

çerçevesini ilk ortaya çıktığı andan bu yana, sadece bireyin bireysel kişilik ve kimliğini değil aynı zamanda yapısal düzeyde kurum, kuruluş ve örgütlerdeki cinsiyete göre iş bölümünü içine alan ve sembolik düzeyde de kadınlığın ve erkekliğin stereotiplerini kapsayacak kadar derin ve geniş olduğunu vurgular (Gordon Marshall, 1999, s. 98). Bu anlamda toplumsal cinsiyet kavramı iki cinsiyet arasındaki güç eşitsizliklerine vurgu yapmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan çalışmalar, toplumsal cinsiyete dair değer ve yargıların, özellikle kadını erkeğin altında ikincil konuma düşürerek olumsuz yünde etkilediğini ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı pekiştirerek üretmeye devam ettiğini vurgulamaktadır. Fakat yapılan çalışmalarda dikkat çeken bir diğer husus da; yeni dünya düzeninde kadının kendi aleyhine olan bu vetireyi yeniden oluşturmak anlamında sergilediği mücadeleci ve aktif rolüdür (Dündar, 2012, s. 124).

Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp ve cinsiyet rolleri anne karnına düştüğümüz andan itibaren bir paket halinde yüklenmeye başlar. toplumsal cinsiyet açısından rol mefhumuna , bireyin "kadın" ve "erkek" şeklinde toplumdaki cinsiyet ile ilgili belirli rolleri canlandırıp uymasıdır (Gönenç vd., 2018, s. 24). Bu yönüyle toplumsal cinsiyet, toplumun beklentilere cevap vermesi açısından önemlidir. Çünkü kadın ve erkeğin cinsiyet konumu arasındaki farkları belirler (Connell, 1998, s. 84). Fakat bu farklar her toplumunda aynı olmayıp farklılık göstermektedir. Hatta aynı toplumda ya da bir toplumun farklı tabakalarında dahi toplumsal cinsiyet algısı değişebilmektedir (İ. B. Altıparmak, 2018, s. 183).

Toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde, bireyler cinsiyete dayalı rolleri benimsemenin yanı sıra aynı zamanda toplumsallaşmayla birlikte değer inanç ve normları öğrenip, toplumun cinsiyete yüklediği toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde kendini inşa eder (Uluocak vd., 2014, s. 28). Öğrendikleri bu şeyler her iki cinsi de birbirinden

kesin çizgilerle ayırarak farklılaştırılmaya çalışılır. Bu farklılaştırma da beraberinde eşitsizlik ve ayrımı da getirir (Ecevit, 2021, s. 9).

Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren toplum cinsiyeti ayrıştıracak davranışlar ve beklentiler içerisine girerek kimliklerin nasıl olması gerektiği hakkında mesajlar vermektedirler (Z. A. Başaran, 2019, s. 38). Bu yüzden cinsiyet beklentilerine uygun bir şekilde biçilen roller, onları ifade edecek olan kavram ve ürünler de kesin çizgilerle ayrıştırılarak belirtilir. Örneğin yeni doğan bir bebeğin cinsiyete göre, doğum yapan annenin dahi doğan çocuğa uygun giyinmesi (doğum sonrası annenin cinsiyete göre kafasına taktığı tokanın veya başına örttüğü yazmanın rengine kadar), ya da erkek elbiseleri mavi veya koyu tonda renkler, fermuar, papyon ve cep gibi keskin hatlı detaylar üzerine araba ve silah gibi güç ifade eden motifler kullanılırken; kız çocukları, pembe gibi açık tonlar üzerine fırfır, kurdele ve dantel gibi yumuşak kıyafetler üstüne; kalp ve çiçek gibi duygusallığı ifade eden motifler kullanılmakta (Sağır vd., 2021, s. 280-281). Devamında gelişim ve büyüme sürecinde kız çocuğuna geleceğin bir gelin ve anne adayı olacağı için bu rolü benimsetmek adına ona bebek ya da ev işlerini anımsatacak çanak çömlek gibi oyuncakların alınması, erkek çocuklarına bakıldığında ise; alınan oyuncakların yelpazesi daha geniş ve her ne hikmetse erkek çocuklarını geleceğe kız çocuğuyla eşit düzeyde hazırlama gibi bir durum söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu hakikate rağmen hiçbir ebeveyn erkek çocuğunu babalığa hazırlamak için ona bebek almayı akıl etmez.(Ertung, 2013, s. 92). Yine de kadının ileride büyüyüp eş ve anne olacağı gibi erkeğin de eş ve baba olacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir (Göktaş, 2020, s. 32). Aynı zamanda aile terbiyesi, giydiği kıyafet, dışarı gidiş geliş saatleri ve eğitim sürecinde de kız çocukları hem aile hem de sosyal hayatta ataerkil yapıya uygun olarak yetiştirilmektedirler (Vatandaş, 2007, s. 39). Bireyler arasındaki hiç bir ayrım, bireylerin biyolojik anlamda erkek veya dişi oluşları kadar belirgin ve yaygın değildir. Fakat cinsiyet sadece biyolojik özellikleri ifade etmez. Cinsiyet, hayatın ilk dönemlerinden

itibaren toplumsal bir ulam olarak da bireyde anlam kazanmaya başlar. İlerleyen yıllarda bireyin biyolojik cinsiyetini esas alan bir yaşam ve anlam dünyası inşa olunur. Oluşan bu dünyaya da toplumsal cinsiyet denir.

Toplumsal cinsiyet, bireyin belli bir sınıflamada olduğuna dair bilgiye, bu bilgi çerçevesinde bireye biçilen rol ve beklentileri kapsamaktadır (Vatandaş, 2007, s. 29). Bu bağlamda kadının toplumsal cinsiyet özelliklerine baktığımızda; dünyanın hemen hemen birçok yerinde toplum tarafından kadına dair işlenmiş ortak birçok kod bulunmaktadır. Ülkelerin büyüklüğü ve gelişmişliğine bağlı olmaksızın oluşan bu kodlarda klasik kadın profili; yemek yapmak, ev işiyle uğraşmak, kocasına bağlı kalmak ve çocuk bakıp büyütmek iken (Başak & Serin, 2021, s. 3); sosyal hayatta da duygusal, dindar, alçakgönüllü, çabuk aldanan, anlayışlı ve cinsel açıdan çekici olmaktır. Erkek çocuklarında ise bu süreç; güç, otorite, iş yönetme, reislik, saldırganlığı temsil eden araba, silah ve uçak gibi oyuncaklar alınır. Bunun yanı sıra sosyalizasyon sürecinde erkek çalışıp eve ekmek getiren, eşine karşı söz sahibi olan sert ve güçlü bir şekilde eğitilmiş bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır (Mercan & Şahin, 2017, s. 3).

Bebeğin doğumuyla başlayan toplumsallaşma sürecinde, cinsiyet için oluşturulmuş roller öğrenilir. Anne karnında kız veya erkek olarak dünyaya gelen çocuklar cinsiyetlerine uygun norm ve beklentileri öğrenirler. Böylelikle bu beklenti ve normlara paralel olarak "dişilik ve erillik" olan cinsiyet rollerini özümserler (Giddens, 2012, s. 526). Doğumla başlayıp ölümle sonlanan bu sürecin ilk everesinden iki yaşına kadar çocuk cinsiyetten bihaberdir. Bu süreçte ebeveynin tutumu (erkek ve kız çocuğuna giydirilen elbiseler, saç stilleri vb.) ya da bazı ifadelerle ebeveyn tarafından yönetilmektedir. İki yaşından itibaren kendi cinsiyetlerini farkına varırlar. Fakat hala cinsiyetin anatomik farklılıktan kaynaklandığını anlamazlar. İlk temelleri ailede atılan bu kavram daha sonra okul ortamında pekiştirilmeye başlanır. Ailede ayrıştırılan roller ders materyalleri (kızlarda pembe silgi, kokulu kâğıt erkeklerde; çanta baskılarında bir

kahraman veya araba resimlerinin olması), kaynak kitaplar ve eğitimcilerin geleneksel tutumuyla çocuklara aktarılır. Eğitimin özellikle temel ilk yıllarında nasıl kadın ve erkek olunacağı üzerinde durulur. Örneğin; "Anne çocuğa diş fırçalamayı, saç örmeyi ve duşa anne yardımıyla girdiği ve kahvaltıyı anneyle birlikte hazırlandığı belirtilir" (Sarıtaş & Şahin, 2018, s. 468). İlkokul ders kitabından alınan bu örnekte kadının daha çok çocuk bakımıyla ilgilendiği ve temel eğitimi verdiği görülüyor. Yine aynı kitapta baba için*;* "evin ekonomisi ve gelir gider dengesiyle ilgilene, dışarıda çalışarak eve yorgun gelen " (Sarıtaş & Şahin, 2018, s. 469) gibi örneklerle aslında babanın evin gelir gider dengesini düzenleyen ve maddi gücü elinde bulunduran biri olarak karşımıza çıktığını göstermektedir. Ayrıca erkek çocuklarına "baba" figürü yoluyla ekonomik özgürlüğe ve güce sahip olma sorumluluğu yüklenirken, kadınlara "anne" olma sorumluğu ve ev işleri görev olarak yüklendiği bulgusuna ulaşmıştır (Gümüşoğlu, 2016, s. 49).

İş hayatına geldiğimizde ise; öğrenilen cinsiyet farklılığının yanı sıra cinsiyet ayrımcılığıyla devam eder. Klasik toplum yapısı kadının evde oturup çocuk baktığı, erkeğin ise tek işçi olarak ekonomik gücü elinde bulundurarak çalışma hayatında yer alırken, değişen dünya düzeninde kadın artık ev dışı işlerde de görünürlüğünü artırmış ve çalışma hayatına katılım sağlamıştır (Can & Büyükbayraktar, 2018, s. 358). Fakat bu durumda da bir yandan anne ve ev hanımı bir yandan da çalışan rollerini üstlenen kadın yıpranarak birçok sorumluluğu birlikte üstlenmiştir. Böylece kadın; hem gelir getirici işin, hem de ücretsiz ev işinin ağırlığını yüklenerek bir yandan geleneksel olarak beklenen çamaşır, bulaşık, temizlik gibi ev işleri ve çocuk bakımı, bir yandan da gelir getirici işler ve bu işlerde yaşanan zorluk ve mağduriyetlerle baş etmek durumunda kalmışlardır. Fakat kadın ve erkek aynı performans ve saat dilimi içerisinde çalışmasına rağmen eşit işe eşit ücret alamamıştır. Toplumun büyük bir kısmında, erkeğin geliri esas gelir olarak görülürken, kadının geliri "ek gelir" veya "ikincil gelir" olarak addedilmiştir. Kadının çalışma hayatına erkeğe oranla geç katılması ve gerekli olan çalışma haklar konusunda

eksik olması, sendikalaşmaya daha az meyletmesine ve işverene karşı daha az talebkâr olmasına neden olmuştur (Keleş, 2018, s. 2047). Nitekim kadın emeği, hala birçok işveren açısından nispeten ucuz emek ve az masraf konumundadır (ILO, 1985).

Kadının çalışma hayatında birçok rolde bulunması ve buna karşın eşit ücret almamasının yanı sıra bir de kadının yükselmesini engelleyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler her ne kadar kesin bir şekilde ifade edilmese de "cam tavan" kavramı kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Cam tavan kavramı; kadınlar ile yüksek rütbede bulunan erkekler arasında yer alan ve onların liyakat ve başarılarına bakmaksızın ilerlemelerini engelleyen, görünmeyen, şeffaf ve aynı zamanda da geçilemeyen engeller olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır (Ayrancı & Gürbüz, 2012, s. 128). Bu teori kadınların bireysel olarak ilerlemelerinin daha üst düzeyde bir işi başaramayacakları korkusundan ziyade sadece kadın oldukları için engellendiklerini ifade etmektedir (İpçioğlu vd., 2018, s. 687). Şeffaf engeller oluşmasının sebepleri olarak kadınların ailevi konular sebebi ile çok kolayca kariyerlerinden sapabildikleri inancı, kadınların rekabetçi ve zorlu iş dünyasında faaliyet gösterebilme yetenekleri ile ilgili önyargılar ve kadınları temel işletme faaliyetlerinden daha uç işlere çeken kast sistemini göstermektedirler. Fakat yine de karşı karşıya kaldıkları engellerden en büyük ve en soyut olanı: Üst düzeylerdeki erkeklerin kendilerini kadınların yanında rahatsız hissederek kendinden daha iyi pozisyonlarda görmek istememeleridir (Çitçi, 1998, s. 243).

Kültürel hayat da dâhil olmak üzere birçok alanda erkekler daha çok hükümranlık ve otoritenin temsilcisi iken, kadınlar daha çok hükmedilen, sakin, merhamet ve iyi niyet temsilcileridir. Buradan da anlaşılacağı üzere toplumsal cinsiyet nedeniyle erkeklerin ve kadınların farklılıklarını belirtmek için toplumda bireylerin rolleri baz alınarak cinsiyete yönelik tanımlamalar yapılmıştır (Akkaş, 2019, s. 104). Bu anlamda Beauvoir "kadın doğulmaz kadın olunur" cümlesinde de ifade edildiği üzere; biyolojik cinsiyetin aksine kadın kimliğini oluşturan faktörün cinsiyete yüklenen

toplumsal anlamlar olduğudur (Ölmezoğlu, 2018, s. 5). Aynı durum erkekler ve erkekliğe yüklenen anlamlar için de geçerlidir (Çapcıoğlu & Çetin, 2020, s. 8). Aynı zamanda toplum tarafından oluşturulan doğal olmayan ve sürekli değişkenlik gösteren bu anlamlar tarihsel süreç içerisinde kadını ev işleri ve anne rolü ile hareket alanını daraltırken, erkeğinde hareket alanın bir hayli genişletip toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebebiyet vermiştir.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

İki veya daha çok şeyin birbirine eşit ve denk olmayışını ifade eden eşitsizlik kavramı; kadın ve erkeğin toplumda birbirine denk olmayışını ifade etmek için toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; farklı formattaki güç ve hâkimiyet ilişkilerinin sonucu olarak, toplumun kadın ve erkeğe ilişkin algısından kaynağını almaktadır (Sırma, 2023, s. 20-21). Bu durumda kadınların kültürel, ekonomik ve sosyal hayatta temel hak ve özgürlüklerinin kullanılmasını ve bunlardan yararlanmayı engelleyerek, bu hakları ortadan kaldıran veya bu hedef doğrultusunda yapılan herhangi bir girişim, kısıtlama ve mahrumiyet anlamına gelmektedir (Bal, 2014, s. 16). Bireyi cinsiyetine göre değerlendirip eşit olmayan tutum ve davranış sergilemesini ifade eden toplumsal cinsiyet eşitsizliği; temel olarak biyolojik cinsiyete değil de toplumsal cinsiyet rollerine dayanır. Çünkü toplum kadın ve erkeğe biçtiği rollerle hayatın her alanında kadını daha geri plana atarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olur. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temeli değişen boyutlardaki güç ilişkilerinin sonucu olarak toplumun kadın ve erkek ile ilişkin algıdan almaktadır (Sucu & Keser, 2022, s. 730).

İnsanın kadın ve erkek olarak doğmasından kaynaklanan belli başlı bazı ayırt edici özellikler bulunsa da toplumsal cinsiyet bu özelliklerden kaynaklı bir sebepten ziyada daha çok kültür, coğrafi konum ve geçmiş tarih gibi faktörlere dayanır. Kadın veya erkek olarak doğan birey içinde bulunduğu toplumun etkisiyle sosyal hayata katılma

düzeyinde farklılık göstermekte ve kadın daha geri planda kalmaktadır. Nitekim yapılan birçok araştırmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kesimin örtük ve açık biçimde kadın olduğu belirtilmektedir (Demirdirek & Şener, 2014, s. 11).

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren iş bölümüne bağlı olarak kadının çocuk bakıp yemek pişirmek gibi ev içindeki işlerle, erkeğin ise; ev dışındaki işlerle ilgilenen, ava gidip eve ekmek getiren olması gibi farklı eğilim ve işlere yönelmeleri, süreç içerisinde onların kesin çizgilerle birbirinden farklı iki cins olarak değerlendirmelerine sebep olmuştur (Şenel, 2012, s. 248). Kadın ve erkeğe karşı nesiller boyu kökleşerek gelen bu ayrım 21.yy dünyasında teknolojik, bilimsel ve hukuki bunca gelişme ve ilerlemeye rağmen tarih boyunca hep var olmuş ve form değiştirerek hayatın her alanında hala var olmaya devam etmiştir. Her ne kadar bölgeden bölgeye ya da kültürden kültüre farklılık gösterse de genel anlamda çoğunlukla erkeklerle kıyaslandığında kadının daha az iş hayatına katılan, eğitim hakkında ikinci sıraya düşen, ücretsiz aile işçiliği yapan, çocuğu olunca işten çıkarılan ya da hiç işe giremeyen; girse dahi düşük ücretlerle çalıştırılan olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdilek & Coşkun, 2012, s. 33). Bu anlamda kadının sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık ve eğitim gibi birçok alanda geri plana atılarak birçok haktan mahrum bırakıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği; kadının öğrenimini, çalışma hayatında var oluşunu ve çalıştığı işte hak ettiği karşılığı etkileyerek, başta psikolojik boyut olmak üzere hayatın her alanında pek çok probleme neden olmaktadır.(Şimşek, 2011, s. 121).

Ekonomik, ideolojik ve kültürel yapılar içerisinde kadın; yazısız bir kuralmışçasına toplumdaki zayıf halkayı oluşturmaktadır (Güzel, 2014, s. 185). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sonucunda dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların ikinci sınıf insan olarak görünmeleri, eğitim, sağlık gibi birçok hizmet ve olanaklardan faydalanmalarını olumsuz etkilemiştir (Özvarış, 2014, s. 41). Ayrıca çalışma hayatlarında da kadın bulunduğu yerde erkek ile aynı konum, statü ve diplomaya sahip olmasına

rağmen aynı değeri görmeyip pozisyon yükseltmelerini gerçekleştirememiştir. Cam tavan sendromu olarak adlandığımız bu durum kadının sosyal ve çalışma alanlarında görünmemezliğini ele alır. Bir başka ifade ile kadının görünmez bir handikap olarak ırk yaş ve cinsiyet gibi nedenlerden dolayı kariyer basamaklarını engelleyen (Tahtalıoğlu, 2016, s. 91) özel veya kamu sektörü olmak üzere bir çok alanda emek sarf edip derece atlamayı, hedeflediği alanlarda karşılaştığı gizli engelleri ifade etmektedir (Taşkın & Çetin, 2012, s. 20). Örneğin anne olan bir kadının ekstra üst düzey bir yönetici seçilmesi ya da erkek rakipleri karşısında karar veren kişi olması ya da liderlik etmesi pek görülmeyen bir şey.

Kapitalizmin pazar içinde oluşturduğu değişimler gerek Türkiye gerekse de dünya genelinde pek çok eşitsizliğe neden olmaktadır. Bu eşitsizliklerden en çok etkilenen kesim kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadın daha az eğitim görmekte ve buna bağlı olarak artı değer taşıyan işlerde bulunamayıp ekonomik bir özgürlük kazanamamaktadır. "Eğitim, ekonomik gelişmenin lokomotifidir" sözünde de ifade edildiği gibi eğitim bireye ekonomik ve toplumsal anlamda kazanç sağlamaktadır (Akkaş, 2019, s. 113). Ne yazık ki ilkokul yıllarından itibaren erkekten daha düşük bir statüde görülen kadın yeteri kadar eğitim olanaklarından yararlanamamakta (Tunç, 2009, s. 261) ve buna bağlı olarak da kendine ait bir istihdam alanı bulmakta zorlanarak daha çok düşük ücretle alt kademelerde çalışıp tam olarak ekonomik bağımsızlık elde edememektedir (Şener, 2012, s. 55). Bu durum aynı zamanda ikincil konumda olan kadının babasına ya da eşine bağımlılığını pekiştirip, kendi öz gücüyle ilerlemesine engel olmaktadır.

Kadının sadece ülkemizde değil, tüm dünyada ciddi sorunlar yaşadığı problemlerden biri de hiç kuşkusuz sağlıktır. Nitekim kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık kadını son derece dezavantajlı bir konuma sokmaktadır. Bu anlamda kadının karşı karşıya kaldığı en büyük sağlık problemi de anne ölümleridir. Kadın ölümleri

arasında ilk 5 sıraya giren anne ölümleri, vaktinde alınması gereken aşı ve tedavi gibi sağlık hizmetlerinin alınmamasından ya da evde veya dışarıda sağlık personeli olmadan gerçekleşen doğumlardan kaynaklanmaktadır (Bal, 2014, s. 17). Yine çoğunluğu Afrika ülkeleri olmak üzere yoksul ülkelerde yapılan, kadın sağlığı açısından hiçbir fayda ve gerekliliği bulunmayan, tamamen kültürel ve çarpıtılmış dini inançlara dayanan kadın sünnetti; HIV/AİDS, kansızlık, idrar kaçırma ve enfeksiyonel birçok hastalıklara yol açarak kadının ömür boyu acı çekmesine ya da sünnet esnasında kan kaybı veya enfeksiyonlardan hayatını kaybetmesine neden olmaktadır (Soyer, 2014, s. 408).

Biyolojik farklılıklardan dolayı, kadın ve erkek arasındaki farkın derin ve geniş çerçeveli bir toplumsal farklılığa dönüşmesi kadının hayatını oldukça zorlaştırmaktadır (Eliuz, 2011, s. 222). Çünkü toplum zihninde bakımlı, zayıf ve uzun gibi oluşan kadın profili ve bu profile uymayanların sosyal hayatta dışlanıp bazı reklam, dizi, film ve kadının obje olarak kullanıldığı birçok sektörlerde iş bulmalarını dahi engellemektedir (Ülken & Yüce, 2020, s. 50). Nitekim dünyanın pek çok yerinde kadının güzel, her zaman bakımlı olmak zorunda olan ve düzgün fiziğiyle erkeği cezbeden bir obje olarak görülmesi nedeniyle spor salonlarından çıkmayan, iki üç gram uğruna akla hayale gelmeyecek diyet, ilaç ve otlarla zil çalan midesini ve psikolojisini bozmaya neden olmaktadır. Ayrıca yeme bozuklukları ile ilgili yapılan araştırmalarda kadın ile erkek arasındaki farkın çok olduğuna ve formda kalma, düzgün fizik ve doğum sonrası kilo gibi durumların kadına yönelik toplumsal baskının çok etkili olduğuna değinilmiştir (Koyun vd., 2011, s. 74).

Eril bir nicelik ve nitelik taşıdığından dolayı, kadının çok az ve çok geç katılmasına sebep olan siyaset; hala kadının görünürlüğü problemi ile varlığına devam ettirmekte. Kadının yaşam alanı sadece ev, çocuk ve eş üçgeni ile sınırlandırıldığı için kamusal alana pek çıkmamış veya gelenek, yasa ve dini inançlara bağlı olarak çıkarılmamıştır (Oruç & Bayrakçı, 2018, s. 471). Siyasetin sadece bir güç ve otorite olan

erkeğin yapabileceği inancı, siyasette kadınları erkek rakipleri gibi rekabet ve yarışmak yerine, genel merkezlerdeki erkeklerin istek ve ihtiyaçlarına bağlı olarak seçimleri gerçekleştirilmiştir. Böylece kadın; erkek egemen yapı gereğince siyasette aktif rol oynamak yerine sadece erkek siyasetçilere bir eklenti ve tamamlayıcı olarak varlıklarını devam ettirmektedirler (Mutlu, 2017, s. 35). Bunu yanı sıra kadının siyasette var olabilmesi için kendisine ifade özgürlüğü ve temsil alanı bırakılmadan bulunduğu siyasi partinin kimliği altında erkeksi görünüm sergileyerek varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. Çünkü kendisi gibi davranıp düşünen kadın; siyasetten anlamayan, zayıf, duygusal ve yanlış düşünen kadındır algısı kadını maskülen bir tavır takınmaya sevk etmiştir (Aydın, 2015). Kadının kendi kimliği ile siyasete girememesi haliyle dünya da ve Türkiye'de siyasete katılım oranlarını da etkilemiştir. UN Women-IPU "siyasette kadın 2021" haritasına göre kadınların milletvekili oranı yüzde 25,5 iken, bakan sayısı 21,9, devlet başkanı görevinde ise 5,9 olarak çıkmaktadır (*UN Women – IPU "Siyasette Kadın 2021" haritasına göre*,). Türkiye'de ise dünya parlamentosundaki temsil sırasında 188 ülkeden 129. Sıraya gerilemiştir ("Kadın milletvekili oranında Türkiye 129'uncu sırada", 2022).

Hiç kuşkusuz ki toplumda yaşanan her şey kaçınılmaz olarak o dönemin kitaplarına destanlarına ve atasözlerine yansımaktadır. İçinde bulunan dönemin zihniyetini açıkça belirten yazılı ve sözlü edebiyat; kadın ve kadının toplumdaki yeri hakkında da birçok bilgiyi içinde barındırır. Birçok hikâye ve romanda, Türk deyim ve atasözlerinde kadının çocuk doğuran, iyi anne olan ve en iyi ev işi yapanı ifade etmek için kullanılan "hanım hanımcık" gibi geleneksel rollerinin ön plana çıkarıldığı deyim ve atasözleri görülmektedir (Gün, 2010, s. 168). Bunun yanı sıra toplumsal hayatta var olan doğum, ölüm, boşanma ve eş seçimi gibi birçok alanda cinsiyetçi bir yaklaşımın olduğunu görmekteyiz. Nitekim "gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz" atasözüyle eş seçiminde kadında aranan kriterler ve doğduğu koşullara değinilirken; kadının

toplumdaki rolünü belirtmek için de “erkek iş başında, kadın aş başında belli olur”, “kesmez bıçak ele, iş bilmeyen avrat dile” atasözleri kullanılmıştır. Yine “eski pamuk bez olmaz, dul, avrat kız olmaz”(Tiraş & Ertürk, 2016, s. 143) atasözünde de kadının bazı medeni durumlardan dolayı dışlanıp hor görüldüğü anlaşılmaktadır (U. Başaran, 2018, s. 72). Bunun yanı sıra kadının erkek çocuk doğurduktan sonra kazandığı statü, hiyerarşik olarak kadının erkeklerden sonra gelerek düşük statüde yer aldığı, erkeğin işine karışmaması gerektiği, kadının uğursuz, bereketsiz olduğunu, anne ve eş rolünün önemini belirten birçok örnek mevcut (Okray, 2015, s. 100). Dünyada ve Türkiye de daha birçok örnekle kadının ikincil duruma düşerek olumsuz bir şekilde bakıldığını görmek mümkün.

Tarihsel olarak 18. yüzyılın itibaren hak bildirgeleriyle birlikte varlık gösteren birçok hak mücadelesine cinsiyet eşitsizliği olarak bildiğimiz kadın hakları da eklenmiştir. Fakat toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırıp eşitliği sağlamak adına geliştirilen feminist kuramlar ve imzalanan antlaşmalar ne yazık ki tam anlamıyla bunları sağlayabilmiş değil. Dünyanın birçok yerinde kadının haklarını kullanamaması, düşük toplumsal statüsü, buna bağlı olarak eğitim ve ekonomide erkeğe bağlı olması ve beraberinde gelen birçok sorun hala varlığını devam ettirmektedir (Akın, 2007, s. 4). Bugün hala binlerce kadın cinayeti, kadına yönelik şiddet ve istismar haberlerini görmek mümkün. Gelişen dünya koşulları, verilen eğitim ve alınan diğer tedbirlere rağmen bugün en gelişmiş ülkelerde dahi kesin bir kadın erkek eşitliğinden söz etmek mümkün olmamıştır henüz. Kadınların içinde bulunduğu bu durum demokratik ve adil bir şekilde çözülmediği sürece, sadece kadınlar açısından değil, bütün dünyada ilerlemenin önünde bir engel olarak kalacaktır. Bu yüzden sadece kadınların mücadele etmesi yetmez, kadınlarla birlikte erkeklerin de bu hakların elde edilmesi için özel bir çaba sarf etmeleri gerekir (Körükcü vd., 2012, s. 397). Sivil toplum örgütlerinden devlet dairelerine kadar birçok kurum ve kuruluşta ataerkil bir yapı olduğu için bu yapılanmaları değiştirmek ve adil bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermek güç. Fakat okul müfredatı,

geleneksel ve dijital medyada cinsiyetçi tutumlardan vazgeçmek, eğitmen, siyasetçi vb. sosyal alanlarda aktif rol alan bireylerin toplumsal cinsiyete duyarlı tutum sergileyerek yeni nesillere eğitim vermeleri, yasa ve kanunlarda eşitsizliğe mahal verecek maddelerin önüne geçerek toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanabilir (Bhasin, 2015, s. 66-67). Bunun yanı sıra toplumsal hayatta bireyi cinsiyetçi kalıp yargılardan uzak tutarak ilgi alanlarına göre yetiştirmek, kadının sadece bedenine odaklanıp cinsel bir obje olarak görmeme ve hane içindeki cinsiyetçi yetiştirme tarzından vazgeçilerek sağlanabilir (Akkaş, 2019, s. 116).

Kadının tarih boyunca toplumsal hayattaki varlığı ve erkeklere oranla daha fazla eşitsizliğe maruz kalmaları, araştırmacıların daha fazla bu alana yönelmelerine neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği denildiğinde akla ilk gelen kadın olsa da sadece kadın değil aynı zamanda erkekleri de kapsamaktadır. Çünkü kadınlık ve erkeklik birbirini karşılıklı olarak etkileyip belirleyen, birinde yaşanan değişiklik kaçınılmaz olarak diğerini de etkileyen karşılıklı bir süreçtir. Bu yüzden aslında toplumdaki erkeklik algısından olumsuz olarak onlar da etkilenmektedir (Kızılkan, 2014). Bir diğer ifadeyle kadın; kimlik, eşitlik ve özgürlük gibi hakların öznesi olarak boy göstermiştir. Kadının temel hakları üzerine kurulmuş olan bu mücadele, daha sonra evrilip cinsiyet ayrımcılığıyla mücadeleye dönüşmüştür (Kılıç, 2015). Bu dönüşüm ilk olarak roller arası mücadeleyi hedefleyip kadın ve erkek arasındaki dengeyi sağlamaya çalışırken ilerleyen süreçte erkek düşmanlığına evirilmiştir.

2. 1980 SONRASI TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETLERİ

Feminizm, toplum içindeki kadın erkek arasındaki siyasi, ekonomik, sosyal ve hukuki güç dengelerinin eşitlenmesi, kadın lehine toplumsal ve yasal düzenlemelerin kazanılması adına verilen mücadeleyi ifade etmektedir (Çavdar & Boyacıoğlu, 2019, s. 283-284). Türkiye'deki 1980 sonrası feminizm ve kadın hareketlerine değinmeden önce

feminizmin Türkiye'ye hangi koşul ve akımların etkisinde kalarak geldiğine değinmek gerekirse; aslında feminizmin dünya siyasi tarihinde 18.yy da İngiltere'de ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dalga olarak ayrıştırılan feminizm (Özdemir & Aydemir, 2019, s. 1707); İlk olarak 20.yy. başlarında birinci feminizm dalga olarak adlandırılan ve Mary Wollstonecraft'ın oy kullanma, mülkiyet hakkı, fırsat eşitliği ve eğitim gibi temel hakların talebini "Kadın Hakları Savunusu" adlı kitapta belirtmesiyle başlamıştır (Taş, 2016, s. 167). Daha sonraki süreçte de birçok yerde kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu ve kadının da bu haklardan mahrum kalmaması gerektiğini vurgulayan bildiriler yayınlanıp eserler ortaya konulmuştur. Böylece yaklaşık 20 ülkede kadınlar oy kullanma hakkı elde etmiştir. Ayrıca birçok ülkede de eğitim, hukuk, özel mülkiyet ve iş hayatında görünür olma gibi birçok hak da bu dönemde kazanılmıştır (Özüdoğru, 2018, s. 308). Fakat sosyal hayata kısıtlı bir şekilde yansımıştır.

Bu yıllarda elde edilen hakların kısıtlı olması ve sosyal hayatta tam olarak karşılığını bulmaması Avrupa'da ikinci dalga feminizm olarak isimlendirilen kadın hareketinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca Batıda yaşanan sağlık, teknoloji ve ilaç sektöründeki gelişmeler de etkili olan bir diğer faktördür. Kadınlar, sağlık alanında üretilen ilaç ve teknolojiye ulaşabilme ve daha sağlıklı ortamlarda doğum taleplerinde bulunmuşlardır (Taş, 2016, s. 169). Bununla birlikte kadınlar, 1970 yılında Oxsford'da düzenlenen konferanslarda sağlık alanındaki gelişmelerle insan bedeni üzerindeki kontrolün artmasıyla doğum kontrol, çocuk bakımı ve kürtaj gibi konuların temel haklar içerisinde yer almaları ve ücretsiz ulaşılması gerektiğini talep etmişlerdir (Çavuşoğlu, 2015, s. 45).

Türkiye'ye baktığımızda ise kadın hareketinin aslında Osmanlı Döneminde kadına boşanma hakkının verilmesi mücadelesi ve Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan gibi kadın kuruluşlarının kurulmasıyla başlamıştır (Metintaş, 2018, s. 110). Cumhuriyetin ilan edilmesiyle Atatürk'ün kadınlara yönelik yaptığı reformlar, 1926 yılında Medeni

Kanunun kabul edilmesi ve 1934 yılında seçme seçilme hakkının verilmesi de kadın hareketlerine yönelik atılan ilk temellerdir (Cengiz, 2010, s. 121). Fakat sonraki yıllarda tek parti ve tek lider çerçevesinde evrilen yönetimin başka herhangi bir sivil toplum örgütünün kabul etmemesi ve 1935 yılında kadın hareketinin sembolü haline gelen Türk Kadınlar Birliğinin kapatılması (TKB) talebi, 1970'li yıllara kadar kadın hareketlerinin durmasına neden olmuş (Tekeli, 2010) ve kadın hareketleri açısından "çorak yıllar" olarak adlandırılmıştır (Adak, 2020, s. 610). 1980 Darbesiyle birlikte ideolojik yapılanmaların tasfiye edildiği (Çaha, 2010), sosyolojik açıdan kimlik ve çok kültürlülüğün tartışıldığı, politik alanda siyasi sistemdeki yasak, kısıtlama ve kargaşalar yaşanmıştır. Bunun yanı sıra yaşanan değişimle birlikte sosyalizm ve marksizmin güç kaybetmesiyle birlikte kapitalizmin yaygınlık kazanması, yeni tüketim ve toplum modellerinin oluşmasında etkili olmuştur. Demografik yapıda göç ve hızlı değişimlerin yaşanması, kentlerin iş olanaklarına göre şekillenmesiyle kanın da iş ve eğitim hayatına aktif olarak katılması (Karagöz, 2008, s. 177) kadın hareketlerinin başlamasını sağlamıştır. Böylece toplumdaki kadın algısı, kimlik, rol, istismar ve şiddet gibi birçok konuda toplumsal bir hareket başlamıştır (Moralıoğlu, 2012, s. 292).

1980 öncesinde feminist, sol ve çevreci gibi birçok kimlik, ideoloji ve düşünce sorunu sosyalizm çatısı altında varlık gösterip, sosyalizme geçişle çözümleneceği düşüncesi hâkim olmutur (Çaha, 2010). Fakat 80 darbesi sonrası sosyalizm çatısında yaşanan bölünmeyle her bir grubun başlı başına bir hareket olarak varlık göstermesine neden olmuştur (Tekeli, 2020, s. 31). Böylece kamusal alanda yaşanan ayrışmalar ve her alanda yaşanan uyanış; ilk politik ve muhalif tutum (Özar, 2012, s. 5) olan kadın hareketinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. İlk olarak sol gruplardaki entelektüel, okumuş ve orta sınıf aile kadınları öncülüğünde farklı söylemlerde bulunan birçok kadının bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen yürüyüş, gösteri ve kampanyalarla feminizm ve kadın hareketi başlatılmıştır (Çaha, 2001). Bununla birlikte hareketin içinde

Osmanlı'nın İslami ideolojik yapısının aksine Cumhuriyet sonrası gelen Kemalist düşüncenin savunduğu laiklik ilkesi ve içerdiği mesajlar çerçevesinde (F. Acar, 2020, s. 74) demokrasiye engel olan (Arat, 2020, s. 94) ve görünürlüğün batıdaki kadın modeline indirgenmesinden dolayı toplumdan soyutlanan birçok başörtülü Müslüman kadın yer almıştır (Ş. Altıparmak & Budak, 2020, s. 33).

1960 sonrası kadın hakları açısından Batıda elde edilen özgürlüklerin etkisi batıda sınırlı kalmayarak birçok ülkede "yeni sosyal bir hareket" olarak hissedilmiştir (Cengiz, 2010, s. 120). Her ne kadar bu hareketlilik diğer ülkelerde dönemin en hareketli zamanlarına denk gelse de Türkiye'de kadın hareketleri pek de böyle olmamıştır. Aksine darbe sonrası yönetimin en sıkı ve zor olduğu dönemlere tekabül etmiştir. Kadın hakları için siyasi ve sosyal birçok farklı gruplardan bir araya gelen kadınlar (Kara, 2006, s. 16); kimlik, ideoloji ve fikri düşünceleri bir kenara bırakılarak, ortak hedefler doğrultusunda hareket etmişlerdir. Bu dönemde kadın ve aile içi şiddet, kürtaj, tecavüz, eşit haklarda iş ve yaşam hakkı, boşanma ve doğum izni gibi konularda bilinç yükseltmek adına çeşitli çalışmalar yapmışlardır (Tekin, 2007, s. 57).

2.1. 80'li Yıllarda Kadın Hareketleri

Kadın hareketlerinde yaşanan farkındalıkla beraber ilk olarak 1981 de kadın sorununun ele alması için Şirin Tekeli'ye Yazarlar Kooperatifi (YAZKO) tarafından teklif gitmesiyle kadınlarda bilinç yükseltme süreci başlamıştır. Artık kadına dair konular Şirin Tekeli ve beraberindeki arkadaşlarıyla ele alınıp yazıya aktarılmaya başlanmıştır. Yazılan bu yazılarda batıdaki kaynaklar referans alınarak daha fazla kadına ulaşmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda 1982 de yazarlar ve çevirmenler kooperatifi YAZKO tarafından "Kadın Sorunları" Sempozyumu gerçekleştirilmiştir (Koçak, 2007). 1983 yılına gelindiğinde ise YAZKO da yaşanan anlaşmazlıklar sonucu kadın yazarlar buradan ayrılarak Somut Dergisinde feminist kadın sayfası çıkarmıştır (Avcı, 2011, s. 39). Kadınların birçok konuda öznel deneyim ve yaşantılarını aktaran derginin, ilk olarak tam

sayfadan yarım sayfaya düşürülmesi, yönetimsel anlaşmazlıklar ve yazı yetiştirmek için kaynak ve birikimin eksik olmasına bağlı olarak yayın hayatına son verilmiştir (E. Özdemir, 2020, s. 54). Somut dergisinin kapatılması üzerine 1984' te "Kadın Çevresi" adında ilk feminist ve tüzel yapılanma olan bir yayın evi kurulmuştur. 13 kadın tarafından kurulan bu yayın evinde birçok buluşma ve toplantının yanı sıra Avrupa'daki feminizm ve kadın üzerine yazılan temel birçok eser de tercüme edilmiştir (E. Özdemir, 2020, s. 55). Bir süre sonra ise örgüt arasında nitelik, kuşak farkı, cinsiyet yönelimlerden dolayı çıkan ayrışma nedeniyle bölünme yaşanmıştır. Böylece ilerleyen süreçte radikal feministler "Feminist", sosyalist feministler ise 'Kaktüs' dergisini çıkarmışlardır (Özar, 2012, s. 5). 1985'e geldiğimizde ise 1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanan CADEW (Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi) Türkiye tarafından 1985 yılında kabul edildi (Özçelik, 2017, s. 320). Kabul edilen bu antlaşmanın 1986'da CADEW yasa olarak kabul edildiğinde kusursuz bir şekilde iç hukukta uygulanıp riayet edilmesi için dilekçe kampanyası başlatılmış, "Kadınlar Dilekçesi Eylemi" olarak bilinen bu kitlesel eylemde 4000 imza toplanıp meclise verilmiştir (Tekin, 2007, s. 59). 1986'dan sonra kadınlar artık sokaklara dökülmeye başlamışlardır. Böylece kadınlar için sokak yürüyüşleri ve protestolar birer bilinç yükseltme ve seslerinin duyurmak için bir araç haline gelmiştir. Nitekim 1987'de Çankırı'da kocasından şiddet gördüğü için boşanmak isteyen bir kadına hâkimin "kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" söyleminden kadının boşanmasını reddetmesiyle birçok kesimden kadının tepkisini çekmiş (Şakir, 2022) ve "Dayağa Karşı kadın Dayanışması Kampanyası" adı altında binlerce kadın yürüyüş yapmıştır (Aciyan, 2019, s. 79). 1988 yılında da dayağa karşı farkındalığın artması ve meşru olan dayağın reddine karşı "Bağır, Herkes Duysun" başlıklı kitap yayınlanmıştır (Yüksel, 2020, s. 310). 1989 da "Cinsel Tacize Hayır, Bedenimiz Bizimdir" sloganlarıyla Kadın Dayanışma Derneği kurulmuş ve devamında 1. Feminist Hafta sonu toplantısı düzenlenmiştir. Bunun

yanı sıra Şubat 11-12'de 1. Feminist kongre toplanarak "Kadın Kurtuluşu Bildirisi" yayınlanmıştır. Yine bu dönemde İslami görüşlü kadınların kurmuş olduğu vakıflar ve sol görüşlü kadın grupları oluşturulmuştur (Ecevit & Karkıner, 2011, s. 193). İlki mayısta ikincisi ise kasımda olmak üzere iki tane kadın kurultayı toplanarak "Cinsel Tacize Hayır" kampanyası başlatılmış ve devamında yapılan basın açıklamasının ardından sosyal hayatta olası herhangi bir erkek saldırısı karşısında savunma aracı olarak mor iğneler dağıtılmıştır (Moralıoğlu, 2012, s. 294-295).

2.2. 90'lı Yıllarda Kadın Hareketleri

Genel olarak Türkiye için oldukça karışık olan 80'li yıllarda, feminizm ve kadın hareketleri için de oldukça yoğun geçmiştir. Feminizme dair ilk eserler, tercümeler, yürüyüşler ve kampanyalar bu dönemde yapılmış, ideolojik veya kültürel herhangi bir fark gösterilmeksizin kadına dair problemler ilk bu yıllarda kamuoyuna taşınmıştır (Şevenk, 2022). Fakat 90'lı yıllara vardığımızda ise ideolojik temellere dayanan feminist akımlar (Timisi & Gevrek, 2020, s. 21) artık büyüyerek bölünmüş, hatta karşı karşıya gelmelerin yaşandığı ve kadın gruplarının çeşitlilik kazandığı görülmüştür. Özellikle dönemin siyasi koşullarında sol ve Müslüman gruplarda yaşanan hareketlilik kaçınılmaz olarak kadın gruplarına yansımış ve kadınlar arasında örgütlenmelerin oluşmasına neden olmuştur (Bayur, 2020). Bunun yanı sıra ana akım kadın hareketinin Müslüman kadınların ve sol yönelimdeki kadınların sorunlarını tespit edip çözme gibi bir uğraş vermemeleri, hatta bazı noktalarda karşı karşıya gelmeleri, onların ana akımı eleştirerek ayrılmalarına neden olmuştur.

Bu dönemde Müslüman feminist olarak tanınan kadınlar çalışmalarını; İslamiyet'te ve Türkiye'de kadının statüsünü, dindeki ve peygamber dönemindeki hak ve özgürlüklerini ele alarak; günümüzde yaşadıkları eşitsizlikleri ve ikinci konuma itilmeyi, dini kaynakların eril bakış açısına göre yorumlamaya dayandırmışlardır (Çapcıoğlu, 2016, s. 281). Bununla birlikte siyasi rejimden dolayı türban, üniversitelere başörtüsü ile

girme, katsayı ve din dersleri gibi pek çok konuda da mücadele vermişlerdir (Uygur, 2020, s. 20). Sol görüşteki kadınlar ise; kadın kimliğinin yanında etnik kimliklerini de ön plana çıkararak; siyasi hayatta Kürtlere yaklaşım, ana dilde eğitim ve ırk ayrımcılığı gibi konularda çalışmalar yapmışlardır (Çaha, 2010).

Tüm bu ayrışmalara rağmen kadınlar topluma, geleneklere, toplumdaki kadın algısı ve cinsiyet eşitsizliği karşısında birlik olup eylemlerde bulunduğu zamanlar da olmuştur (Berber, 2011, s. 49). Nitekim 90'lı yıllarda TCK'nın 438.Maddesi gereği fahişe kadına tecavüz edilmesi halinde ceza indiriminin kalkması, kadının kocasının soyadıyla birlikte kendi soyadını da kullanabilmesi, evliliğin sonlandırılması halinde boşanmış, dul gibi söylemlerin nüfus cüzdanından kaldırılması, çalışmak için eşinin iznine gerek duymaması gibi daha birçok yasanın değişmesiyle hukuki kazanım elde etmeleri, farklı gruplardaki kadınların birlik olmalarına dayanmaktadır (Berber, 2017).

Bununla birlikte kadınlar temel meselelerini çözmek ve destek alabilmek için kurumsallaşmaya geçerek, kendi düşünce eksenlerinde dernek, vakıf ve gruplar kurmuşlardır (Bora & Günal, 2021, s. 8). Böylece artık 80'lerde küçük gruplar halinde ve gayri resmi olan kadın hareketleri 90'larda "6. Beş Yıllık Kalkınma Planı" gereğince, Kadınların Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla ve uluslararası nitelikte alınan kararlara uymakla, daha yapıcı, meşru ve resmiyet kazanmıştır (Kara, 2006, s. 30). Yerel yönetim ve üniversiteler de kadınları bilinçlendirip farkındalıklarını arttırmak adına sunum, seminer, lisans/yüksek lisans programları ve sosyal hayatta karşılaştıkları problem ve çözümlerine yönelik araştırma desteği sunmak için kurulan bu birimler de oldukça aktif rol üstlenmiştir. Ayrıca iş potansiyeli taşıyan kadınlara çeşitli kurs ve sertifika programlarıyla iş hayatına sokmak, okuma yazma eğitimi, diğer eğitimlerle belli bir seviyeye getirme ve yönetici statüsünde yer edinmeleri için fırsatlar da bu dönemde sunulmuştur.

Bu dönemde özellikle üzerinde durulan konuların en başında kadına yönelik şiddet olmuştur. Kadına karşı her türlü şiddeti engellemek adına tüzel kişiler tarafından sığınaklar, kadın dayanışma evleri ve vakıflar kurulmuştur (Işık, 2020, s. 47-48). Bu bağlamda 1990 yılında şiddet gören kadına destek olmak amacıyla Türkiye'de ilk kadın dayanışma ve sığınma vakfı olan "Mor Çatı" kadın sığınma evi (Yılmaz, 2020, s. 149), ardından da Ankara'da Kadın Dayanışma vakfı kurulmuştur. Oldukça ilgi gören ve ihtiyaç odaklı kurulan bu dernek ve sığınma evlerine her geçen gün bir yenisi daha eklenerek 1991 yılında Altındağ Kadın Dayanışma merkezi, 1993'yılında da ilk defa İstanbul'da Kadın Araştırmaları Bölümü (Atakul, 2020, s. 311), 1994 yılında ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı (Fontini, 2017, s. 94), 1996 yılında da Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları kurulmuştur.

90'ların ilk yarısında oldukça hızlı ve yaygın bir şekilde çoğalmaya başlayan sığınma evleri ve kadın araştırma merkezlerinin yanı sıra birde farklı etkinlik ve konseptte kuruluşlar da varlık göstermeye başlamıştır. Nitekim bu kuruluşlardan bir tanesi de "Uçan Süpürge" dir. İçerik olarak diğer kurum kuruluşlardan ayrılan Uçan Süpürge; esas olarak festival, kermes ve atölyeler düzenleyerek kadın alanında uzman ve kadın hareketine duyarlı ve ilgili kadınları bir araya getirerek bilgi ve etkileşimi sağlamıştır (Kardam & Ecevit, 2020, s. 94). Yine uzun yıllar yayın hayatına devam eden ve 1995 yılında kurulan Pazartesi Dergisi de kadın hareketinde önemli bir yere sahip olup gerek cesur ve gerçekçi haberleri gerekse de özgün ve zengin içeriğiyle 90'lı yıllara damgasını vurmuştur. Feminizmi yaymak ve kadınları bilinçlendirmek adına kurulmuş olan bu dergi hedef kitlesini sadece kadınlardan oluşturmuştur. Kadına dair her türlü bilginin paylaşıldığı bu dergide her kesimden kadına hitap edecek içerikler yansıtılmıştır (Koçali, 2020, s. 77). 1997'de ise kısa adıyla KA-DER olan "Kadın Adayları Destekleme Derneği" adında açılmış olan bu dernek kadın hareketlerinde kurumsallaşmanın ne boyuta geldiğini göstermek için oldukça önemlidir. Kadın sorununu eğitim, sağlık, ekonomi ve siyaset

olmak üzere geniş bir perspektifte değerlendirip problemin bu alanlarda yaşanan cinsiyet eşitsizliğine dayandıran KA-DER; çözüm olarak ise kadının yönetim, siyaset ve kadın politikalarında aktif rol oynaması gerektiğine dayandırmıştır (Bora, 2020, s. 115). Bu yüzden kadını siyasete teşvik ederek, gerekli eğitim desteği, başka STK'lar ile işbirliği ve bilinç yükseltme faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. 1997 yılında kurumsallaşmanın bir diğer örneği de Kadın Merkezi adındaki KA-MER derneğidir. Feminizmin büyük şehirlerin dışında da varlık gösterdiğinin ispatlayan KA-MER; kadının, sosyal hayatta cinsiyet, din, dil, ırk ayrımcılığına ve her türlü şiddete karşı olarak kadının temel insan haklarında eşit bir şekilde faydalanmayı ilke edinen ve kadına dair yerelde yaşanan problemleri dillendirmek için; küçük bir grup kadın tarafından, kadın hakları ile ilgili bilinç çalışmaları yapmak, toplum ve ev içinde yaşanan baskı sonucu çalışmayan ya da çalıştırılmayan kadına istihdam alanları oluşturarak ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak, sosyal hayatta aktif olmayan kadınlara kültürel ve sosyal aktiviteler aracılığıyla kadını sosyalleştirmek amacıyla Diyarbakır'da kurulmuştur (Akkoç, 2020, s. 207-208). 1998 yılına gelindiğinde ise; "25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü" kapsamında Mor Çatı Derneği'nin yaptığı çağrı üzerine 1. Kadın sığınakları kurultayı düzenlenmiştir (Işık, 2020, s. 54). Kadın sığınaklarının çoğaltılıp maddi manevi her türlü desteğin devlet tarafından desteklenmesi gerektiğine, kadın sığınma evlerinde bulunan kadın ve çocuklara gerekli mali ve sağlık hizmetinin sağlanması, sığınak ve sığınakta bulunanların hukuksal ve güvenlik problemlerinin giderilip gerekli desteğin verilmesi talep edilmiştir. Aynı zamanda çocuklara ilk dönem okul çağlarından başlayarak taciz, istismar ve şiddet hakkında gerekli bilinçlendirilmelerin yapılması ve sağlık, eğitim, hukuk ve güvenlik gibi devlet kurumunda çalışan meslek gruplarına bu alanda özel eğitimlerin verilmesi gerektiği kararı alınmıştır (*Kadın Sığınakları 1. ve 2. Kurultayları*, 2000). 1999 yılında ise; Türkiye Barolar Birliği Kadın Hakları Komisyonu adındaki TÜBAKOM kurulmuştur. Yine muhafazakâr ve örtülü üniversite gençliğinin

mücadelesine dayana Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AK-DER) kuruldu. Bunun yanı sıra şiddet, tecavüz ve istismar gören kadına destek mahiyetinde farklı meslek gruplarından oluşan gönüllü kadınlar tarafından "Kadın İmdat Hattı" oluşturulmuştur.

2.3. 2000'li Yıllarda Kadın Hareketleri

Kadın hareketinin 2000'li yıllarında ise; 90'lı yıllardaki politik ve ideolojik ayrışmalar temelinde kopmaların yanı sıra bir de benzer amaç ve hedefler doğrultusunda kadınların kurum ve dernekler arası işbirliği gerçekleştirmeleriyle, ortak eylem planı, projeler ve platformlar çerçevesinde örgütlenmeler sağlanmıştır (Saygılıgil, 2020b, s. 17). "Projeci Feminizm" olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde projelerin hayata geçirilmesi, bu projelerin fon kaynakları, projenin çerçeve ve sınırlılıklarına odaklanılmıştır (Berber, 2011, s. 55). Daha çok yasal hakların elde edildiği bu dönemde kazanımlar bağlamında bakıldığında ise; gerçekleştirilen ortak projeler sayesinde Türk Ceza ve Medeni kanunda kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet bağlamında önemli değişiklikler yapılmıştır, Anayasada aile mahkemeleri kanununda ve aile koruma yasasında (Berber, 2017) da cinsiyetçi eşitsizliklerin telafi edilmesi adına önemli düzenlemeler yapılmıştır (Sancar, 2011, s. 124). Bunu yanı sıra Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylık sürecinde olması ve AB'ye girebilmek için her alanda kadın ve erkek eşitliğini sağlama yükümlülüğü (Bolcan, 2006, s. 107) bu dönemde kadın hareketinin herhangi bir engel ile karşılaşmadan ilerlemesine hatta desteklenmesine neden olmuştur.

Bu dönemde İslami feminizme bakıldığında ise; 90'lardan 2000'li yıllara kadar daha çok devlet tarafından gasp edilen kamusal alanda var olma, başörtü problemi, başörtü ile okula, resmi kurum ve kuruluşlara girebilme üzerine odaklı iken (Ş. Altıparmak & Budak, 2020, s. 12), 2000 sonrası dönemde ise feminizm ile ilgili konular daha çok erkek kadın arasındaki güç ilişkisi, erkek egemenliği gibi konularda daha modern ve eşitlikçi bir İslami perspektifte ele alınmıştır. Özellikle bu dönemde iktidarın el değiştirip, kendisini "Muhafazakâr Demokrat" olarak ifade eden (Yıldız, 2006, s. 8)

Ak Partinin iktidara gelmesi 80 darbesinden beri devam eden başörtü probleminin aşamalı bir şekilde sonlanmasına ve muhafazakâr kesimin birçok mağduriyetinin giderilmesine neden olmuştur (Akyılmaz & Köksalan, 2016, s. 132).

Bu yıllardaki sol kadın hareketinde ise giderek daha da netleşen ve diğer feminist gruplardan ayrılan sol feminizm kendi içinde de bölünmeler yaşamıştır. Bir kısım batıda ve daha çok büyük şehirlerde, bağımsız olarak sadece etnik kimliklerini esas alarak kadın haklarına ve Kürt kadınının problemlerine odaklanırken; diğer bir kısım da etnik kimliklerinin yanı sıra "Kürt siyasetine" paralel ilerlemiştir. Siyasi yönelimlerden dolayı baskın ve yasak yiyen bu grup varlığını kısa süreli olarak küçük ve farklı şehirlerde devam etmiştir (Bazan, 2017, s. 3). Fakat genel olarak baktığımızda bir yandan 90'lı yıllardan bu yana devam eden Türkiye'deki feminizm hareketinin milliyetçi ve kadınların ortak sorunlarına değinerek, etnik kimlikleri göz ardı edip herhangi bir çözüm sunmaması, ayrıca onları eğitimsiz, gerici ve terörist olarak nitelemeleri sol ve Müslüman feministlerin eleştirel bir tavırla ayrılmalarına neden olurken; bir yandan da 2000'li yıllardaki "Projeci Feminizm" etkisiyle ortak bir şeylerin olabileceği inancıyla birleşmelerin olduğu gözlemlenmiştir.

Bu yıllarda elde edilen kazanımlara baktığımızda; ilk olarak 2001 yılında kanunlarda tam eşitlik sağlamak için başlatılan kampanyalarda medeni kanunda evlenme, boşanma, mal bölüşümü ve nişanlanma gibi daha birçok konuda erkek egemenliğini sonlandırıp, kadın erkek eşitliğini sağlayacak değişiklikler yapılmıştır (Başpınar, 2003). Yine bu yılda dokuz kadın derneğinin oluşturduğu ve kadının hak ve özgürlükleri çerçevesinde hem Türkiye için hem de AB'ye girebilmek adına atılan önemli bir adın olan; "Türk Ceza Kanunu Reformu" başlatılmıştır. Kadın sorunlarını araştırmak ve gerekli tedbirleri olmak adına Diyarbakır başta olmak üzere birçok doğu illerinde kadın araştırma merkezleri açılmaya başlamıştır. 2003 yılında Petro İş adında çıkarılmaya başlayan derginin faaliyetleriyle kadın hareketi ve sendikaların bir araya gelerek

sendikalaşma sürecinin başlamasını sağlamıştır (Saygılıgil, 2020a, s. 17). Aynı yıl iş kanununda yapılan değişiklikle; iş yerinde tacizin, anlaşmanın fes edilmesine gerekçe sayılmış, doğum izni ve eşit davranma ilkesi kabul edilmiştir. Ayrıca Aile Mahkemeleri de bu yılda kurulmuştur. 2005 yılında ise yasalarda kadın bir birey olarak kabul edildi ve kadına dair ayrımcılık içeren maddeler değiştirilmiştir (Moroğlu, 2022). Giderek daha çok görünür olmaya başlayan; kitap, dergi, makale ve filmlerle kendilerini ifade edip seslerini duyurmaya başlayan kadınlar 2006 yılında "Kadınlarla Mor Dizi" adında belgesel ve 'Kadınlarla Mor Bülten" adında kadına dair haberleri paylaşacakları bir derginin ilk sayısını yayınlamışlardır (*KİHEP Kronolojisi*). Aynı zamanda iş ve emek sömürüsüyle karşı karşıya kalan ve sendikal anlamda oldukça zorluk çeken kadınlar Petro-İş kadın dergisi öncülüğünde çeşitli meslek grupları, parti ve kadın örgütü desteğiyle başlatılan NOVAMED Grevi, birçok kadının katılımıyla ses getirmiş ve grev sonucunda uzlaşmaya varılarak kadınların sendikalı olmasıyla sonuçlanmıştır (Candır & İslamoğlu, 20014, s. 63). 2007 yılına geldiğimizde ise yaşanan olumlu gelişmelerden biri; ailenin korunmasına ilişkin 4320 sayılı kanun geliştirilerek aile içi şiddet önlenmeye çalışılmıştır(Muslu, 2022). Bir diğer gelişme ise YÖK başkanının değişmesiyle üniversiteye başörtüsüyle girebilmeye dair olumlu gelişmelerin yaşanmasıdır. Kazanılan yasal haklar ve oluşan hareketlilik Müslüman ve sol feministler için daha da umut vaat etmiştir. Nitekim 2007-2008 yılları arasında Müslüman feminist gruplar tarafından, elektronik postada "Birbirimize sahip çıkıyoruz" adlı başlıkla oluşturulan ve belli süre zarfları içerisinde gerçekleştirilen grup toplantılarında başörtü yasağının kalkması ve diğer birçok alanda ırkçı, ayrımcı ve eşitsiz söylem ve davranışların engellenmesi için imzalar toplanıp, ortak metinler paylaşılmıştır (Karakuş, 2023). Bu platformda birçok kazanımın yanı sıra bir de bugün kadına dair haber, etkinlik ve projeler sunan blog, dergi ve sitelerin de temelini atmıştır.

2000 sonrası verilen hukuk mücadeleleri ve elde edilen kazanımlara rağmen yapılan araştırmalara ve elde edilen verilere göre kadın cinayetleri devam etmiştir. Gerçekleştirilen bu kadın cinayetlerine tepki mahiyetinde İstanbul Feminist Kolektif 'in farklı feminist grupları ve bağımsız birçok grubu bir araya getirerek "kadın cinayetlerine karşı isyandayız" kampanyasını başlatmıştır (Bozkurt, 2019, s. 35). Kadına karşı şiddeti önleme ve daha ciddi yaptırımlarda bulunmak amacıyla 2011 yılında "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile Şiddetinin önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olarak ifade edilen, kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi imzaya açılmış ve 2012 yılında da onaylamıştır (Kırışık, 2023, s. 363). 2013 yılına gelindiğinde ise ilk olarak taksimdeki Gezi Parkında bir proje gerçekleştirmek amacıyla başlatılan ağaç kesim işleminin sosyal medyada yayılmasıyla başlayan yardım çağrıları ve örgütlenme (Doğan, 2017, s. 309-310) polisin göstericilere müdahalesiyle farklı kesimlerce tepki toplamış ve toplumsal bir harekete dönüşmüştür (Çöteli, 2015, s. 93). Aktivist ve polis kuvvetleri arasında yaşanan çekişme kısa sürede oldukça hızlı bir şekilde yayılan bir sivil direnişe dönüşmesine ve laik, muhafazakâr, Kürt, milliyetçi ve LGBT gibi birçok farklı kesimden kadın grubunun aktif olduğu ve taleplerini dile getirdikleri bir hareket halini almıştır (Batur, 2014, s. 42), LGBT gibi görünürlüğü az olan ve meşru görülmeyen grupların bir araya gelmelerine olanak sağlamıştır (Ova, 2017, s. 103). Aynı zamanda muhalif alanda giderek artan bir kadın görünürlüğü ve feminist hareketin varlığı dikkat çekmiştir (Özkazanç, 2017, s. 28). Bunun yanı muhafazakâr kesim için oldukça önemli olan başörtüsü probleminin de içinde bulunduğu birçok sorun demokratikleşme paketi kapsamında meclisten geçerek çözüme kavuşmuştur (Çiçekli, 2019, s. 268). Devamında da İstanbul sözleşmesi esas alınarak hazırlanan ve "Yeni Şiddet Yasası" olarak ifade edilen 6284 sayılı Aileyi Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair kanun kabul edilerek, kadına yönelik işlenen takip, şiddet ve tecavüz gibi suçların önlenmesi hedeflenmiştir. Fakat yürürlüğe girmesine rağmen herhangi bir önleyici gücü

bulunmayan bu yasaların yerine tekrar kadın dernekleri sahaya çıkmış ve kampanyalar başlatmıştır. Nitekim bu bağlamda 2014 yılında LGBTİ örgütlerden ve farklı feminist gruplardan 124 kadının toplanıp meclise olağanüstü toplanma talebinde bulunması bunun en açık örneğidir ("Kadın Cinayetlerine Karşı Meclise Çağrı: Acil Eylem Planı", 2014) . 2014 yılında yaşanan bir diğer önemli gelişme de farklı alanlarda eğitim alıp kendini geliştiren Müslüman feminist kadınların bir araya gelerek oluşturduğu ve kadınların özellikle de Müslüman hanımların sorunlarına yönelmeyi hedefleyen, kadına dair gündemi takip ederek feminist çerçevede değerlendirmeyi amaçlayan Reçel Blog da bu yılda kurulmuştur (Akyılmaz & Köksalan, 2016, s.133). 2015 yılında ise genç bir üniversite öğrencisi olan Özgecan Aslan'ın gece saatlerinde bindiği dolmuşta tecavüze direnmesi nedeniyle minibüste öldürülmesi sonucu birçok kadın sokaklarda protesto başlatmış ve o günün sabahı "Kara Pazartesi" olarak tanımlanmıştır (Seçil, 2018, s. 45). Yaşanan bu cinayetin ardından ülkenin birçok yerinde yürüyüşler ve farklı eylem programları düzenlenip tepki gösterilmiştir. Bunun yanı sıra "Özgecan milat olsun, yasaklar kadınları korusun" başlığıyla caza indirimi, iyi hal ve tahrik indirimlerinin kaldırılması için başlatılan imza kampanyası "Özgecan Yasası" olarak Türkiye ve dünyada büyük bir yankı uyandırmıştır (Aktaş & Akçay, 2019, s. 307). Kadınların sokak eylemleri gerçekleştirerek tepki gösterdiği bir diğer konu da 2016 yılında " boşanma, aile kurumunun korunarak bütünlüğünün sağlanması ve güçlendirilmesi amacıyla kurulan araştırma komisyonu, bir diğer adıyla "Boşanma Komisyonu" raporu 15 yaş altında istismara maruz kalmış çocukların evlenerek beş yıl sorunsuz bir şekilde yaşamaları durumunda failin ceza yaptırımının düşmesini ve ailenin varlığını güçlendirmek amacıyla nafakanın sınırlandırılmasını hedefleyen maddeler birçok kadın örgütü tarafından protesto edilmiş ve nihayetinde de geri çekilmiştir. Yine 2016 yılında FETÖ'nün darbe girişimi sonrası kadınlar ve özellikle öğrenciler açısından yaşanan önemli bir diğer gelişme Fetullah Gülen Cemaati tarafından uzun yıllar alt yapısı oluşturulan ve küçük

yaştaki kızların ailelerinden alınarak cemaat evlerinde farklı statüdeki kadınlar tarafından eğitilmesi amacıyla oluşturulan evler ve bu evlere gözetmen ve eğitimci olarak sistemleştirilen ablalık sistemine son verilmesidir (Arslan, 2022, s. 1057-1058). Bu girişim sonrası ilan edilen olağan üstü hal (OHAL) kararları kapsamında tehlike arz eden kadın derneklerini kapatma, birçok aktivist ve dernek yöneticisini gözaltına alma kararları uygulanmıştır (Eralp & Top, 2022). 2020 yılına geldiğimizde ise; AKP'li bazı vekiller tarafından İstanbul Sözleşmesinin feshedileceğine dair söylemler kamuda ciddi bir tepki ile karşılaşmıştır. Sürecin devamını ilerleyen bölümlerde anlatacağı için detaya girmeden izah etmek gerekirse "İstanbul Sözleşmesi yaşatır" ve "İstanbul sözleşmesinden vazgeçmiyoruz" sloganlarıyla sokağa çıkan birçok kişiye rağmen 2021 yılında sözleşmeden çekilerek sözleşme feshedilmiştir (Eralp & Top, 2022).

Genel olarak 2000'li yıllara baktığımızda ilk 10 yılında farklı kimliklerin varlığı güçlenerek dikkat çekmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra yasal düzenleme ve kurumsallaşmanın en iyi olduğu dönem olarak nitelenmiştir. Feminizmin farklı kimlik, cinsel yönelim ve aidiyetlere bağlı olarak çeşitlendiği bu dönemde yasal kazanımların mücadelesi verilirken aynı zamanda da "feminizmin öznesi kimdir" tartışmaları başlamıştır. Son 10 yıla gerdiğimizde ise farklı grupların varlığı ve görünürlüklerinin artması muhalif kesimlerce desteklenirken, muhafazakâr kesim tarafından tepki gösterildiğini ve kimlikler arası kesişimlerin arttığını görebiliriz (Özkazanç, 2017, s. 26).

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ VE KADEM DERNEĞİ

1. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

Dünya Sağlık Örgütü tarafından (WHO) "İktidar veya fiziksel güç kullanarak bireyi kasıtlı olarak ölüm, yaralanma ve psikolojik açıdan olumsuz etkilemeyi ifade eden şiddet; duygusal, ekonomik, cinsel, fiziksel ve siber türünde; kadına, çocuğa, göçmene, yaşlıya, flörte, akrana, kardeşe, engelliye ve bireyin kendi kendine uyguladığı şiddet olarak çeşitli sınıflara ayrılmaktadır (Polat, 2017, s. 15-16). Kadına yönelik şiddet ise; kadının eğitim, sağlık, ekonomi ve beslenme gibi temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilip, güç ve baskı uygulayarak savunmasız ve güçsüz olarak ikincil konuma düşmesini ve bireysel haklardan faydalanamamasını ifade etmektedir (Akkaş & Uyanık, 2016, s. 37). Yukarıdaki ifadelerde de belirtildiği üzere kadına yönelik şiddet; kadının her türlü haktan mahrumiyetini ifade etmektedir.

Tarih boyunca kadın ve erkek arasında süre gelen eşitsizlik birçok boyutta kadın aleyhine ve kadına karşı bir güç olarak varlık göstererek, kadının her alanda ikincil bir statüde ayrımcılığa uğramasına ve birçok haktan yoksun kalmasına neden olmuştur (Tatar, 2023, s. 17). Kültür, din, eğitim ve gelişmişlik düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik arz etse de bugün hala dünyanın birçok yerinde milyonlarca kadın şiddet, istismar, gasp ve tecavüz gibi hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır (Baykal, 2008, s. 25). Aynı zamanda bu ihlaller sonucunda ölüm, sakat kalma, yaralanma ve ruhsal birçok mağduriyet yaşamaktadır (Ö. Çakır vd., 2016, s. 64). Tabi ki geçen süre zarfında sessiz kalıp bu mağduriyetle yaşayan kadınlar olduğu gibi bu mağduriyete tepki verip başkaldıran kadınlar da olmuştur. Gerek kadınların gerekse de bazı kurum ve kuruluşların seslerinin duyurabilmeleri sonucunda devletler kendi ülke standartları çerçevesinde çeşitli uygulanabilir anayasal anlaşma ve sözleşmeler imzalamışlardır. Nitekim

Türkiye'de kadına karşı şiddet önlemleri 1987 yılarında kadın hareketlerinin yeni başladığı bir dönemde "dayağa hayır" kampanyasıyla başlayıp 90'lar ve 200'lerde ise kurumsallaşma ve kadın derneklerinin bilinçlendirme girişimleriyle kadına yönelik şiddeti önlemede önemli adımlar atılmıştır (Çamurcu, 2021, s. 74). İşte bunlardan bir tanesi de Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan, "Kadın ve Aileye Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele" edilmesine yönelik imzalanmış olan İstanbul sözleşmesidir.

1.1. İstanbul Sözleşmesi

İstanbul Sözleşmesi'nin tarihsel süreçte arka planına baktığımız zaman, kayıtlı 36 şikâyet başvurusu bulunmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti tarafından korunamayan ve şikâyetçi olduğu eşine de gerekli ceza verilmediği için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuran Nahide Opuz'un hikâyesi yatmaktadır (Güler, 2021). Diyarbakır doğumlu Nahide Opuz üç çocuk ve beş yılık evliliği sırasında eşi Hüseyin Opuz tarafından darp, ağır yaralanma ve arabayla ezme girişimiyle cinayete teşebbüs vb. birçok şiddete maruz kalmıştır. Fakat Nahide'nin şikâyetleri altı defa kayıt altına alınmasına rağmen mahkeme "kanıt yetersizliği" gerekçesiyle Hüseyin Opuz'a gerekli hiçbir cezai yaptırımda bulunmadan, tutuksuz yargılayarak serbest bırakmıştır (Yur, 2013). Annesinde iken eve gelen eşi Hüseyin, Nahide'nin evde olmadığı ve yemek yapmadığı gerekçesiyle bıçakladı. Bıçak saldırısı sonrası beşinci defa şikâyette bulunan Nahide'nin şikâyeti sonuçsuz kalmış ve eşi para cezasına çarptırılarak serbest bırakılmıştır. Son şikâyetinde ise; sık sık ölüm tehdidi alan ve bu yüzden koruma talebinde bulunan Nahide'ye savcılık yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle koruma talebini sonuçsuz bırakmıştır. Yaşanan bu olaylardan sonra annesiyle birlikte İzmir'e yerleşme kararı veren Nahide, yolculuk esnasında eşinin yolu kesip ateş açması sonucunda Nahide'nin annesi hayatını kaybetmiştir. Hüseyin ise; kaynanam "ahlak dışı işler peşindeydi" diyerek mahkemede kendisinin savunmuştur.

Nahide Opuz bu cinayetten sonra defalarca şikâyette bulunmasına rağmen yetkili ve yerel makamlar tarafından yaşam hakkının korunmadığını, birçok tehdit ve şiddete maruz kaldığı gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunmuştur (Bektaş, 2021). Mahkeme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesinde yer alan "yaşam hakkı",3. Maddede yer alan "şiddet ve onur kırıcı davranışların yasak olması", 13. Maddede gecen "mahkemelere başvuru hakkı" ve son olarak 14. Maddede geçen "ayrımcılık yasağının" ihlali gerekçesiyle Türkiye'yi bu davada eksik ve yetersiz görmüştür. Böylece mahkeme Türkiye'nin şiddet gören bir kadının savcılığa başvurmasına rağmen, kadını maruz kaldığı bu şiddetten koruyamayıp ayrımcılık yaptığına hükmetmiştir (Çitil, 2020). Bu karar ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarihinde ilk defa aile içi şiddette karşı vatandaşını koruyamadığı gerekçesiyle bir devleti cezai yaptırıma mahkûm etmiştir (Çamurcu, 2021, s. 79). Bunun sonucunda mahkeme, Nahide OPUZ adlı vatandaşa 36 bin 500 Euro tazminat ödemesine karar vermiştir (*Kadına Yönelik Şiddet: Türkiye, AİHM'de Kadını Korumadığı İçin Mahkûm Olan İlk Ülke*, 2009). Böylece Türkiye 2011 yılında dünya çapında vatandaşlarını koruyamayan bir ülke imajından kurtulmak adına imzaya sunulan İstanbul sözleşmesini imzalayan ilk ülke oldu (Moroğlu, 2012, s. 366). Fakat Türkiye Avrupa Birliği üyesi olmadığı için 10 Avrupa Birliği üyesinin imzalamasından sonra sözleşme 2014 yılında yürürlüğe girmiştir (Kırışık, 2023, s. 363). Avrupa Birliği tarafından desteklenip imzalanan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele"(*İstanbul Sözleşmesi Nedir?*, 2023) hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi'nin taslağını 12 bölüm 81 madde olarak 7 Nisan 2011'de Strasburg'da Avrupa Konseyi Bakan Yardımcıları Toplantısında kabul edildi. Daha sonra Türkiye sözleşmeyi 11 Mayıs 2011 yılında imzaya açıp 247 vekilden 246'sının kabul oyu, bir vekilin de çekimser oyuyla imzalanıp parlamentodan geçen sözleşme (*TBMM Genel Kurul Tutanağı*, 2011), 8 Mart 2012 yılında resmi gazetede

yayımlanmıştır. Sözleşme Fransa, Almanya ve İngiltere'nin de aralarında olduğu 45 ülke ve Avrupa Birliği tarafından imzalanıp 34 imzacı ülkede onaylanmıştır. Sözleşme, kadına karşı şiddeti bir hak ihlali sayıp ve bunu bir suç türü olarak tanımlayan bağlayıcı nitelikte ilk uluslararası düzenlemedir. Taraf devletlerini hukuki olarak bağlayan, aynı zamanda Avrupa Konseyi tarafından da desteklenen sözleşme; kadına karşı her türlü şiddetin önlenmesi, şiddet görenlerin mağduriyetlerinin giderilmesi, suçların yasalarla sonuçlandırılması, suçluların cezalandırılması ve kadına yönelik şiddet alanında onlara fayda sağlayacak her türlü politikanın hayata geçirilmesini hedeflemektedir (Soydinç, 2019, s. 34).

Sözleşmenin tam anlamıyla uygulanabilmesi ve denetlenmesi için "izleme yöntemi" başlığında 9. Bölümde Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddet Konusunda "Uzmanlar Grubu" yani kısa adıyla GREVİO kurulmuştur. Dil becerisi, dürüstlük ve bağımsızlık gibi kriterler tabi tutularak oluşturulan on veya on beş kişilik bağımsız uzman ekip tarafından oluşturulan GREVİO üyeleri, kadının ve aile içi şiddettin önlenmesine ve şiddete karşı mücadele kapsamında İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanıp gözetilmesi için kurulan gözetim ekibidir (T. Bayraktar, 2018, s. 95). Bu ekip tarafından 2018'de yayımlanan raporda bir yandan olumlu adımların atıldığını, diğer taraftan da kadına yönelik şiddetin önlenmesi için yapılan yasal düzenlemelerin, uygulanan politikaların ve alınan tedbirlerin yetersiz olduğunu belirterek öneride bulunmuştur (Moroğlu, 2021).

Uluslararası alanda kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemek amacıyla Avrupa Konseyi tarafından imzalanan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'de bazı yasaların oluşmasında ilham kaynağı olmuştur. Nitekim İstanbul sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası esas alınarak 6284 sayılı kanun oluşturulmuştur. Temel amacı, iç hukukta kadına yönelik şiddeti önlemek olan kanun, aynı zamanda koruyucu ve önleyici tedbirler de içermektedir

1.2. İstanbul Sözleşmesi'nin Amacı

Sözleşmenin ilk tanımına baktığımızda şiddettin tanımı ve kişide yarattığı tahribatlara değinip genel anlamda şiddeti, özel anlamda ise kadına yönelik şiddete değinip aslında bunun tarihsel bir süreç bağlamında günümüze kadar süre gelen bir şey olduğuna değinilmiştir. Aynı zamanda kadına yönelik şiddetin aslında biyolojik farklılığın olumsuz anlamda bir ayrımcılığa sebebiyet verdiğine değinilmiştir. Bu yüzden kadına yönelik böyle tutumların tamamen insani bir hak ihlali olduğuna; şiddet, zorla evlendirme, tecavüz, istismar vb. şeylerin suç olduğuna ve bu şekilde kadınların ötekileştirildiği ifade edilmiştir. Uluslararası alanda bağlayıcılığı olan ve kadına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırarak cinsiyetler arası eşitliği savunan ve bu özelliğiyle ilk antlaşma olan İstanbul Sözleşmesi (Kuyucu, 2015, s. 62); şiddet eylemlerini bertaraf ederek kadını her türlü şiddetten korumayı, şiddet görenlere hukuki tedbirler alarak maddi manevi destekler sunmayı, ulusal ve uluslararası işbirliği ve teşvik programlarıyla kadına destek olmayı amaçlamaktadır (Tekçe, 2019, s. 67).

1.3. İstanbul Sözleşmesi'nin Kapsamı

Kadınları, çocukları, erkeleri ve LGBTİ bireyleri kapsamına alarak, bu bireyleri her türlü şiddetten, ısrarlı takip ve ayrımcılığa karşı korumayı kapsayan İstanbul Sözleşmesi, kişi bakımından kapsam ve konu bakımından kapsam olmak üzere iki alt başlık şeklinde açıklanmıştır

1.3.1. İstanbul Sözleşmesi'nin Kişi Bakımından Kapsamı

Sözleşme herhangi bir ayrım gözetmeksizin önyargı, ikincil mağduriyetlere yol açan her türlü tavrı, ev içi şiddeti ve toplumsal cinsiyet klişelerine karşı gelerek eşit bir düzen kurmayı hedeflemektedir (Bakırcı, 2015, s. 148). Bu yüzden sözleşme, bireye ve özellikle kadına yönelik zorla evlenme, cinsel taciz, kadın sünneti, zorla kısırlaştırma, kürtaj, cinsel saldırıyla birlikte cinsel şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, fiziksel şiddet, ısrarlı takip, psikolojik şiddeti ve ev içi şiddeti yasaklamıştır. Bu şiddet türlerini

gerekli yasal tedbirlerle güvence altına almayı hedeflemektedir. Bu çerçevede sözleşmenin kapsamını dört grup oluşturmaktadır.

Genel olarak kadının orantısız olarak maruz kaldığı her türlü şiddeti kapsayan sözleşme, aynı zamanda aile içinde şiddete maruz kalan tüm taraflar için de uygulamaya teşvik edilmiştir. Sözleşmede kadına tanınan tüm tedbirlerin kız çocuğunun da yararlanması adına 18 yaşından küçük kız çocuklarının da kadın statüsünde değerlendirilmiştir. Sözleşmenin 12. Maddesinde; hamilelik, yoksulluk, hastalık, yaşlılık, madde bağımlısı, eşcinsel, göçmen ve bulaşıcı hastalık gibi hassas ve özel gereksinime ihtiyaç duyan ve daha aşağı düzeyde bulunan bireyleri korunacağı, 38. Maddesinde her türlü kadın sünnetinin yasaklanacağı ve gerekli cezai yaptırımın yapılacağı, 61. Maddesinde göç nedeniyle taşınmış ve evlilik veya birliktelik sayesinde geldiği ülkede çiftlerin ayrılması durumunda süreye bakılmaksızın eş ve partnerden bağımsız ikamet izninin verileceği ifade edilmiştir. Göçmen haklarına genişçe yer veren sözleşme, aynı zamanda göçmen statüsünden dolayı mağduriyet yaşayan kadınların mağduriyetlerinin giderilmesi için önemli maddeler içermektedir. Bu bağlamda insanlık dışı muamele, ceza ve işkence görme ihtimali olan hiçbir sığınmacının diğer ülkelere iade edilmemesi için gerekli yasa düzenlemelerin gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Yaşlı ve yetişkin olmasına bakılmaksızın erkeğin de ev içi şiddete mağdur kalabileceğini bu yüzden sözleşmenin 4. Maddesinde geçen yaş cinsiyet ve ırk vb. herhangi bir birey için ayrımcılık yapılmayacağı esas alındığı için ev içi şiddete maruz kalan erkeklere uygulanıp uygulanmayacağı taraf devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır (Bakırcı, 2015, s. 147).

Şiddet yaşanan evde kaçınılmaz olarak psikolojik, cinsel ve fiziki şiddete maruz kalan çocuk büyük travmaların etkisinde kalmakta ve ağır tahribatlar yaşamaktadır (*İstanbul Sözleşmesi Sadece Şiddete Maruz Bırakılan Kadınlar İçin Değil Çocuklar ve*

Gençler İçin De Önemlidir!, 2021). Bu yüzden kadınlarla birlikte korunmaya muhtaç olan kesimlerden biri de çocuklar. Bu bağlamda sözleşmenin 18. Maddesinde çocuk mağdurları dâhil, şiddete hassas durumdaki bireylerin ihtiyaçlarının devlet tarafından giderileceği, 22. Maddesinde şiddet gören bireylerin çocuklarına da gerekli uzman desteğinin sağlanacağı, 26. Maddesinde çocuk tanıkların korunması ve bunlara destek sağlanacağı, 37. Maddesinde çocuğun zorla evlendirilmesi veya kandırılarak evlendirilmemesi için gerekli yasal tedbirlerin alınacağı ve hukuki yaptırımların uygulanacağı, 38. Maddede de kadının zorla kürtaj veya kısırlaştırmasının cezai yaptım uygulanması için gerekli yasal tedbirlerin alınacağı dile getirilmiştir.

Sözleşmede direk olarak LGBTİ bireyler olarak bir terim kullanılmasa da sözleşmenin (Bozdağ, 2020, s. 33) 4. Maddesinde "Cinsel Yönelim" veya "Toplumsal Cinsiyet" söylemleriyle kadın ve erkek dışındaki farklı cinsel yönelimlerin hiçbir ayrım ve yasakla karşılaşmayacağı temin edilmiştir (Dokuyucu, 2022, s. 147).

1.3.2. İstanbul Sözleşmesi'nin Konu Bakımından Kapsamı

Özelde kadını genelde ise başta çocuk, yaşlı ve bazı durumlarda erkekleri dahi savunan İstanbul sözleşmesi, cinsiyete dayalı kadına karşı şiddeti bertaraf ederek, yasal düzeyde kadın haklarını savunmayı kapsamaktadır. Bu yüzden kadınların karşı karşıya kaldıkları şiddeti daha iyi ifade edebilmeleri ve bunun cezai yaptırım hak eden bir suç olmasını gösterebilmek için suç kavramı oldukça geniş bir şekilde sınıflandırılarak aktarılmıştır.

1.3.2.1. Şiddete karşı koruma

Kendi içiresinde birkaç başlık altında ifade edilmeye çalışılan şiddet türlerinden ilki; fiziksel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin birçok yerinde fiziki/fiziksel şiddet olarak kullanılan ifadenin, tam olarak tanımı yapılmadan ve kapsamı belirlenmeden sözleşmenin 3, 35, 40 ve 46. Maddelerinde kullanılmıştır.

Kadının en çok mağduriyet yaşadığı ve gerek maruz kaldığında gerekse de maruz kaldıktan sonra beraberinde gelen namus, zorla evlendirme, varsa çocuğu aldırma vb. gibi daha birçok sorunla karşılaştığı cinsel şiddet ise, bir bireye rızası olmaksızın cinsel bir temas veya söylemlerde bulunma, cinsel organına zarar verme ya da cinsel içerikli bir şeyler izletmeye zorlamaya kadar birçok cinsel zorlamayı ifade etmektedir (Gürhan vd., 2020, s. 61).

İstanbul sözleşmesinin temel konularından biri olan ve gerek kadına gerekse de çocuğa yönelik her türlü cinsel şiddeti ve istismarı önlemeyi hedefleyen sözleşmede, cinsel şiddeti tanımlayan maddeler şu şekilde ifade edilmiştir: "bireyin rızası olmadan cinsel organına zarar verip operasyonlar gerçekleştirme" (m.36/a), "bireyin rızası olmadan cinsel nitelikte eylemler gerçekleştirme ya da gerçekleştirilmesine yardımda bulunma"(m.36/b-c), "maddenin a, b, c fıkralarında geçen söz konusu eylemler, hukuki boyuttaki eşler için de geçerli olup ve söz konusu durumda da yasal tedbirler uygulanacaktır"(m.3/3). "…her türlü istenmeyen cinsel mahiyette sözlü veya sözlü olmayan davranışların gerçekleştirilmesi durumunda gerekli tedbirler alınacaktır" (m.40) şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu maddelerde "cinsel içerikli eylemlerin gerçekleştirilmesi" durumunda gerekli tedbirlerin alınacağını belirtilerek taraf devletlere yüklenen sorumluluğu ve alınacak olan yasal tedbirlerden bahsedilmiş. Aynı zamanda 36. Maddenin 3. Fıkrasında geçen ifade eşlerin de karşılıklı ve kendi rızaları olmadan gerçekleşen birlikteliği cinsel şiddet olarak tanımlanmıştır.

Bir kişi ya da daha fazla kişi tarafından başka bir kişiye bilinçli ve planlı olarak, duygusal sağlığını bozmak amacıyla gerçekleştirilen her türlü davranış ve söylemi kapsayan psikolojik şiddet (Kök vd., 2014, s. 45), sözleşmede tanımı yapılmadan, sadece 33. Maddede "bireye psikolojik bütünlüğünü bozmaya yönelik tehdit ve girişimleri yasal düzenlemelerle cezalandırılacaktır"(m.33) ifadesiyle psikolojik şiddetin gerçekleşmesi

durumunda cezai yaptırımın uygulanması için gerekli yasal tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir.

Toplumsal hayatta çoğunlukla kadının maruz kaldığı, diğer tüm şiddet türlerinin yaşanmasında belirleyici bir etken olan ekonomik şiddet, bireyi sosyal ve kamusal alanda çalışarak veya üreterek elde ettiği kazancına el koyması, hak ettiği ücretten mahrum bırakılması olarak tanımlanmaktadır. Bu durum kadın açısından bakıldı zaman, kadının bir erkek tarafından çalıştığının karşılığını alamaması veya kazandığını babası abisi veya eşine vermek zorunda kalması olarak tanımlanabilir (Gökkaya, 2011, s. 104).

Sözleşme diğer şiddet türleri gibi ekonomik şiddeti de kapsamına alarak, gerektiğinde cezai yaptırıma tabi tutmayı hedeflemiş ve 3. maddede şöyle ifade edilmiştir: "kamu ve özel hayat fark etmeksizin psikolojik, fiziksel, cinsel veya ekonomik olmak üzere kadına zarar veren veya acı çektiren tüm eylemler "kadına karşı şiddet" olarak anlaşılacaktır" (m.3/a). Yine aynı maddenin bir diğer fıkrasında ekonomik şiddet de bir şiddet türü olarak ele alınmış ve şöyle ifade edilmiştir: "aynı evi paylaşan bireyler eş olarak veya daha önce eş olmuş olan, birlikte yaşamış veya yaşayan, aile içi ya da aile bireyleri arasında gerçekleşen cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet "aile içi şiddet" olarak anlaşılacaktır" (m.3/b).

Sözleşmenin 3. Maddesinde net bir şekilde açıklanan ve tanımı yapılan kadına yönelik şiddet kavramı: "kadına karşı şiddetten, kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır" (m.3/a) şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda maddenin geneline baktığımızda ve genel olarak sözleşmenin isminden de anlayacağımız üzere

“Kadına yönelik…” olarak ifade edilen sözleşme metni, temeline kadını koyarak savunmayı hedeflemiştir. Bu yönüyle de aslında evrensel yasaların aksine, şiddete maruz kalan bireylerde esas alınan, şiddet gören bireyden ziyade; şiddet gören bireyin cinsiyeti olmuştur.

Sözleşmenin 3. Maddesinde aile içi şiddet: “aynı evi paylaşan bireyler eş olarak veya daha önce eş olmuş, birlikte yaşamış veya yaşamaya hala devam eden, aile içi veya aile bireyleri arasında gerçekleşen cinsel, fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet “aile içi şiddet olarak anlaşılacaktır” (m.3/b) şeklinde tarif edilerek açıklanmıştır.

Kadına yönelik şiddete karşı mücadeleyi amaçlayan sözleşme, kadınları daha fazla korumak için mi, yoksa yanlış tercümeden mi bilinmez ama tercüme metninde “aile içi şiddet” olarak ifade edilen “ev içi şiddet kavramı” ev içinde yaşanan karı koca şiddetinin yanı sıra, birlikte yaşamış veya hala yaşamaya devam eden nişanlı, sevgili, partner ve ev arkadaşını da kapsayarak geniş perspektifte kadına yönelik şiddeti engellemeyi hedeflemektedir.

Toplum tarafından oluşturulan ve bireyin cinsiyetten beklentilerini ifade eden cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet olarak ifade edilmektedir. Bireyin eğitim, sağlık olmak üzere birçok kaynağa erişiminde belirleyici olan ve kadının olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olan toplumsal cinsiyet, toplumun inanç sistemine ve kültürel yapısına dayanmaktadır. Tarihi süreçte kadın ve erkekten beklenen rol ve beklentilerin farklı olması aynı zamanda cinsiyetler arasında ciddi bir uçurumun var olmasına neden olmuştur. Bu yüzden sözleşme bunu da bir suç sayarak yer vermiştir. Sözleşmede; “bir kadına karşı kadın olduğu için yöneltilen ya da kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet…” *(m.3/d)* şeklinde ifade edilmiştir.

Zorunlu ve sağlık bilimsel olmayan nedenlerle kadının üreme organlarında yapılan her türlü operasyonu ifade eden kadın sünneti (Akdemir, 2017, s. 1050), dünya

sağlık örgütü tarafından genital sakatlanma olarak ele alınmış ve bir suç saymıştır. Bu bağlamda sözleşme de bu suçu önlemek ve gerekli yasal ve önleyici tedbirler almak adına; "kadının labia majora, labia minora veya klitorisinin çıkarılması, kesilmesi veya birleştirilmesi" (m.38/a), "…yukarıda belirtilen durumlardan birini kadına yaptırma veya zorlamak (m.38/b), "bir genç kıza söz konusu eylemlerden birine teşvik etmek, zorla uygulatmak veya maruz bırakmak" (m.38/c) bu durumların tümünü suç sayarak kapsamına almıştır.

Bir kadın veya erkeğin cinsel ihtiyaçlarını gidermeyi etkilemeden dünyaya çocuk getirme ya da çocuk yapma yeteneklerinin yok edilmesi olarak tanımlanır (Erbaş, 2015, s. 94). Özellikle kadının maruz kaldığı ve gerek sağlık gerek se de psikolojik olarak oldukça fazla etkilendiği durumların başında kürtaj ve kısırlaştırma gelmektedir. Bu yüzden sözleşme bu durumu da ele alarak 39. Madde de "kadının rızasını almadan kürtaj yapmak" (m.39/a), "kadının onay ve rızasını almaksızın doğal üreme işlevini sonlandırmak veya buna mahal verecek cerrahi bir işlem gerçekleştirmek" (m.39/b) şeklinde ifade edilerek yasal güvence kapsamına alınacağı belirtilmiştir.

1.3.2.2. Israrlı Takibe Karşı Koruma

Kişinin yaşam tarzını ciddi bir şekilde etkileyerek, korku uyandıracak şekilde yakın takibe alma olarak ifade edilen ısrarlı takip, sözleşmede şiddet türü olarak ele alınmayan fakat rahatsız edici veya korkutucu boyuta ulaşması halinde cezai yaptırımda bulunulacağı sözleşmenin şu maddesiyle ifade edilmiştir: "başka bir şahsa yönelik gerçekleştirilen ve kişiyi kendisini güvende hissetmesini engelleyen veya korkutan tehditkâr davranışların ısrarlı bir şekilde devam etmesi durumunda gerekli yasal işlemlerin gerçekleştirileceği" belirtilmiştir (m.34).

1.3.2.3. Ayrımcılığa Karşı Koruma

Sosyal hayatta ve hukuki boyutta kadın erkek eşitliğinin sağlanması durumunda toplumdaki birçok sorununda çözüleceğine inanan İstanbul sözleşmesi; "kadına yönelik ayrımcılığa ve ayrımcılığa mahal verecek her şeyle mücadele etmeyi hedeflemektedir" (m.1/b). Bu yüzden sözleşmenin 4. Maddesinde: "taraflar ayrımcılığı kınayacak ve ayrımcılığı önlemek adına, ilgili mevzuat ve anayasada cinsiyetler arası eşitlik sağlanarak, pratikte uygulanacağı temin edeceklerdir. Kadınlara yönelik ayrımcılık yasaklanacak ve kadına yönelik ayrımcılık yapan yasa ve uygulamalar kaldırılacak" (m.4/b) bu konu detaylı bir şekilde yer verilerek kadın erkek eşitliğini sağlamak için gerekli tedbir ve önlemler belirtilmiştir. Yine 4. Maddenin 3. Fıkrasında sözleşmenin mağdurlara yönelik bir anlaşma olduğu, bu yüzden din, dil, ırk, yaş ve farklı görüşte olmak gibi hiçbir özelliğe bakılmaksızın uygulanacağı vurgulanmıştır. Ayrıca sözleşmenin 4. Maddesinde geçen "topluma dayalı şiddeti önlemek amacıyla kadın için alınan tedbirler ayrımcılık olarak sayılmayacaktır" (m.4/4) ifadesi kapsamında kadın erkek eşitliğinin sağlamak için kadına verilecek imtiyazlar ayrıcalık olarak görülmemiştir.

1.4. İstanbul Sözleşmesinde Devletin Yükümlülükleri

1.4.1. Önleyici Yükümlülükler

Kadına yönelik şiddetin engellenmesi ve cinsiyete dayalı şiddetin ortaya çıkmadan önce belli tedbirlerle önlenmesi adına, taraf devletlere söz konusu durumların yaşanmaması için önleyici tedbir almaları gerektiği belirtilmiştir.

Sözleşmenin 12. Maddesinde genel yükümlülükler kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve 6 fıkra ile açıklanmıştır. Bu bağlamda söz konusu madde "…kadın ve erkek arasında klişeleşmiş cinsiyet rollerine dayalı töre, gelenek ve diğer uygulamaların kökünün kazınması hedefiyle, kadın erkek arasındaki kalıpların değişmesine katkı sağlayacak tedbirler alınacağına "(m.12/1), "taraflar sözleşmede geçen şiddet türlerini

engellemek için gerekli tedbirleri alacağına ve bu tedbirlerin bazı nedenlerden ötürü hassas ve mağdur konuma düşen kişileri merkeze aldığını, bu mağduriyetlerin giderilmesi ve şiddetin önlenmesi için özellikle başta erkekler ve gençler olmak üzere toplumdaki tüm bireyleri teşvik edecek tedbirlerin alınacağı" (m.12/2;12/3;12/4), "taraflar şiddete gerekçe olabilecek din, gelenek, kültür, töre veya sözde "namus" kavramlarının kullanılmamasını temin edeceğini "(m.12/5), ve son olarak da "taraflar kadınların güçlendirmeye yönelik faaliyet ve programları yaygınlaştırmak için gerekli tedbirleri alacaklardır"(m.12/6) tüm detaylarıyla açıklamalar yapmıştır.

Kadına karşı şiddet ve ayrımcılığı önleme adına; farkındalığı artırma, eğitim, profesyonel kadroların eğitilmesi, önleyici müdahale ve tedavi programları sağlanması ve özel sektör ve medyanın katılımını 12, 13, 14, 15, 16 ve 17. Maddeleriyle taraf devletleri yükümlü kılmıştır.

Bu maddelerin genel amacı, şiddetin kadın ve çocuk üzerindeki etkisini ve sözleşmede geçen şiddet türlerinin maruz kalanlar tarafından bilincine varmaktır. Bunu yanı sıra gerçekleştirilen program ve kampanyalarla toplumsal cinsiyete duyarlı bir toplumun yetişmesini hedeflemektedir (m.13/1). Bunun için eğitim müfredatları, kültür, sanat ve spor tesisleri başta olmak üzere her kesim ve her yaştaki bireylerde cinsiyet rol ve klişelerden bağımsız olarak sevgi, saygı ve eşitlik gibi konularının müfredata dâhil edilmesi hedeflenmiştir (m.14/1). Taraf devletler, şiddetin yaşanmaması veya şiddet uygulayan bireylerin şiddet eylemlerine tekrar başvurmaması ve şiddet barındırmayan eylemleri benimsenmesi için önleyici ve tedavi edici programlar gerçekleştirmek (m.16/1), medya ve iletişim teknolojileri alanında kadına yönelik şiddeti engelleyecek, kadına saygıyı artıracak politika ve kılavuzların düzenlenmesi (m.17/1) ve özel sektör yöneticileriyle işbirliği gerçekleştirerek medyada şiddet içeren içeriklerin erişimiyle baş etmenin yolarını bulmayla (m.17/2) yükümlü tutulmuştur.

1.4.2. Koruyucu Yükümlülükler

Koruma ve destek sağlamaya yönelik genel hükümler 18. Madde de detaylı bir şekilde ele alınarak şu şekilde ifade edilmiştir; "şiddet gören bireylere yönelik yasal ve diğer tedbirleri amaç edinen koruyucu yükümlülükler (m.18/1); hem devlet kurumlarınca hem de sivil toplum kuruluşları tarafından, uygun ortamların sağlanması için iş birliğine girilerek gerekli tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır (m.18/2). Bunun yanı sıra "taraf devletler; yurttaşlarına veya başka koruma hakkı kazanmış bireylere konsolosluk açmakla ve gerekli tedbirleri almakla sorumlu tutulmuştur" (m.18/5).

Sözleşmede koruyucu ve destekleyici yükümlülükler için gerekli olan ilkeler 19. Maddeden 28. Maddeye kadar geniş bir şekilde açıklanmıştır. Genel olarak özetlemek gerekirse; 19. Maddede; "taraf devletler, kişisel hakları mağdurun anlayabildiği dilde, yerinde ve zamanında yapılmasını gerekli kılmıştır. Aynı zamanda mevcut yasal tedbirler ve destek hizmetleri hakkında bilgi vermekle yükümlü tutulmuşlardır" (m.19). Yine şiddet gören mağdurun durumu hakkında; bireyin şiddet görmesi durumunda iyileştirmelerini kolaylaştırmak için yasal tedbirler başta olmak üzere; nakit para ve konut yardımı, eğitim öğretim hayatına destek gibi durumlar da hizmete dâhil edilecektir (m.20/1). Aynı zamanda bu hizmetleri sağlayacak profesyonel kadroların oluşturulması yasal tedbirlerle temin edilecek (m.20/2). Şiddet gören bireyin şiddetten sonra toparlaması sağlamak adına "yeterli bir dağılıma ulaşmak kaydıyla, gerekli uzman destek hizmetlerinin temin edilmesi ve yasal tedbirlerle düzenlemesi gerektiği belirtilmiştir (m.22/1). Bu durumda sözleşme, taraf devletlere; şiddet gören her kadın ve çocuğa uzman destek ekibi sağlamayı şart koymuştur (m.22/2). Yine sözleşme taraf ülkelere; şiddet gördükten sonra, güvenle kalabilecekleri ve kolayca erişebilecekleri barınaklar (m.23) ve şiddet durumunda, hızlıca ulaşabilecekleri, ücretsiz telefon hattın oluşturmak yükümlülüğü getirilmiştir (m.24).

Cinsel şiddet gören bireyler hem sosyolojik hem de psikolojik açıdan derin ve tedavisi zor hasarlar aldıkları için, aynı zamanda hastane, muayene ve tedavi sürecin oldukça yavaş ve çok boyutlu bir prosedüre sahip olması, sözleşmenin bu konuda daha hızlı ve yapıcı maddelerle taraf devletlere sorumluluklar yüklemesine neden olmuştur. Nitekim 25. Maddede "taraf devletler mağdurun adli ve tıbbi muayenesini, danışmanlık hizmetini ve travma desteğini hızlıca gerçekleştire bilmek taraf devletlerce kurulacak olan cinsel şiddet sevk merkezleri ve tecavüz ile ilgili kriz merkezleri için gerekli yasal düzenlemeler ve diğer tedbirler alınacaktır" (*m.25)*. Bunun yanı sıra şiddetin en çok hasar verdiği kesim olarak kabul edilen çocuklar için de koruma yükümlülükleri getirilerek yaş ve psikolojilerine uygun tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda sözleşmenin 26. Maddesinde çocuk tanıkların korunması ve bunlara yönelik destek kapsamında "…sözleşme kapsamında yer alan bütün şiddet olaylarının tanık çocuğun ihtiyaç ve hakları göz önüne alınarak, psikolojilerine uygun gerekli danışmanlık hizmeti sunularak, gerekli yasal tedbir ve düzenlemeler yapılacaktır" (m.26).

1.4.3. Cezalandırıcı Yükümlülükler

Kadına yönelik her türlü şiddeti sonlandırmak amacıyla düzenlenmiş olan sözleşme, bu amaç doğrultusunda mağdura gerekli destek ve hizmetleri sağlarken, faile ise hukuki yollarla cezai yaptırımda bulunarak şiddeti sonlandırmayı hedefliyor. Bu yüzden sözleşmenin maddelerinde ceza, tazminat ve adli önlemler olmak üzere çeşitli yaptırım türleri bulunmaktadır. Nitekim sözleşmenin 5. Maddesinde cezanın gerekliliğine ve türlerine değinerek şöyle ifade edilmiştir "…taraf devletler sözleşme kapsamında şiddet olarak tanımlanan eylemlerin önlenmesi, soruşturulması ve cezalandırılmasını, aynı zamanda bazı eylemler neticesinde tazminat ödenmesi için gerekli yasal tedbir ve düzenlemeler yapılacaktır" (m.5/2). Sözleşmesin bir başka maddesinde cezaların gerekliliğine vurgu yapılarak şu şekilde ifade edilmiştir; "taraf devletler sözleşme

kapsamındaki şiddet türlerini ciddiye alarak caydırıcı, orantılı ve etkili cezaların verilmesi için gerekli yasa ve düzenlemeler yapılacaktır" (m.45/1)

Farklı bir yaptırım türü olan tazminat da sözleşme kapsamında yer alıp bir hak sayılarak gerekli durumlarda uygulanabileceği şu ifadelerle açıklanmıştır; "şiddete maruz kalmış mağdur birey, suçu işleyen taraftan tazminat talebinde bulunabilme hakkına sahip olmak için gerekli düzenleme ve diğer tedbirler alınacaktır" (m.30/1). Bu para cezası, kişinin finansal yeterliliği göz önüne alarak belirleneceği şu sözlerle ifade edilmiştir; " faile para cezası emredilmesi durumunda, bu cezayı verebilecek finansal gücü hesaba katılmasını temin edecek tedbirler alınacaktır" (m.48/2).

1.5. İstanbul Sözleşmesi'nin Tartışılan Maddeleri

1.5.1. İkinci Madde

"Sözleşme; savaş ve barış durumu fak etmeksizin geçerliliği devam edecektir" (m.2/3).

Bu madde barış durumunda kabul edilip yürürlükte olması durumunda kabul edilebileceğini; fakat savaş durumunda Türkiye aleyhine bir komplo niteliğinde olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim sözleşmenin 7. Bölümünde "Göç ve İltica" başlığında yer alan 59, 60 ve 61. Maddeleri, mülteci statüsündeki kadınlara oturma izninden, sınır dışı işlemlerin engellenmesine kadar oldukça geniş hak tanımıştır. Bu durum savaş zamanı veya herhangi bir ülkeyle yaşanan gerilimde, ülkede sığınmacı niteliğinde bulunan kadınların haber sızdırma, iç huzuru bozabilecek gösteri yürüyüş ve propagandalarda bulunma ihtimali olabileceği ve böyle durumlarda dahi kadınların yapacağı olumlu veya olumsuz hiçbir müdahalenin gerçekleştirilemeyeceği endişesi oldukça tartışılmıştır.

1.5.2. Üçüncü Madde

"Toplumsal cinsiyet, toplumun sosyal olarak erkek ve kadın için biçtiği davranış ve rol, olarak anlaşılmaktadır" (m.3/c)

Yukarıdaki İfadelerden de anlaşılacağı gibi İslami gelenekteki kadın ve erkek arasındaki farkın fıtri ve yaratılış ile ilgili olduğu söylemi yerine, tamamen toplum tarafından oluşturulmuş ve değiştirilebilen özellikler olarak bakılmış ve tamamen toplum tarafından inşa edilen bir şeymiş gibi kabul edilmiştir (Çolak, 2020, s. 174). Bu da aslında kadın ve erkek olarak ayrışma ve beraberinde gelen evliliğin toplumdaki kültür, din ve gelenekler tarafından oluşturulduğuna vurgu yaparak, cinsel yönelim ve tercihlerin bireyler tarafında yapılması gerektiği savunulmuştur. Böylece bireylerin kadın ve erkek dışındaki yönelimlerinin önünü açtığı gerekçesiyle tartışılmıştır (Maraşlı, 2019a).

1.5.3. Dördüncü Madde

"Taraflar bu sözleşme hükümlerinin özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir" (m.4/3).

Maddenin genelinde vurgulanarak dikkat çeken anlatımın herhangi bir ayrımcılık yapılmadan her statüdeki bireyi kapsadığı belirtilmiştir. Fakat özelde bakıldığında ise "cinsel yönelim" ve "toplumsal cinsiyet kimliği" gibi kavramların eşcinselliğe zemin hazırlayarak yaşam hakkı ve statü kazanmalarını anayasal hakla meşrulaştırmayı hedeflemektedir. Fakat Türkiye gibi İslamiyet'i benimseyen Müslüman bir toplum olması ve ülkeyi yöneten yirmi yıllık iktidarın da muhafazakâr bir kesimden olması, koşulsuz olarak kabul edilen bu sözleşmede en çok tartışılan madde olmuştur.

Nitekim maddeye tepki, kutsal kitapta yasaklanan; büyük bir günah, fuhuş ve toplumsal sapkınlık olarak tanımlanan eş cinselliğin normalleştirilerek meşrulaştırılmasına dayandırılmıştır (Çolak, 2020, s. 175). Ayrıca özgür, bağımsız ve baskısız cinsel tercih olarak ifade edilen "cinsel yönelim" de eş cinselliğe özendirme, meşrulaştırma ve normal bir insani hak olarak aksettirilmesi tepki toplamıştır.

Bununla birlikte "cinsel yönelim" kavramıyla "trans birey" bir yaşamı desteklemenin yanı sıra aynı zamanda aile kavramının yozlaşmasına anne-baba ve aile gibi son derece önemli olan kurumun, kurgu ve anlamını yitirmesine neden olması, toplumun geleceği ve birkaç nesil sonrası düşünülmeden bireylerin inisiyatifine bağlı olarak yapılan partner ve cinsiyet tercihiyle birlikte elde edilen yasal hakla dokunulmazlık kazanmaları kabul edilmemiş ve geleceğe dair büyük bir risk olarak okunmuştur (Dağaşan, 2020, s. 77).

1.5.4. Altıncı Madde

"Sözleşmenin uygulanıp hükümlerinin etkilerinin değerlendirilmesine bir toplumsal cinsiyet bakış açısı katacak ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğe ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin politikalarını yaygınlaştıracak ve etkili bir biçimde uygulayacaklardır" (m.6).

Bu madde de geçen "kadın erkek arasında eşitlik ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin politikalar…" söylemi sözleşmeye tepkili olan kesim tarafından büyük tahribatlara yol açacak bir problem olarak yorumlanmıştır. Çünkü sözleşmeye göre kadın haklarını savunup gerekli politikalar düzenlerken aslında bir yandan da erkeğe yönelik nefret söylemlerinin artmasına ve erkek ile kadın arasındaki eşitsizliğin giderek daha da artmasına neden olacağı savunulmuştur. Hatta bu konudaki endişelerinin sebebini de; ortaya çıktığı ilk günden günümüze değin gelen feminist hareketi örnek vererek; hareketin çıkış noktasının aslında kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği giderme, sosyal ve

kamusal alanda birçok haktan mahrum olan kadının da bu haklara sahip olarak varlık göstermesi için verilen mücadele, ilerleyen süreçte farklı feminist dalgalarla erkek düşmanlığına dönüşerek nefret ve eşitsizliğin farklı bir tarafta ortaya çıkmasına neden olduğuna değinmişlerdir (Kepekçi, 2014, s. 66).

1.5.5. On İkinci Madde

"Kadınların daha aşağı bir düzeyde olduğu düşüncesine veya kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı ön yargıların, törelerin geleneklerin ve diğer uygulamaların kökünün kazınması amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesine yardımcı olarak tedbirleri alacaklardır." (m.12/1)

"Taraflar kültür, töre, din, gelenek veya sözde "namus" gibi kavramların bu sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmaması temin edeceklerdir" (m.12/5).

12. Maddenin 1. ve 5. fırkasında geçen söylemlerle ilgili olarak tartışılan boyut; Avrupa kültürü esas alınarak oluşturulan cinsiyet ve aile prototipinin Türk, İslam aile ve kültür yapısına ve değerleriyle çelişen, sosyolojik boyutuyla batı dışındaki her türlü din, gelenek, adet ve örf gibi normların mücadele etmesi geren ve kabul edilmeyen alanlar olarak tanımlanan maddeler barındırmaktadır (Günerigök, 2020, s. 344-345). Ayrıca 5. Fıkrada geçen söylemde "gelenek, din ve kültür" gibi değerler üzerinden yapılan uyarıların şiddet olarak aks ettirilmesine, cinsiyetten bağımsız olarak kadın ve erkek için oldukça büyük ve bağlayıcı bir yeri bulunan "namus" kavramına vurgu yaparak bunu şiddet ile ilişkilendirilmeye çalışılması dikkat çekmektedir (Aile Akademisi, 2019). Yine birey için ahlaki ve manevi bir boyut olan namus kavramının itibarsızlaştırılarak aktarılması tepki toplayan bir diğer husustur (Aytepe, 2020, s. 312). Bunu yanı sıra söz konusu maddede geçen "kalıpların değiştirilmesi" ifadesiyle asırlar boyu devam eden bir

toplum zihniyetinin tamamen değişmesine, fakat "klişeleşmiş" olarak ifade edilen kavramla doğal ve fıtri olanın değişmesi mi yoksa geleneksel olanın mı değiştirilmesi gerektiği hakkında tam olarak neyin kastedildiği anlaşılmayan, kapalı ve ucu açık bir ifade olarak yorumlanmıştır (Batar, 2020, s. 375).

1.5.6. On Dördüncü Madde

"Taraflar yerine göre, tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata, kadın erkek eşitliği, toplumsal klişelerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerde çatışmaların şiddete başvurmadan çözüme kavuşturulması kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişilik bütünlüğüne saygı gibi konuların, öğrencilerin zaman içinde değişen öğrenme kapasitelerine uyarlanmış bir biçimde dâhil edilmesi için gerekli tedbirler alacaklardır" (m.14/1).

Bu maddenin tartışma sebebine bakıldığında; ilk olarak sözleşmede kadına yönelik şiddeti engellemeyi hedefleyen bir madde olmanın yanı sıra, daha çok toplumu ve toplumu oluşturan temel kurumlardan olan eğitim (Karakaya, 2010, s. 392) programını değiştirmeyi hedeflediği savunulmuştur. Kadın erkek eşitliğini sağlamak adına içeriği belli olmayan, tamamen cinsiyet ve cinsiyete göre yeteneklerin göz ardı edildiği yeni bir eğitim politikasıyla toplumu eğitmeyi ve bu sayede gizil amaçların hedeflendiği düşünülmüştür (Batar, 2020, s. 376). Sözleşmede "toplumsal klişelerden arındırılmış" ifadesi geniş bir şekilde tercüme edildiğinde aslında toplum tarafından belirlenen ve toplumun oluşturduğu yargıların yok sayılacağı çıkarılmaktadır. Peki toplumdan din, kültür, gelenek ve örfe dayanarak oluşturulan yargılar kaldırıldığında, oluşacak değerler neye dayandırılacak veya hangi kriterlerin esas alınacağı koca bir belirsizlik olarak okuyucunun kafasında kalmakta. Ayrıca tam olarak neye ve kime göre belirleneceği, belirsiz olan yargıları eğitim sistemine koymak ne kadar doğru olduğu tartışılan bir diğer husus (Dursun, 2020, s. 58).

1.5.7. Otuz Sekizinci Madde

"Kadının labia majora, labia minora veya kilitorisinin tümünün kesilip çıkartılması, labia majoranın kenarlarının birleştirilmesi veya başka türlü bir kesmeye tabi tutulması" (m.38/a).

"Bir kadını a fıkrasına belirtilen eylemlerden birine maruz kalmaya zorlama veya bu eylemleri bir kadına yaptırmak" (m.38/b).

"Bir genç kıza a bendinde belirtilen eylemlerden herhangi birine teşvik etmek zorla maruz bırakmak veya bunları bizzat kendisine uygulatan bireylere gerekli cezai yaptırım uygulanması için gerekli yasal düzenlemenin yapılacaktır" (m.38/c).

Kadının cinsel organına yönelik zarar veren her türlü işlemi reddeden sözleşmedeki bu madde; kadın sağlığının ve vücut bütünlüğünün desteklenmesi adına son derece gerekli olarak görülmüş ve desteklenmiştir. Fakat sözleşmede çelişen bazı noktaların bulunduğuna dair söylemler dile getirilmiştir. Nitekim sözleşmenin giriş kısmında "kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedef edinerek" cümlesi ve sözleşmenin 38. Maddesinde geçen "sünnet" ifadesi kafaları karıştırmaktadır. Çünkü sözleşme Avrupa ülkelerini kapsamakta ve Avrupa birliğine üye olan hiçbir ülkede kadın sünneti görülmemekte (Akıncı, 2020, s. 99). Fakat kadın sünneti denildiğinde, sözleşmeyi imzalayan Müslüman ülkeleri kastedilmesi durumunda da tamamen bu ülkeleri zan altında bırakarak, genel bir âdet ve gelenek olan bu tür uygulamaların "dini bir yaptırım" olarak aksettirilmesine neden olmaktadır (Aytepe, 2020, s.312). Fakat Müslüman bir ülke olarak Sözleşmeyi imzala Türkiye'de böyle bir durum görülmediği, bu yüzden hem gereksiz hem de tamamen Müslüman ülkeleri karalamayı amaçlayan bir madde olarak yorumlanmıştır.

1.5.8. Kırk İkinci Madde

"Taraflar sözleşmede yer alan şiddet türlerini işlemeleri halinde başlatılan davalarda kültür, töre, din, gelenek ve sözde "namus" gerekçesine engel olmak için gerekli yasal tedbirler alınacaktır" (m.42/1).

Bütün bir mekanizma olarak toplumun tamamını kapsayan kültür, gelenek ve örfün sadece kadına karşı ve sadece kadın için şiddete yol açan etmenlermiş gibi aksettirilmesi tartışılan nokta. Çünkü Türkiye'deki toplum yapısının anneye, eşe ve kadına; hürmet, sevgi ve sadakat gibi içerikleri barındırması (H. Acar, 2019, s. 407), aynı şekilde dini metinlerde kadının; önemli ve değerli bir figür (Kazıcı, 2020, s. 71) olarak yer alması, Türk toplumu için oldukça önemli. Fakat buna rağmen bu değerlerin hiçe sayılarak tamamen şiddet barındıran faktörler olarak maddelerde yer alması, bu değer ve kültürlerden arındıkça şiddetin yok olacağı algısı kabul edilmemiştir (Batar, 2020, s. 377).

1.5.9. Kırk Sekizinci Madde

"Taraflar bu sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet olayı ile ilgili olarak arabuluculuk ve uzlaştırma da dâhil olmak üzere, zorunlu anlaşmazlık giderme alternatif süreçlerini yasaklamak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır." (m.48/a)

Sözleşmenin bu maddesinde yaşanan şiddet durumunda uzlaşma ve arabuluculuk gibi alternatif çözümlere hukuki müdahale ile son verileceği belirtilmiştir (Börü, 2017, s. 194). Bu durumda Türkiye gibi tüm inanç gruplarında geleneksel aile yapısının hâkim olması, buna bağlı olarak da yaşanan en ufak anlaşmazlıklarda dahi kanaat önderleri, anne-baba gibi aile büyükleri ve belli vesilelerle kurulan bütünleştirici ilişkilerdeki bireylerin (kirve, kardeş, ahretlik) tavsiye, nasihat ve tecrübelerini dinleyerek aile içindeki problemlerini çözmeye çalışan bireyleri çıkmaza sürüklediği savunulmuştur (Dağaşan, 2020, s. 83). Çünkü sözleşmedeki söz konusu madde bu durumu engelleyerek aile kurumunun en ufak bir problemde dağılmasına ve hukuki boyuta taşıyarak ailelerin

yuvalarını kurtarmak için bir düşünme ve özür dileme olanağı tanımadan ailenin dağılmasına yol açtığı için benimsenmemiştir.

1.5.10. Altmış Altıncı Madde

"Kadına karşı şiddet ve aile işi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadele konusunda kısacası GREVİO olan uzman grup tarafından sözleşmenin uygulanması takip edilecektir" (m.66/1).

Maddenin tartışma nedeni olarak kendi ülkesinde yaşayan ve kendi toplum yapısına vakıf olan yöneticiler değil de seçilen taraf ülkelerin temsilcileri tarafından sözleşmenin takip edilmesidir. Bunu yanı sıra yapılan değerlendirmelerin LGBTİ ve kadın örgütleri tarafından hazırlanan raporlar olması (T. Bayraktar, 2018, s. 97) tepkilerin bir diğer nedeni.

1.6. İstanbul Sözleşmesine Lehte ve Aleyhte Söylemler

İstanbul sözleşmesi Türkiye' de kabul edildiği günden itibaren toplumun belirli kesimleri tarafından içerdiği bazı maddelerden kaynaklı lehte ve aleyhte söylemlere neden olmuştur. Toplumda İstanbul Sözleşmesine olan bakış ve fikirler bugün bile ikiye ayrılmış durumda. Sözleşmesinin kabulünden bugüne sözleşmeyi savunan ve titizlikle uyulması halinde amacına ulaşılabileceğini savunanlar olduğu gibi aksine, tamamen bu düşünce ve fikirlerden ayrı olarak, sözleşmesinin bunca yıl uygulanmasına rağmen hiçbir şekilde amacına ulaşmadığını veya ulaşamayacağını belirterek aleyhte söylemler dile getirilmiş ve halende getirilmeye devam etmektedir.

1.6.1. İstanbul Sözleşmesine Yönelik Aleyhte Söylemler

İstanbul sözleşmesini eleştiren kesim genel olarak sözleşmenin içeriğinde bulunan cinsel yönelim gibi temel kavram veya unsurlar üzerinde durmuştur. Nitekim sözleşmede geçen maddelerin toplumsal cinsiyet ideolojilerini barındırarak "cinsel kimlik" ve "cinsel yönelim" kavramlarıyla, cinsel sapkınlık ve hastalık olarak kabul

edilen, aynı zamanda Türk kültür ve toplum yapısına uymayan farklı cinsel yönelimleri meşru kıldığı ve hukuki güvence sağladığı için oldukça tepki toplamıştır. Ayrıca şiddet gören kadını veya vatandaşı korumak için diğer cinsel yönelimleri güvence altına almanın gereksiz olduğu vurgulanmıştır (Dokuyucu, 2022, s. 144).toplumda söz konusu durumların güvence altına alınması aynı zamanda toplumdaki yaşam biçimlerine de ciddi derecede etki edeceğine dikkat çekilmiştir. Karşı çıkmalarının bir başka temel nedeni ise sözleşmenin Türkiye'de kabul edildiği günden bu yana amaçladığı hiçbir soruna çözüm olmadığını ve sözleşmenin bu maddeleri içerdiği sürece hiçbir zamanda amacına ulaşmayacağı belirtilmiştir

Kadına karşı her türlü şiddet ve aile içi şiddeti önleme ve bunlarla mücadeleye ilişkin Avrupa konseyi tarafından imzalanmış olan İstanbul Sözleşmesi'nin tepki toplamasının bir diğer sebebi, tüm maddelerinde cezai yaptırımlar ve yasal haklar düzenlenirken ahlak, değer yargıları, etik ve arabuluculuğa dikkat edilmeksizin oluşturulmuş olmasıdır (Süt, 2020, s. 274). Bunun yanı sıra sözleşmedeki birçok maddede geçen suç ve cezaların diğer hukuki mevzuat ve yasalarda belirlenmiş olması tartışmanın bir diğer nedenidir. Aynı zamanda başta kadına yönelik şiddeti önlemeyi hedefleyen sözleşmede din, kültür ve namus gibi toplumsal değerlerin kadın karşıtı ve şiddetin temel sebebiymiş gibi ele alınması ya da bu değerlerin kadına karşı potansiyel bir tehlike olarak aksettirilmesi, yapılan çözüm önerileri, hedeflenen sonuçlar, kapsayıcı ve suçu engelleyecek nitelikte görülmemiştir (Batar, 2020, s. 377-379). Belli bir ritüel ve nikah gibi bağlayıcı akitlerle oluşturulan evlilik ve aile kurumuna verilen önemin göz ardı edilerek içinde şiddet barındıran bir kurum olarak değerlendirilmesi tepki toplayan bir diğer nokta olmuştur. Bu kutsal ve manevi bağlar dışında farklı cinsel yönelim ve nikâhsız birlikteliklerin yasal güvence altına alınacağı ve söz konusu sözleşmede, eşitlik amacıyla ortaya çıkan ve erkek düşmanlığına varacak dereceye ulaşan feminist ideoloji

çerçevesinde, toplumsal cinsiyete savaş açacak politikalar barındıran maddelerin var olduğu gerekçesi tartışılan en büyük noktalar olmuştur.

Sözleşmede İngilizceden Türkçeye aktarılırken bazı tercüme hataların bulunması, sözleşmede içerik ve amacının dışına çıkan maddelerin olduğu gerekçesiyle kuşkulu bir belge olarak görülmüştür. Nitekim aile içi şiddet olarak tercüme edilen "domestic violence" kelimesinin İngilizcedeki karşılığı "ev içi şiddet" kavramına denk gelmektedir. Bu da beraberinde evli bireylerden oluşan ailenin yanı sıra evlilik dışı ilişkileri ve aile dışında meydana gelen şiddeti koruma kapsamına almayı hedeflendiği için tepkiyle karşılaşmıştır (Karasu, 2020). Bunun yanı sıra sözleşmede "cinsel saldırı" olarak geçen kelimenin "tecavüz", "eş veya partner" kelimesinin de "ebeveyn" olarak tercüme edilmesi (Dağaşan, 2020, s. 78) sözleşmede gizli amaçların var olduğu inancını doğurmuştur. Gizli amaçların yanı sıra gerek ülkemiz açısından gerek sözleşmeyi imzalayan diğer ülkeler açısından yapılan bütün araştırmalarda ülkemiz dâhil olmak üzere, sözleşmenin imzalanıp uygulanmasına rağmen hiçbir şekilde şiddet, tecavüz ve ölüm oranlarında azalmanın yaşanmadığı belirtilmiştir (Aile Akademisi, 2019). Bu da sözleşmenin etki ve potansiyeline olan inancın sarsılmasına neden olmuştur

Son olarak Sözleşme içerisinde bulunan maddeler ve bazı kesimlerce eğitimi sistemini, toplum yapısını ve kadın erkek arasındaki cinsiyet algısını değiştirmeyi hedefleyen gizil amaçlar olduğu gerekçesiyle sözleşmeyi birçok ülkenin kabul etmediği belirtilmiştir.

1.6.2. İstanbul Sözleşmesine Yönelik Lehte Söylemler

Sözleşme, aleyhte söylemlerin aksine kovuşturma, koruma, önleme ve bütüncül politikalarla hareket etme ilkesiyle çok yönlü bir şekilde kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlediği gerekçesiyle savunulmuştur. Bunun yanı sıra çocuk ve erkekleri de kapsayarak gerekli yasal düzenlemeleri hedefleyen uluslararası bir sözleşme olması

sözleşmeye olan inancı daha da arttırmıştır (Kaşıkırık, 2021). Aynı zamanda aile ile ilgili birçok maddesi bulunan sözleşmenin aile içi şiddeti önlemek için alacağı tedbirlerin aileyi yıkmayacağı, aksine aile ve aile bireylerinin daha korunaklı ve hak sahibi olarak varlık göstermesine yardımcı olacağı vurgulamıştır. Aleyhte söylemlerin aileyi yıkacağı söylemine karşın, aslında tarihi süreç içerisinde gelen her yeniliğe karşı oluşturulan bir bahane olarak nitelendirilmiştir (Böhürler, 2019). Sadece aile içi şiddete yönelik değil, aynı zamanda tüm bireylere yönelik oluşabilecek her türlü şiddeti önlemeye yönelik maddeler barındırarak; taraf devletlere şiddeti önlemeyi, şiddet gören bireyleri korumayı ve şiddet uygulayan faili caydırıcı bir şekilde maddi ve manevi olarak cezalandırmakla yükümlü kılması sözleşmenin savunulmasında önemli bir nokta olmuştur.

Birçok kişi tarafından sözleşmenin namus ve toplumdaki önemli değerlerin göz ardı edilerek Türk toplum yapısına aykırı olduğunu belirtirmiştir. Fakat sözleşmeyi savunanlar böyle bir şeyin olmadığını ve sosyal hayatta İstanbul Sözleşmesi olmasa da namus söz konusu olduğunda kadın ve erkeğe uygulanan tarifelerin farklı olduğu dile getirilmiştir. Nitekim sözleşme yürürlüğe girmeden önce de en çok kadının bu uğurda ayrımcılığa maruz kalarak mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul Sözleşmesi iptal edildiğinde de namus ve töre yüzünden kadın cinayetlerinin bitmeyeceği dile getirilmiştir (Karaca, 2020). Bu yüzden sözleşmeye savunanlar söz konusu sözleşmedeki maddelerin değer ve inançların yanı sıra, sadece değer ve inançlar yüzünden toplumda görülen şiddete odaklandığı belirtilmiş ve bu yüzden de oldukça büyük destek almıştır.

Sözleşme, toplumda var olan cinsiyet rolleri nedeniyle hayatın her alanında zorluk yaşayan ve erkeklere kıyasla daha çok şiddete maruz kalan kadınları korumayı hedeflemektedir. Bu çerçevede köklü bir eğitim sistemiyle kadını ikincil bir konuma düşüren zihniyeti dönüştürerek, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamayı amaçlandığı savunulmuştur. Yine "toplumsal klişeler" derken aslında toplumdaki her şeyi değil de toplumda kadınları ezen, şiddete yol açan ve erkeği yücelten algıların (klişelerin)

değiştirileceğinin amaçlandığı dile getirilmiştir. Bu yüzden toplumun değer ve klişeler bağlamında herhangi kötü bir durumla karşılaşmayacağı gerekçesiyle desteklenmiştir. Aksine şiddet gören ve tedaviye ihtiyaç duyan bireylere meddi manevi destek sunmayı hedefleyen sözleşme, söz konusu durumlarda bireyin prosedür işlemlerine takılmadan, hızlıca ulaşabileceği tedavi hizmetler vermeyi amaçlamıştır. Ayrıca şiddet sonrası bireyin yaşayacağı travmatik durumların hızlı bir şekilde muayene edilerek iyileşmesine olanak sağlaması sözleşmeyi destekleyenlerin bir diğer gerekçesidir.

Sözleşmeyi savunan bireyler Sözleşme kabul edilip onaylandıktan sonra uzun bir süre yürürlükte kaldığını, fakat bu süre zarfında gerek yönetim gerek ise kolluk kuvvetlerinin gerekli özeni gösterip sözleşmenin gereğini yerine getirmediğini bu yüzden de şiddet oranlarının düşmediğini savunmuşlardır.

2. KADEM DERNEĞİ

8 Mart 2013 yılında 16 kurucu önderliğinde Kadın ve Demokrasi adıyla kurulmuş olan dernek, kısaltılmış adıyla KADEM, genelde insan haklarını özelde ise kadın haklarından hareketle erkek ve kadının birbirini tamamladığı cinsiyet adaletine inanan, geçmişteki monotip kadın anlayışının aksine farklılıkların önemini benimseyen (KADEM, 2014a) ve demokratik mekanizmalar kullanarak ailenin güçlendirilmesi, kadın hakları ve kadına dair farkındalık çalışmaları yürüten bir sivil toplum kuruluşudur (KADEM, 2020c). Sorumlulukta adalet ve varoluşta eşitlik ilkeleriyle yola çıkmış olan dernek, İdeolojisini "cinsiyet adaleti" şiarından alarak aileye hak ettiği değeri ve kadın ile erkek arasında doğuştan gelen farkları dikkate alarak, adil bir bakış açısıyla toplumda ayrımcılığın bertaraf edildiği bir düzen inşa etmeyi hedeflemektedir (Akbulut & Durmuş, 2019, s. 8). Ayrıca adil bir gelecek ve onurla yaşanabilecek güvenli bir toplumda kadın haklarını savunarak, güçlendirilmiş kadın temsiliyeti ile adaletli, uygulanabilir ve tamamen çözüm odaklı çalışmayı da amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda da farklı

alanlarda birikim sahibi olan ve kadın konusuna vakıf kadınlardan oluşan entelektüel bir beyin takımıyla topluma yön verecek, Türkiye kadınının öz değerlerinin koruyarak dünya kadınlarıyla rekabet edebilen, donanımlı ve üretken bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (KADEM, 2014a). Bu yüzden şiddetle mücadele, kadın hakları savunuculuğu, kadınlara fırsat eşitliği, kadın haklarında sivil aktivizm ve akademik literatüre nitelikli eserlerle katkı sunmaktadır. Bu bağlamda derneğin genel amaçları, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmiş olarak daha güçlü bir Türkiye için kadınların bu alanlarda gelişmelerine katkı sağlamak amacıyla toplumda var olan cinsiyet algısının aksine, cinsiyetler arası eşitlik ilkesi kapsamında bilinç oluşturarak; toplumda evrensel insan hakları, kadın hakları, hukuk ve demokrasinin üstünlüğüne saygıyı arttırıp ilerlemeyi hedeflemektir. Aynı zamanda bu çalışmalarını yürütürken yaş, cinsiyet ve sağlık problemleri dikkate almaksızın bireylerin yetenek ve ilgi alanları doğrultusunda ilerlemelerini sağlayacak, proje ve faaliyetler yürütmek temel amaçlarını kapsamaktadır.

Merkez temsilciliği İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin hemen hemen bütün illerinde temsilciliği bulunan KADEM Derneği, toplamda 53 merkezde (Adana, Ağrı, Aksaray, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Batman, Bayburt, Bingöl, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Düzce, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Iğdır, Isparta İzmir, İstanbul, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa Mardin Muş, Muğla, Nevşehir, Niğde, Rize, Sakarya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tekirdağ, Tokat, Trabzon Van, Yozgat, Zonguldak) temsilciliği bulunmaktadır (*KADEM İl Temsilcilikleri*, t.y.). Dernek, bölgedeki kadınların kültürel, sosyal ve dini dinamiklere uygun olarak sorunlarını tespit ederek çözümler üretmektedir. Bu bağlamda temsilcilikler şehrin ihtiyaç ve olanaklarına bağlı olarak kadının sosyal hayatta sosyalleşmesine, yeteneklerini keşfetmesine ve birikimlerini kullanmasına yönelik birçok eğitim, proje ve kampanyalar gerçekleştirilmektedir.

KADEM Derneği, kurullar aracılığıyla ekonomik, sosyal ve hukuki başta olmak üzere kadına dair sorunların çözümü ve takipçisi olmak için çalışmalarını yürütmektedir. Nitekim hukuk kurulu, yasal düzenleme ve haklar alanında gerçekleştirilen değişiklik ve düzenlemeler hakkında bilgilendirmeler yaparken, basın medya ve iletişim kuruluda da yazılı basın, kamuoyu açıklamaları ve kadına dair açıklamalar yapmaktadır. Yine araştırma ve geliştirme kurulunda, raporlamam ve akademik çalışmaların toparlanması, çalışma hayatında kadın kuruluyla kadının iş hayatında karşılaştığı sorunlar ve bu sorunları giderici çözümleri ele alınırken, gençlik kurulunda ise gençleri derneğe kazandırmaya dair proje ve çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda bu çalışmaların denetlenmesi de yürütülmektedir. Bunun yanı sıra KADEM Derneği genç üyelerin katılımını sağlayarak çalışmalarını yürütmek için Genç KADEM'i kurmuşlardır. Derneğin ideolojilerini benimsetmek için gençlerin yaş ve taleplerine uygun olarak, spor etkinlikleri, okuma saatleri, sohbet günleri ve gezi gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Aynı zamanda birçok genç kızın okuması için eğitim ve yurt desteği sağlayan KADEM Vakfı burs imkânları da sunmaktadır (Şahin, 2021, s. 74)

Kadına dair sorun ve çalışmalarında, ulusal ve uluslararası alanda pek çok platformda varlık göstererek aktif rol oynayan KADEM Derneği, uzman kadrolarla sempozyum, zirve, panel, seminer, kurul ve konferanslar düzenleyerek, aktüel konularda toplumun bilinçlenmesi adına akademik bir gayret sarf etmektedir (Şahin, 2021, s. 64). Bu bağlamda kadınların öncelikle ekonomik olmak üzere hayatın her alanında varlık göstermelerini amaçlayan "woman20 summit" (W20) zirvesine katılmıştır. İlk defa 2015 yılında G20 tarafından Türkiye'nin ev sahipliğinde düzenlenen W20 kadın zirvesinde KAGİDER ve TİKAD Derneğiyle birlikte yürütme kurulunda da yer alarak, çalışmalarıyla destek vermiştir (Günel, 2015, s. 2). Bunun yanı sıra "Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi", "Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi" adlı çalışmalarıyla alana farkındalık yaratarak literatüre katkı sağlamıştır. Aynı zamanda yılda 2 defa olmak üzere

yayımlanan, akademik ve hakemli olan KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi de kadına dair ekonomi, din, hukuk, siyaset, sanat, kültür, psikoloji ve sosyoloji gibi konuları farklı perspektiflerde ele alıp, kadın çalışmalarının önünü açarak, kadına dair politikaların olumlu yönde şekillenmesini sağlayan bilimsel makaleler yayınlamaktadır.

2.1.KADEM Derneği'nin Faaliyetleri

KADEM Derneği akademik alanda söyleşi, konferans, panel, sempozyum ve zirve gerçekleştirirken, aynı zamanda sahada da çalışmalar yürüterek hedefine ulaşmayı amaçlayan rapor, eğitim ve proje gerçekleştiren bir dernektir. KADEM Derneği bünyesinde kendisine bağlı bulunan çeşitli yardımcı kuruluşlar ile toplumda kadın ve kadınların hayatta daha fazla rol almalarına yönelik amaçlar ihtiva eden birçok proje ve faaliyet sürdürmektedir.

2.1.1. Projeler

KADEM Derneği "inivasyonda kadın projesi" ile özellikle teknoloji alanında yeteneklerini kazançlı girişimlere dönüştürmeyi hedefleyen kadınlara destek olmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Uzman kişilerce iki hafta süreyle pazarlama, ticaret, üretilenleri ticarete dönüştürme eğitimleri ve girişimcilik gibi konularda kadınları desteklemek, aynı zamanda ilgili alandaki yatırımcı ve finansmanlarla buluşturma hedefiyle her yıl 15 günlük kamplar düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra sosyal sorumluluk projesi kapsamında "geleceğe işbaşı projesi" başlığıyla 16-18 yaşlarında Sevgi Evlerinde kalan genç kızlara yetenekleri doğrultusunda meslek eğitimi vererek istihdam fırsatları sunmaktır. Bu proje aynı zamanda çeşitli sebeplerle eğitim hayatını tamamlayamadan yarıda bırakan 17 yaşındaki kızları da kapsamaktadır. Bu proje sayesinde kız çocuklarına eğitim verilerek istihdam fırsatlarının önünü açmayı hedeflemektedir. Yine kadınların iş hayatında ilerlemelerini engelleyen faktörleri ele alan "Çalışan Kadınların Hizmet Sektöründe Karşılaştıkları Problem ve Yükselmelerini

engelleyen Faktörler Araştırma Projesi" cam tavan sendromu çerçevesinde Türkiye'nin farklı illerinde ve farklı alanlarda çalışan kadınların iş hayatında karşılaştıkları sıkıntı ve zorlukları ortaya çıkarmak adına gerçekleştirilmiştir. 12 ay boyunca 2040 kadının katılmasıyla gerçekleştirilmiş olan projenin sonucu ise kitap olarak basılmıştır.

2011 yılında komşu ülke olan Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrası Türkiye'ye yapılan göçleri ele alan "kadınlar göç yolunda" projesiyle kadın boyutuyla yapılan göçler ele alınmıştır. Kadınlar göç yolunda 1 ve 2 olmak üzere Türkiye ve İtalya ortaklığıyla düzenlenen proje, AB ve Türkiye STK Diyaloğu 4. Ve 6. Hibe Programı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda mülteci kadınlara göç ile ilgili yasal düzenlemeler, ulusal ve uluslararası hukuk ve insan haklarına dair bilgilendirmeler yapılmıştır. Aynı zamanda Türkiye'de yaşayan Suriyeli Kadınların hikâyelerini anlatan "Ayrılık" Belgeseli ve Suriyeli kadınların ekonomik, sosyal ve hukuki sorunları rapor halinde yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'ye göç eden mülteci kadınların yaşadığı problemler ve uyum sürecini ele alan "KADEM Mülteci Kadınlar Sosyoekonomik Araştırmalar ve Uyum" Projesi çerçevesinde Türkiye'deki mülteci kadınların uyum sürecini ölçmek amacıyla T.C. Başbakanlığı ve AFAD işbirliği ile gerçekleştirilen proje kapsamında değerlendirme raporu hazırlanmıştır. Proje sonrası kadınların mesleki eğitim, dil eğitimi, hukuki ve psikolojik danışmanlığın verildiği bir destek merkezi kurulmuştur. Ayrıca Türkiye'ye Sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara yönelik çalışmalara teşvik etmek için İtalya ve Türkiye ortaklığıyla yürütülmüştür. Proje, mültecilere yönelik çalışmayalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına kapasite eğitimi, diğer sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği ve finansal kaynak yönetimi gibi konularda eğitim verilmiştir.

2.1.2. Zirveler

2014 yılından itibaren "Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günün" olan 25 Kasım'da her iki yılda bir olacak şekilde Aile ve Sosyal Hizmet

Bakanlığı ve KADEM Derneği iş birliği ortaklığıyla zirveler gerçekleştirilmektedir. Bu zirvelerin ilki 2014 yılında I. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesinde "Adalet" başlığıyla birçok siyasetçi, akademisyen, yazar ve gazetecinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. İki gün süren zirvenin ilk gününde aile ve kadına yönelik politikalar ele alınırken, ikinci günde ise farklı boyutlarıyla kadına dair sorunlar ele alınmıştır. İki yıl sonra 2016 yılında "Barış Sürecinde Kadın" başlığıyla gerçekleştirilen II. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesinde ise kadına dair konularda duyarlılığın gelişmesi hedeflenmiştir. Savaşın yoksulluk, göç, ölüm, işsizlik ve istismar gibi olumsuz etkileri üzerinde durulurken aynı zamandan söz konusu durumlarda kadın ve çocukların daha fazla etkilendiği savunulmuştur (*II. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi*, 2016). Kadın sorunlarını ele alan birçok tebliğ sunumunun yanı sıra "kültürel kodlar ve erkeklik", "kadın ve barış", "Suriyeli kadın mülteciler" ve "kadına karşı şiddet" başlıklı dört tane odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Modernleşen dünya ve beraberinde gelen bireyselleşme gibi kavramların ortaya çıkması, tarih içinde aile kurumunun form değiştirmesine neden olmuştur (Turğut, 2017, s. 96). Aileye ve güçlü toplumlar için ailenin sürekliliğine vurgu yapan KADEM Derneği (KADEM, 2018), bu yüzden 2018 yılında düzenlenen III. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesini "Ailenin Güçlendirilmesi" başlığıyla gerçekleştirmiştir. Dokuz ülke ve on bir yurt dışı temsilcisinin katıldığı zirvede, modern dünyada aileyi tehdit eden unsurlar ve aileyi bekleyen fırsatlar, ailenin önemi ve aileyi güçlendirilmesi ile ilgili konuları ele almış (KADEM, 2018). Sonuç kısmanda ise; devlet tarafından aileye uygun yaşam koşullarının oluşturulması, yaşlı bakımı ve aile içi şiddete yönelik tedbirlerin alınması gerektiği sonucuna varılmıştır (*III. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi Sonuç Raporu*, 2018). 2019 yılında başlayan COVİD-19 salgını nedeniyle IV. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi, toplumda yaşanan değişimlerin temel kaynağı olarak görülmesi nedeniyle 2020 yılında "Dijital Çağda İnsan Kalmak" başlığıyla online olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda zirvede kullanılan teknolojik ürünlerin

psikolojik ve sosyolojik etkileri, olumlu ve olumsuz etkileri olmak üzere dijitalleşmeye dair birçok sorun ele alınarak çözüm önerileri sunulmuştur ("IV. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi Sonuç Raporu", 2020). V. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi 2022 yılında "Kültürel Kodlar ve Kadın" başlığıyla gerçekleştirilmiştir. Sorumlulukta adalet ve varoluşta eşitlik ilkesiyle çalışmalarını yürüten KADEM Derneği, cinsiyet eşitsizliğine neden olan norm dayatıcı kültürel kodları insanlık suçu olarak tanımlamıştır. Bu yüzden zirvede ayrıştırıcı normlara karşı alınması gereken tedbirler, farklı kültürlerde kadın algısı, kadının olumsuz yönde etkileyen normlar nasıl oluşur? gibi konular başta olmak üzere kadın ve kültürel kodlara dair birçok konuyu ele alarak çözümler üretmeye çalışmıştır.

2.1.3. Eğitimler

Kadınlara yönelik hak, hukuk mücadelesi, adil bir gelecek ve onurlu bir yaşamı hedefleyen KADEM Derneği, toplumsal farkındalık ve bilinç oluşturma kapsamında şiddet, kadın erkek ilişkisi ve kadın hakları başta olmak üzere birçok konuda eğitim modülleri hazırlayarak eğitim faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen "İki İnsan" eğitimi, insanın evrendeki konumu, bireyin kimlik inşası, kültürel ve dini boyutta kadın ve erkeğin varoluşu konularını ele alınarak gerçekleştirilmiştir. Yine KADEM Derneği yönetim kurulu üyeleriyle kapsayıcı bir yöntemle hazırlanan ve uzman kadrolarla farklı gruplara anlatılan "Güven Toplumun İnşası, Şiddetin Anatomisi ve Çözüm Yolları" eğitiminde şiddetin psikolojik, sosyolojik ve dini boyutu ele alınarak, bu alanda alınması gereken tedbirler ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Kadının hukuk alanındaki haklarına da oldukça önem veren KADEM Derneği, kadının temel hak ve özgürlükleri, kadına yönelik yasal düzenlemeler, yeni yasaların haber verilmesi ve bu alanda kadınların bilinçlenmesi için "hukuk el rehberi /yasal

haklar" eğitimi düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra devletin kadına sunduğu destekler ve ihtiyaç halinde ilgili kuruma doğru yönlendirmek amacıyla "sosyal destekler ve kamuya erişim" eğitimi düzenlenmiştir.

Tüm bu eğitimlerin yanı sıra yöneticilerin bilinçlenerek daha iyi hizmet verebilmeleri ve karşılaşılan sorunların çözümü için KADEM yurt müdürlükleri, KADEM temsilcilileri başta olmak üzere farklı zaman dilimlerinde belli aralıklarla "Hizmet İçi Eğitim Kampı" verilmektedir. Bununla birlikte dil becerilerini geliştirmeleri için de uzman kadrolar eşliğinde temel ve ileri düzey olmak üzere Osmanlıca, akademik ve fasih olarak ise Arapça "dil eğitimleri" verilmektedir.

2.1.4. Etkinlikler

KADEM Derneği gerek özel gün ve gecelerde gerekse toplumsal açıdan önemli zamanlarda özellikle kadın başta olmak üzere toplumun farklı kesimlerindeki bireylerin ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Nitekim kadınlar günü, anneler günü ve kadına yönelik şiddetle mücadele günü başta olmak üzere birçok özel günde etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca deprem, sel ve salgın gibi olağanüstü durumlarda da KADEM Derneği sahada aktif olarak yer alarak, mağdur bireylere maddi ve manevi destekler sunmaktadır. Nitekim son olarak 6 Şubat 2023 yılında merkez üssü Kahramanmaraş olan afette birçok depremzedeye barınma, yiyecek ve maddi yardımda bulunmuştur. Aynı zamanda "KADEM Kadın Destek Çadırı" inşa ederek başta kadın ve çocuklar olmak üzere depremzede bireylere yaşadıkları travmaları atlatmaları için psikolojik destek, el sanatları, örgü ve yemek atölyeleri düzenlemiştir (*Çadır Kentlerin 'KADEM Ablası' Var*, 2023).

KADEM Derneği Sosyal yardımlaşma etkinliklerinin yanı sıra sosyokültürel alanda da gerçekleştirdiği birçok etkinlik bulunmaktadır. Nitekim KADEM Derneği'nin youtube sayfası başta olmak üzere sosyal medya sayfalarında "söyleşi- yorum" başlığıyla

her hafta farklı bir moderatör ve uzman konuğun katılımıyla online gerçekleşen söyleşilerde, sosyal hayatta kadına dair konular ele alınarak konuşmalar gerçekleştirilmektedir. Bu zamana kadar gerçekleştirilen konulara bakıldığında ise kadın-eğitim, kadın ve sağlık, anne olarak kadın, gelecekte kadın, pandemi sürecinde kadın gibi kadın kapsamlı konular ele alınmıştır. Bunun yanı sıra hem okumanın önemine vurgu yapmak hem de okunan kitapların yazarlarını okuyucuyla buluşturmak için "oku yorum" etkinliği gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlik kapsamında -olağanüstü durumlar hariç- her ay belirlenen bir kitabın kritiği genel merkezde yapılarak okuyucu ve yazarlar buluşturulmaktadır. KADEM Derneği "KADEM Sanat" kategorisi kapsamında fotoğraf, kısa film, resim ve senaryo alanında yarışmalar düzenleyerek sanat alanında varlık göstermektedir. Fotoğraf alanında "Hayatın İçinde Kadın" ve "Yaşamın İçinde Kadın" temalı yarışmada Türkiye'de farklı kültürlerdeki kadınların sorunları yansıtılırken (*Hayatın İçinde Kadın*, 2019), "Aile ve Baba" ve "Toprak ve Kadın" konulu yarışmalarda ise babının aile içindeki önemini ve kadının toprakla şekillenen hayatı ifade edilmeye çalışılmıştır ("Toprak ve Kadın", 2021). Kısa film kapsamında da "Göç ve Kadın" temasıyla çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda halan kadınların sosyal, psikolojik ve ekonomik başta olmak üzere karşılaştıkları zorluklar ele alınırken (*Göç ve Kadın*, 2021), "Şehir ve Kadın" temalı çalışmada ise şehir hayatının zorlukları, kalabalıklar arasındaki yalnızlık ve şehirde kadın olma konuları işlenmiştir (*Şehir ve Kadın*, 2022). Senaryo alanında düzenlenen "Anadolu'da Kadın" yarışmasında da Anadolu kadının dile gelmeyen ve gözle görünmeyen gizli ve derin hikâyelerini görünür kılmak için sanatın bu dalı kullanılmıştır. Sergi kategorisinde de oldukça aktif olan Dernek, ilk olarak "2. Kadın ve Adalet Zirvesi" kapsamında gerçekleştirilen "15 Temmuz Darbe Girişimi" adıyla foto muhabirlerinin darbe günü çektiği fotoğraflar sergilenmiştir (KADEM, 2016). KADEM Derneği'nin desteği ile Kudüs Platformu tarafından Kudüs'ün önemine vurgu yaparak İslam dünyasındaki yeri ve şu an içinde bulunduğu duruma dikkat çekmek maçıyla

gerçekleştirilen “İnsanlığın Ortak Mirası Kudüs” sergisi de oldukça beğeni toplamıştır. 28 Şubat sürecini ve kadınların yaşadığı sıkıntıları aktarmak için gerçekleştirilen “Böyle Daha Güzelsin” sergisi sanatsal boyutunun yanı sıra aynı zamanda KADEM Derneği’nin empati amacıyla düzenlediği bir sergidir. Sergi, Youtube ve internette pop-up uygulaması kullanılarak bireylerin birkaç saniyeliğine bu sitelere girişini engelleyerek kullanıcılara 28 Şubat tarihinde yaşananlarla empati kurmasını hedeflemiştir**.** Ankara kültür yolu festivali kapsamında gerçekleştirile “Kadın Sanatçılar ve El Verilen Genç Sanatçılar" sergisi de sergi kategorisinin sonuncusunu oluşturmaktadır (Şahin, 2021, s. 73).

2.1.5. Konferans ve Paneller

KADEM’ in hem temsilcilikler bünyesinde hem de uluslararası alanda aktif olarak gerçekleştirdiği faaliyet alanından biri de konferans ve panellerdir. Nitekim uluslararası alanda; bölgedeki kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet, savaş ve göç başlıklarının yer aldığı ve Ürdün’ün Amman şehrinde düzenlenen “Kadınlara ve Genç Kızlara Yönelik Şiddete Karşı Sıfır Tolerans Konusunda Bölgesel Kampanya Başlatılması”, Dubai de gerçekleşen Global WIL Economic Forumu’nun “Kelebek Etkisi – Hedeften Sonuca” ve Kahire’deki “Euro-Med Kadın Hakları”, Sri Lanka’nın başkentinde düzenlenen “Ailenin İyi Olma Hali ve Babalık” temalı konferanslara katılım sağlamıştır.

Ulusal düzeyde konferansların düzenlenmesinde aktif rol oynayan dernek “Değişen Türkiye’de Adalet”, “Mehmet Akif Ersoy ile Anlaşabilmek”, “Osmanlı’da Vakıf ve Kadın”, “Sosyal İlim ve Değerler İlişkisi”, “Tarihte İz Bırakan Müslüman Kadınlar”, "Siyasi Sistemimizde 'Evet' ve 'Hayır'ın Anlamı”, “Milli Teknoloji Hamlesi”, “Toplumsal Hayatta Kadın”, “Aidin Salih Ekolü” konferanslarını düzenlemiştir.

Tıpkı diğer sözlü anlatım türlerinde olduğu gibi, paneli de oldukça sık kullanan KADEM derneği, ulusal ve uluslararası alanda önemli kazanımlar elde etmiş ve katılımlar sağlamıştır. Bu bağlamda; 2018 yılında New York'ta kadın sığınmacılara yönelik "Başarılı Entegrasyon Modelleri", 2022 yılında 66. Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonun çevrimiçi olarak gerçekleştirdiği panelde "Kadınların Katılımıyla Ekonomik Dayanıklılık: Farklı Yönleriyle Türkiye'de Kadın Girişimciliği", 2023 yılında ABD'de düzenlenen 67. Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunda "Dijital Taciz" ve "Israrlı Takip" temalı panellere katılmıştır. Ulusal boyutta da KADEM bünyesinde 2015 yılında Polithink Düşünce Topluluğu ve Birlik Stratejik Araştırmalar Merkezi Gençlik Araştırmaları Enstitüsü iş birliğiyle "Türk Kamu Diplomasisinde Gençlik İnisiyatiflerinin Rolünü", Türkiye'deki kadın hareketleri ve Türkiye siyasi tarihinde kadın konularının ele alındığı, "İnsanlığa Akseden Suret: Kadın", İstanbul Ticaret Üniversitesi ve KADEM Gençlik Komisyonu ortaklığıyla "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Kadın" darbenin dış bağlantıları, iç politik nedenleri ve Türk siyasi tarihindeki yerinin ele alındığı "FETÖ Darbe Girişiminin Uluslararası Boyutu", "Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla 15 Temmuz Püskürtülen Darbe Girişimi", dünyadaki başkanlık sistemleri ve Türkiye'de uygulanacak olan başkanlık sistemini ele alan "Türkiye'nin Yeni Anayasa Arayışı ve Başkanlık Sistemi", "Her Yönüyle Cumhurbaşkanlığı Sistemi", 28 Şubat sonrası yaşanan zorlu süreci ele alan "28 Şubat Darbesiyle Nasıl Hesaplaşılmalı, "28 Şubat Ne Kazandık Ne Kaybettik", akran zorbalığının çeşitleri ve psikolojiye olan etkilerinin ele alındığı "Akran Zorbalığı", Bâcıyân-ı Rum etkinlikleri kapsamında düzenlenen ve kooperatifçiliğin önemine vurgu yapmak isteyen "Gönüllülük ve Kooperatifçilik", pandemiyle birlikte gelen ev hapsi ve aile içinde değişen dinamiklerin ele alındığı "Pandemi Psikolojisinde Aile" ve son olarak da Türkiye'deki kadınların mühendislik deneyimleri, çalışma koşulları ve

kadınların karşılaştıkları haksızlıkları ele alan "Mühendislikte Kadınların Dünü, Bugünü ve Geleceği" panelleri düzenlenmiştir.

2.2. KADEM Derneği ve İstanbul Sözleşmesine Dair Sosyal Medyadaki Söylemleri

7 Nisan 2011 yılında taslak metni hazırlanan İstanbul Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011 yılında imzaya açılıp 1 Ağustos 2014 yılında Türkiye tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Fakat daha sonra toplumun faklı kesimlerinde gerilim ve şiddetin sebebi olması neticesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan tarafından resmi gazetede yayımlanan 3718 sayılı Cumhurbaşkanı kararnamesi ile 20 Mart 2021'de feshedilmiştir (Kırışık, 2023, s. 363). Feshedilmeden önce birçok kadın derneğinde olduğu gibi KADEM Derneği de yaptığı birçok açıklama ve çalışmalarda İstanbul Sözleşmesine olan desteğini açıkça belirtmiştir. Fakat sözleşme feshedildikten sonra ise bazı gerekçeler neticesinde desteğini çekmiştir. Bundan sonra İstanbul Sözleşmesi odağında kronolojik olarak KADEM Derneğinin Sözleşmeye dair söylemlerini ele alınarak fesih karına tepki vermemesi hakkında bir çerçeve çizmeye çalışılmıştır.

2.2.1. KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi Yürürlükte İken Kadına Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Tutumu ve Medya Söylemleri

KADEM Derneği, 1 Ağustos 2014 yılında İstanbul Sözleşmesinin kabul edilmesinin ardından uzaman pedagog, psikolog, akademisyen ve KADEM Derneği bünyesinde çalışan gönüllü hukukçuların katılımıyla 6284 sayılı Ailenin korunması kanunu ve İstanbul Sözleşmesi'nin toplumsal ve hukuki boyutunun tartışılması amacıyla, 30.09.2014 tarihinde "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı" düzenlemiştir ("Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesinde İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı", 2014). KADEM Derneği

tarafından basın mensuplarıyla paylaşılan "Kadına Yönelik Şiddet Ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı" Sonuç Raporunda; şiddet mağdurları için mahkemeler tarafından verilen tedbirlerin yetersiz olduğu, kadına yönelik şiddete toplumsal bir sorun olarak bakmanın yanı sıra sadece asayiş sorunu olarak değerlendirildiği ve 6284 sayılı kanunda "ŞÖNİM" olarak ifade edilen "Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin" teknik destek konusunda yetersiz kaldıkları sonucuna varılmıştır (*İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı Basın Sunum Metni*, 2015).

İzmir'de yaşayan yirmi yaşındaki genç kızın ayrılmak istediği erkek arkadaşının darp, tehdit ve ısrarlı takibi sonrası açtığı dava duruşmasının çıkışında 6 Aralık 2014 tarihinde KADEM Derneği avukatları tarafından kadına şiddet kapsamında kamuoyuna yaptıkları açıklamada; Türkiye'nin şiddete uğrayan bireylere yönelik çıkarılan koruma kararının yeterli ve önleyici olmadığını, devletin ceza yaptırımı, gerektiğinde tedavi ve rehabilite gibi politikalar ve yeni çözüm yolları üreterek desteklemesi gerektiği belirmiştir. Açıklamada avukat; "Şiddet gören kadının açık delillerle belli olmasına rağmen failin ifadesinin ardından para cezası, denetimli serbestlik ve erteleme gibi tedbirler alınarak serbest bırakılması failin öfke ve kızgınlıkla "yarıda bıraktığı işi" tamamlaması için fırsat sunmaktadır"(KADEM, 2014b) ifadelerini kullanmıştır. Devamında İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik tutumunu şu sözlerle ifade etmiştir; "Türkiye'nin ilk imzacılarından biri olduğu ve 1 Ağustos 2014 tarihinde onaylanan İstanbul Sözleşmesi devletler bakımından uygulanma yükümlülüğü olan ve Avrupa alanında şiddetle doğrudan ilgili bir insan hakları sözleşmesidir. İstanbul sözleşmesinin yerine getirilmesi gereken amaçlarını yeniden hatırlatmak isteriz."(*Kadına Yönelik Şiddet Sadece Koruma Kararı İle Engellenemez*, 2014)

KADEM Derneği tarafından kamuoyuna yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere dernek gerçekleşmiş olan kadına yönelik şiddet olaylarında devletin etkin

politikalarla caydırıcı önlemler almadığını ve mevcut önlemlerin yetersiz ve etkin olmadığını öne sürerek yürürlükte olan İstanbul sözleşmesini benimsemiş ve İstanbul sözleşmesinde vurgulanan maddelerin işleme alınmasını dile getirmiştir.

KADEM Derneği, İstanbul Sözleşmesi kabul edilip yürürlüğe girdikten sonra sözleşmeyi tanıtmak ve çalışma mekanizmasını anlatmak için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Nitekim bu bağlamda 13 Şubat 2016 yılında CADEW Komite üyesi ve GREVIO Komite Başkanı olan Feride Acarın katılımıyla gerçekleştirilen **"**Kadınların İnsan Hakları ve Kadınlara Yönelik Şiddet: CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi" seminerinde Feride Acar, İstanbul Sözleşmesinin imzaya açılması, kabul edilmesi, maddeleri ve "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu" olan GREVIO hakkında bilgiler vermiştir (*Kadınların İnsan Hakları ve Kadınlara Yönelik Şiddet*, 2016). Yine İstanbul Sözleşmesinin izlenmesi kapsamında KADEM Derneği tarafından Gölge Rapor hazırlanmıştır (*KADEM Gölge Raporu*, 2017).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı iş birliğinde gerçekleştirilen aile, kadın ve çocuk çalıştayının açılış konuşmasında dönemin Adalet Bakanı Bekir Bozdağ: "Devletin hâkim, polis, psikolog ve diğer uzmanlarla ailede erkek ve kadının yaşadığı anlaşmazlıklara müdahale etmek ne kadar doğru? Kadın ile erkeğin yuvasını kurtarmasına, şiddetin son bulmasına, aile birlikteliğinin daha iyi hale gelmesine katkı mı sağlıyor? Yoksa bu uygulamalar kadın ve erkeği bir araya getiremez hale mi getiriyor?" (Sözcü Gazetesi, 2016) açıklamasına yönelik KADEM Derneğinin kamuoyuna yaptığı açıklama da şu şekildeydi;

"Kadınlar üzerine politikalar üreten bir sivil toplum kuruluşu olarak bizlere göre, ailenin korunmasına yönelik politika geliştirmek devletin görevidir. Bununla beraber kadınları ve çocukları şiddetten korumak da devletin görevidir. Bu iki görev arasında bir

çatışma olduğu şeklindeki söylem derhal terk edilmelidir. Nitekim şiddeti önlemekte aileyi korumanın bir parçasıdır."(*Bekir Bozdağ'ın Aile İçi Şiddete ilişkin Yasayı Eleştirmesi,* 2016) Diyerek açıklama şu şekilde devam etmiştir; "Gerek İstanbul sözleşmesi ve 6284 sayılı kanun, gerek ceza kanunu kazanımları kararlı bir siyasi iradenin sonucudur. Kanunların uygulanması konusunda da aynı siyasi kararlılığın devam edeceği beklentisindeyiz. Mesele çarpıtılmadan, özünden uzaklaştırılmadan alınacak kararlar ve üretilecek politikalar, aile bütünlüğünü, kadın, aile ve çocuğu korumak üzere olmalıdır. Kadına yönelik şiddetle mücadele etmek hepimizin ortak görevidir" (*Bekir Bozdağ'ın Aile İçi Şiddete ilişkin Yasayı Eleştirmesi*, 2016).

KADEM Derneği'nin 15 Nisan 2016 tarihinde kamuoyuna yaptığı bu açıklamada mevcut iktidar mensuplarının aileyi, kadınları ve çocukları şiddetten koruma ikileminde yaptığı eleştirilere cevap niteliğinde söylemler dile getirerek; aileyi, çocuğu ve kadını şiddetten koruma meselesinin devletin etkin politikaları ile önlenebileceği belirtilmiştir. İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı kanunun kazanımlarını siyasi kararlılık sonucunda ortaya çıkabileceğine vurgu yaparak aynı zamanda kanunların uygulanmasında çift başlılığa da tepki göstermiştir. Nitekim sözleşmenin uygulanması durumunda önemli kazanımların elde edileceği inancı hâkimdir.

Toplumda yaşanan kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet olayları sonrasında KADEM Derneği'nin her seferinde İstanbul Sözleşmesi'ni hatırlatarak, sözleşmesindeki maddelerin uygulanması gerektiğine vurgu yapması, sosyal medyada ve bazı köşe yazarları tarafından eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. KADEM Derneği de hakkındaki iddialara cevaben 11 Temmuz 2019 yılında bir basın açıklaması düzenlemiştir. Basın açıklamasında "… İstanbul sözleşmesini KADEM imzalamışçasına bir saldırı ile karşı karşıyayız. Bildiğini üzere bu sözleşmenin imzalandığı tarih 2011. Fakat bu tarihte henüz KADEM kurulmamıştı. Nitekim KADEM Derneği 2013 yılında kurulmuş bir dernektir. KADEM Derneği o tarihte kurulsa dahi derneklerin uluslararası

sözleşmeleri imzalama yetkisi bulunmamaktadır…" (KADEM, 2019). Açıklamanın devamında da sadece kadına yönelik bir sivil toplum kuruluşu olduğunu belirterek İstanbul Sözleşmesi hakkındaki görüşlerini; "İstanbul Sözleşmesi alternatifsiz değildir, alternatifsiz olan kadına yönelik şiddetle mücadele…" (KADEM, 2019) ifadeleriyle açıklamıştır. Aynı zamanda derneğin asıl amacı olan toplumdaki bütün bireylere yönelik şiddetle mücadele konusuna değinerek, İstanbul Sözleşmesinin uygulama boyutuyla ilgili bir çalıştay rapor hazırladıklarını ifade etmiştir. Gümrükçüoğlu, sözleşmede geçen "cinsel yönelim" ve "toplumsal klişelerinden arındırılmalı" gibi ifadelere değinerek bu konuda daha önce gerekli açıklamaların yapıldığını ve dernek olarak tavırlarının net olduğuna bir kez daha dile getirmiştir. Bütün olumsuz tutumlara rağmen, bu sözleşmenin uluslararası bir sözleşme olduğunu, bu yönüyle de üst metin statüsünde yer aldığını vurgulamıştır. Sözleşmedeki maddeler Türk toplum yapısına uymuyor söylemlerine cevaben de; "sözleşme şiddete yönelik bir kapsam ve sınırlılık getirdiği için, her ülkede kendi hukuk ve değer yargıları çerçevesinde uygulamaya konacaktır" ifadesiyle açıklık getirilmiştir (KADEM, 2019). Gümrükçüoğlu, toplumda tartışmaya neden olan Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 sayılı kanuna da değinerek "…her kanun gibi 6284 sayılı kanunun da suiistimal edildiği vakalar olabilir. Bunun farkındayız. KADEM Derneği olarak biz de uygulama ile ilgili eleştiri ve önerilerimizi ilgili mecralarda paylaştık" (KADEM, 2019). 6284 sayılı kanunda "Tedbir" ve "kadın beyanı" gibi tartışılan maddelere de açıklık getiren Gümrükçüoğlu, bu maddelerin oluşmasında toplumsal tecrübenin etkili olduğuna değinerek, tartışılan bu maddelerden dolayı kanunun iptal edilmesinin gündeme gelmemesi gerektiğini şu sözlerle açıklamıştır; "6284' sayılı kanunda tartışılan maddelerin iptali yerine uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi veya iyileştirilmesi gündeme alınmalıdır."(KADEM, 2019). Son olarak da KADEM Derneği'nin eşcinselliği savunduğu ve bu yönelimlere teşvik ettiği yönündeki iddialara: **"**Toplumsal Cinsiyet derken eşcinselliği ya da

cinsiyetsizleştirmeyi kastettiğimiz iması akla ziyan bir iddiadır"(KADEM, 2019) diyerek, cinsiyet olarak sadece kadın ve erkek cinsiyetini kabul ettiklerini, bunun dışında kalan eğilimleri sapkın ve sakıncalı gördüklerini ifade etmiştir

İstanbul sözleşmesine olan desteklerini her fırsatta dile getiren KADEM Derneği, 1 Ekim 2019 yılında Lacivert Dergisi'ne derneğin Yönetim Kurulu Başkanı Saliha Gümrükçüoğlu'nun verdi röportajda Gümrükçüoğlu'na, "Kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik birçok sözleşme imzalanmasına rağmen İstanbul Sözleşmesi çok tartışıldı. Neden?"(Gümrükçüoğlu, 2019a) sorusu soruldu. Buna karşılık cevap veren Gümrükçüoğlu; "Öncelikle belirtmek isterim ki İstanbul Sözleşmesi kanun değildir, uluslararası düzeyde tüm bireylere yönelik şiddeti yok etmek amacıyla imzalanmış bir üst sözleşmedir. Kamuoyunda tartışılan maddelere gelince de biz pek çok mecrada bu konuyla ilgili şerhlerimizi koymuştuk" (Gümrükçüoğlu, 2019a).

5 Mayıs 2020 yılında Sabah gazetesi yazarı Hilal Kaplan'a İstanbul sözleşmesi ve aile yapısının korunmasıyla ilgili röportaj veren KADEM Derneği yönetim kurulu başkanı Saliha Okur Gümrükçüoğlu, İstanbul Sözleşmesi hakkındaki açıklaması şöyle: "Uluslararası sözleşmelerden biri olan İstanbul sözleşmesindeki bazı maddeleri yanlış bir bilgi olarak kulaktan kulağa aktarılıyor. Oysaki Avrupa Konseyi tarafından, aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddeti engellemeye yönelik uluslararası bir çerçeve metin olan İstanbul Sözleşmesi, 6284 sayılı yasa ile iç hukukta uygulanmaktadır" (H. Kaplan, 2020). Gümrükçüoğlu, röportajının devamında sözleşmenin kapsamındaki bireylere değinerek; "sözleşme, din, dil, renk, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim fark etmeksizin herkesi kapsamına almıştır. Bunun anlamı devlet toplumda bulunan tüm bireyleri korumakla görevlidir. Zikredilen hiçbir grup, kendi tercih ve yönelimleri yüzünden şiddete uğrayamaz demektir. Nitekim hiçbir örfi uygulama ve değer yargısı da farklı yönelimlerdeki gruplara şiddet uygulanmasının mazereti olamaz" (Kaplan, 2020).

Son olarak da sözleşmede tartışılan ve yanlış anlaşılan maddelere değinerek; "Sözleşmede bulunan "toplumsal cinsiyet" kavramının transhüman bireylere veya cinsiyetsizliğe özendirme gibi bir durumun söz konusu değildir. Bu terimin kullanılmasındaki temel amacın biyolojik cinsiyetin aksine, toplum tarafından belirlenmiş rolleri ifade etmek için kullanılmıştır. Herhangi bir üçüncü cinsin varlığını desteklemek söz konusu değildir"(Kaplan, 2020).

İstanbul Sözleşmesine verdiği destekten dolayı özellikle KADEM Derneği başkanı Saliha Gümrükçüoğlu başta olmak üzere; yönetim kurulu üyelerine, dernek başkanlarına ve grup üyelerine, katıldıkları programlarda ve verdikleri röportajlarda sık sık İstanbul Sözleşmesi ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu çerçevede yönetim kurulu başkanı Saliha Gümrükçüoğlu, bir whatsapp grubu üzerinden, grup üyelerinin İstanbul sözleşmesi hakkında kendisine sorulan soruları ve cevaplarını, başlıklar halinde açıklamıştır (KADEM, 2020a).

3 Ağustos 2020 yılında Cüneyt Özdemir'in gerçekleştirdiği bir programa canlı olarak katılan Saliha Gümrükçüoğlu, Cüneyt Özdemir'in İstanbul Sözleşmesine yönelik sorularını yanıtlamıştır. Kısaca KADEM Derneğinin faaliyet ve kapsamından bahseden Gümrükçüoğlu , "2011 yılında imzalana İstanbul Sözleşmesinin dokuz yıl sonra gündeme gelmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna cevaben: "Öncelikle şunu belirtmek isterim ki hiçbir kanun maddesi değişmez değildir. Sözleşmeler o dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenerek uygulanır. Bu sözleşme de OPUZ Kararı olarak bilinen bir kararla Türkiye'nin AHİM tarafından hüküm giymesi ve benzer birkaç vakanın daha yaşanması sonucunda sözleşme imzalanmıştır."(KADEM, 2020b) Açıklamasının devamında sözleşmede tartışılan maddelerinin olduğunu dile getiren Gümrükçüoğlu; "…şiddet gören bireyin diline, dinine ve mülteci olduğuna hatta cinsel yönelimine dikkat etmeksizin şiddete uğrayan herkesi devlet korumakla yükümlü maddesi. Fakat maddede "cinsel yönelim" söyleminin geçmesi tartışmalara neden oldu. Tabi ki bunun böyle olmadığını

yayınladığımız bir rapor ile açıkladık."(KADEM, 2020b) diyerek sözlerine devam eden Gümrükçüoğlu, buna rağmen bazı şeylerin karıştırıldığını şu sözlerle dile getirmiştir "…büyük küresel LGBT lobisinin politikaları ile İstanbul Sözleşmesi maddelerinin birbiriyle karıştırıldığını düşünüyorum. Elbette biz LGBT lobisi ile onun dayattığı cinsiyetsiz bir toplum oluşturma gayretine karşıyız ve bununla ilgili gerekli açıklamaları yaptık…"(KADEM, 2020b)

2.2.2. KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'nin Feshedilmesinden Sonraki Söylemleri

İstanbul Sözleşmesi'nin feshedildiği gün, yani 20 Mart 2021 tarihinde KADEM tarafından sosyal medya hesaplarında ve resmi sayfasında yapılan kamuoyu açıklamasında fesih kararını şu şekilde açıklamıştır:

"İstanbul Sözleşmesi kadına şiddetle mücadele için önemli bir girişimdi. Geldiğimiz noktada zemininden koparılmış ve toplumsal bir gerilim öznesi haline dönüştürülmüş durumda. Verilen fesih kararını da bu gerilimin bir neticesi olarak okuyoruz."(*İstanbul Sözleşmesi'nin Feshi*, 2021). KADEM Derneği fesih kararı hakkında yaptığı açıklamanın devamında tartışılan maddelerin Avrupa Konseyi tarafından açıklık getirilmesi talebinde olduklarını, fesih kararından sonra temel ilkeleri olan "Sorumlulukta Adalet, Varoluşta eşitlik" ilkesiyle KADEM derneği olarak kadına yönelik çalışmalarına devam edeceğini açıklamıştır. Aynı zamanda 6284 sayılı kanunun da daha iyi bir noktaya gelerek sorunları çözen bir yasa olması için gerekli çalışmaların sürdürüleceği dile getirilmiştir (*İstanbul Sözleşmesi'nin Feshi*, 2021).

KADEM Derneği çok kısa zaman öncesinde bile her açıklama ve paylaşımında İstanbul sözleşmesini destekleyen ve açıkça önemini vurgulayan açıklamalarda bulunmuştur. Şeffaflıkla uygulanması halinde çok önemli kazanımlar elde edeceğini belirterek, İstanbul Sözleşmesi'nin kadına yönelik şiddeti önleme konusunda çok önemli

bir belge olduğunu vurgulamıştır. Hatta bu bağlamda KADEM Derneği, İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe girdiği ilk yıllarda sözleşmeyi tanıtmak için, amaç ve kapsamı hakkında bilgi vermek amacıyla "Kadına Yönelik Şiddet Ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu" olan GRVIO'nun ilk başkanı Feride Acar başta olmak üzere İstanbul Sözleşmesi hakkında bilgi sahibi olan birçok kişiyi ağırlayarak seminer ve çalıştay düzenlemiştir (*Kadınların İnsan Hakları ve Kadınlara Yönelik Şiddet*, 2016). Bunun yanı sıra Bekir Bozdağ örneğinde olduğu gibi (*Bekir Bozdağ'ın Aile İçi Şiddete ilişkin Yasayı Eleştirmesi*, 2016) İstanbul Sözleşmesine yönelik açıklamada bulunarak devlet yönetiminde bulunanları eleştirmesi, İzmir'deki ısrarlı takip davası sonrası KADEM Derneği hukukçularının verdiği röportajda (KADEM, 2014b); İstanbul Sözleşmesi'nin devlete yüklediği yükümleri hatırlatarak devleti uyarması ve katıldığı programlarda ve verdiği röportajlarda sözleşmenin şiddeti önlemede uluslararası bir belge olduğunu savunması, aslında KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Fakat KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesinden sonra fesih kararına tepki vermemesi, hatta yazılı basında yaptığı açıklamayla fesih kararına destek vermesi tartışmalara sebebiyet vermiştir. Bunun sonucunda da KADEM Derneği'nin sözleşmeden desteğini çekmesinin altında yatan temel sebepler merak edilerek, sosyal ve siyasal birçok faktör ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Başta kadınlar olmak üzere şiddete maruz kalan tüm bireyleri kapsamına alan ve İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen, yeni bir insan hakları sözleşmenin gündeme gelmesi, ilk olarak 2002 yılında Nahide Opuz adındaki bir vatandaşın Türkiye'ye karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurarak şikâyette bulunmasıyla başlamıştır. Başvuru sonrası AHİM; "Türkiye, ev içi şiddet ve cinsiyetler arası eşitsizliğe karşı vatandaşlarını koruyamıyor" gerekçesiyle kadınlara yönelik yeni bir sözleşmenin gündeme gelmesine neden olmuştur. 2011 tarihinde imzaya açılan "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Bunların Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olan İstanbul

Sözleşmesi, 2012 yılında Türkiye tarafından imzalanmıştır (Dağaşan, 2020, s. 69). Fakat dokuz yıl sonra 20 Mart 2021 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan tarafından Resmî Gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararnamesi kapsamında feshedilmiştir. Oldukça şaşkınlıkla karşılanan karar, İnsan Hakları Savunucuları Brifing Raporunda Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'ın "Cumartesi Sürprizi" olarak ifade edilmiştir (Grieve, 2021, s. 4). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, sözleşmeden çekilmenin gerekçesini, sözleşmedeki maddelerin; "Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir." sözleriyle açıklamıştır (*İletişim Başkanlığı Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Neden Çekildiğini Açıkladı,* 2021), Aynı zamanda sözleşmenin kabul edilmesi durumda da ailenin yok olmasına, trans bireylerin çoğalmasına ve haklarının yasal güvence altına alarak birçok ayrıcalığa sahip olmasını yol açacağı belirtilmiştir (Sayın, 2021). Bu karar sonrasında KADEM Derneği'nin de bu karara saygı duyarak itiraz etmemesi ve kararı kabul eden bir kamuoyu açıklamasında bulunması, KADEM Derneğine karşı farklı söylemleri de beraberinde getirmiştir.

KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesi kararına tepki vermemesinin nedenine değinmeden önce kamuoyuyla paylaştı açıklamaya baktığımızda, aslında feshedildikten sonra da sözleşmeye dair "kadına şiddetle mücadele için önemli bir girişimdi…" (*İstanbul Sözleşmesi'nin Feshi,* 2021) ifadelerini kullanarak sözleşmenin önemine vurgu yapmıştır. Açıklamanın devamında da aslında bu fesih kararına karşı çıkmamasının sebebini; Türkiye'de hızla değişen siyasi konjonktürde toplumun bazı kesimleri tarafından sözleşmenin tam olarak anlaşılmadan sürekli bir toplumsal gerilim ve çatışmanın ana unsuru olarak asıl amacından sapması gösterilmiştir. Bu açıklama doğrultusunda KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesine karşı değişen tutumunun altında sözleşmenin maddelerinden ve içeriğinden ziyade, sözleşmenin toplumda yarattığı etki olmuştur. Dolayısıyla ulusal ve uluslararası düzeyde kadına

yönelik önemli çalışmalar yürüten KADEM Derneği'nin toplumda çatışma ve gerilime neden olan durumlarla anılmak istememesi fesih kararına tepki vermemesine neden olmuştur.

İstanbul Sözleşmesini savunan önemli STK'lardan biri olan KADEM Derneği'nin, sözleşmeyi daha önce gerek devlete gerekse de devlet yönetiminde yer alan bireylere karşı savunarak, gerekli açıklamaları yapmasına rağmen fesih kararında böyle bir girişimde bulunmamasının bir diğer nedeni de; KADEM Derneği'nin muhafazakâr birçok kesim tarafından eleştirilerek farklı ithamlarla gündeme gelmesi etkili olmuştur (R. Çakır, 2019). Nitekim bu konuda ilk olarak Yeni Şafak Gazetesi yazarı Yusuf Kaplan, KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'ne verdiği desteğe yönelik ilk açıklaması; "Cinsiyet eşitliği gibi Soros Projeleriyle aileyi çökerten Millî Eğitim, Aile Bakanlığı ve KADEM projeleri derhal durdurulmalıdır!" şeklinde olmuştur (*Yusuf Kaplan'dan KADEM'e sert tepki*, 2019). KADEM Derneğine yapılan bu sert tepkiye karşılık, cevap KADEM Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Saliha Gümrükçüoğlu'ndan gelmiştir. Gümrükçüoğlu; "Müslüman dilinden ve elinden emin olduğumuz kişidir. Biz ne ara bu güzel hasleti kaybettik? (Gümrükçüoğlu, 2019b). Eşi KADEM Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı olması hasebiyle KADEM Derneğine destek veren bir diğer kişi de Sümeyye Erdoğan Bayraktar'ın eşi Selcuk Bayraktar olmuştur. Bayraktar; "KADEM, Ailenin birliğini ve korunmasını savunur, Soros projeleri iftirası vebaldir, Müslümanın hakkaniyetine yakışmaz. Çok etkileşim alınması doğru söylendiği anlamına gelmez" (S. Bayraktar, 2019) ifadeleriyle Yusuf Kaplan'ın KADEM Derneği'ne yönelik söylemlerini eleştirmiştir. Bunun yanı sıra AKP Milletvekili Özlem Zengin başta olmak üzere birçok kişi ve kurum da KADEM Derneğine destek vermiştir. Tüm bu destek mesajları ve karşılıklı atışmalar sonrası Yusuf Kaplan bir kere daha KADEM Derneğini hedef alarak; "KADEM dokunulmaz "kutsal inek" midir? Bu nasıl bir nobranlıktır" sözleriyle KADEM Derneğine verilen destekleri sert bir dille eleştirmiştir (*Yeni Şafak Yazarı Kaplan ile*

KADEM Arasında "Kutsal İnek" Kavgası, 2019). KADEM Derneği de bu ve benzeri eleştirilerin önünü keserek sözleşmede yanlış anlaşılan maddeleri açıklamak amacıyla "Derneğimizi kurduğumuzdan beri pek çok defa haksız eleştiri ve ithamlara maruz kaldık…"sözleriyle başlayan basın açıklamasını gerçekleştirmiştir (*Basın Açıklaması*, 2019). Uzun bir aradan sonra KADEM Derneği'nin tekrar İstanbul Sözleşmesi'nin tartışılan ve anlaşılmayan maddelerini açıklamak hedefiyle gerçekleştirilen çalışmayı Oda tv'nin "Yobazlara KADEM'den tokat gibi yanıt" başlığıyla manşet atmasından sonra (KADEM, 2020a) Yusuf Kaplan tekrar KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'ne verdiği desteği hedef alarak twitter hesabından; "Yobazlara KADEM'den tokat gibi yanıt"mış… Kadın cinayeti MASKE! İstanbul Sözleşmesi eşcinselliği yasayla dayatıyor. KADEM kademe kademe ailenin altını oyuyor, bu sahipsiz toplumun tarihine kara leke olarak geçiyor!" (Y. Kaplan, 2020) sözleriyle cevap vermiştir.

KADEM Derneği'ni eleştiren bir diğer kişi de İstanbul Sözleşmesi'ne karşı muhalefetin sembol isimlerinden Abdurrahman Dilipak'tır (Köktaş, 2022, s. 127). İstanbul Sözleşmesini Allah'a karşı bir komplo ve büyük bir felaket olarak yorumlayan Yeni Akit Gazetesi köşe yazarı Abdurrahman Dilipak (Haber Global, 2021), 27 Temmuz 2020 yılında Yeni Akit Gazetesinde yazdığı yazıda; "İstanbul Sözleşmesine destek verdiği için KADEM Derneği felaketin ilk sorumlusudur" (Dilipak, 2020). Aynı zamanda yazdığı yazıda Adalet ve Kalkınma partisine yakın olmasından dolayı KADEM Derneğine "AKP'nin Papatyaları" kavramını kullanması hem KADEM Derneği hem de AKP tarafından kendisine dava açılmasına neden olmuştur. Ayrıca yazı KADEM Derneği direk hedef alındığı içi KADEM Dernek yöneticileri Abdurrahman Dilipak'tan özür beklediğini dile getirmiştir (*AKP'nin Papatyaları Davası*, 2023).

Sema Maraşlı da İstanbul Sözleşmesine verdiği destekten dolayı KADEM Derneğini eleştiren bir diğer isimdir Maraşlı, İstanbul Sözleşmesini destekleyen KADEM

Derneğine tepkisini; “KADEM olarak canla başla savunduğunuz İstanbul Sözleşmesi ile LGBT’yi ve eşcinselliği “kırılgan grup” diye tanıyıp korumaya aldınız”(Maraşlı, 2019b) şeklinde dile getirmiştir. Yusuf Kaplanın İstanbul Sözleşmesi üzerinden KADEM Derneğini eleştiren yazılar yazmasına karşılık KADEM Derneğinin İstanbul Sözleşmesini maddelerini ve sözleşmeye dair görüşlerini açıkladığı çalışmayı, Oda Tv’nin “Yobazlara KADEM’den tokat gibi yanıt” manşetine karşılık; “KADEM din karşıtlarının gözünde terfi etti yobazlıktan kurtuldu. İstanbul Sözleşmesini kabul etmeyen yobaz oldu. Üç kuruşluk (milyoncuklar) menfaat için modernist olmaktansa, Allah rızasına talip yobaz olmayı yeğlerim”(Maraşlı, 2020) sözleriyle KADEM Derneği’ni eleştirmiştir. Yıllar içinde yapılan tüm bu eleştiriler ve karşılıklı atışmalar sonucunda sözleşmenin fesih kararına tepki vermeyen KADEM Derneği’nin sebebi; toplumda ve sosyal medyada bu kadar atışmak zorunda kalmış olmasıdır. Çünkü KADEM Derneği’ne yönelik yazılan her yazı ve atılan her tweet bir yandan toplumda kargaşa ve polemiğe neden olurken bir yandan da KADEM Derneği üyelerinin ve dolayısıyla taraftarlarının tepkisiyle karşı karşıya kalmaktadır. Genel olarak KADEM Derneğinin kuruluş amacına ters olması hasebiyle daha fazla bu tür söylemlerle gündeme gelmemek için susmayı tercih etmiştir.

Tüm bu eleştiri ve toplum baskısının yanı sıra bir de KADEM Derneğinin Avrupa Konseyinden beklediği desteği alamaması da etkili olan bir diğer nedendir. Nitekim Saliha Gümrükçüoğlu, Cüneyt Özdemir ile yaptığı röportajda;

“İstanbul sözleşmesi konusu tartışılırken sözleşmenin maddelerinde geçen “cinsel yönelim” kelimesi LGBT savunuculuğuna bağlandı. Ayrıca sözleşmenin bir başka maddesinde “şiddete yol açan kalıp yargılarla mücadele” kavramından da salt bütün gelenek, kalıp yargı ve rollerle bir savaş anlaşılıyor. Çözüm olarak böyle tartışılan ve farklı yorumlana maddelerin ne anlamda kullanıldığını öğrenmek için Avrupa konseyine başvurulabilir”(KADEM, 2020b). Bunu yanı sıra çözüm olarak başka bir teklifte bulunan

Gümrükçüoğlu; “Avrupa Konseyine; Bizim aile formumuz belli, başka aile formları bizim için geçerli değildir. Sözleşmeyi cinsiyet olarak da sadece kadın ve erkek olarak görüyoruz. Bunu da kendi ülkemizde böyle uyguluyoruz diyebiliriz’.’(KADEM, 2020b) ifadeleriyle Avrupa konseyinden beklentilerini açıklamıştır. Fakat KADEM Derneği kendi resmi sayfasında İstanbul Sözleşmesi’nin fesih kararını açıklarken “KADEM Derneği olarak bu konudaki tercihimiz, Avrupa Konseyi’ne söz konusu tartışmaları bertaraf edecek bir yorum beyanı verilmesi yönündeydi”(*İstanbul Sözleşmesi’nin Feshi*, 2021) ifadelerinden KADEM Derneğinin beklediği açıklamanın gelmediği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa Konseyinin tartışılan maddelere cevap vermemesi bir bakıma toplumda tartışılan maddelerin gerekçelerini haklı çıkarmış olmaktadır.

Yukarda sayılan nedenlerin yanı sıra bir de KADEM Derneği’nin Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları arasında üstlendiği misyon ve vizyon kaygısı bulunmaktadır. Nitekim sadece Türkiye’de değil, uluslararası düzeyde de kendine has söylemleriyle Türkiye’yi temsil eden ve bu yönde sivil toplum kuruluşu olarak büyük başarılar elde eden KADEM Derneği’nin, Türkiye’nin fikir ayrılığına düştüğü bir sözleşmede toplum yapısını da göz önüne alarak, sözleşme ile ilgili söylemde bulunmamıştır.

KADEM Derneği’nin sözleşmenin feshedilmesine yönelik karara zıt bir söylemde bulunmamasının diğer nedenlerine gelecek olursak ilk olarak; kurulduğu andan itibaren devlet yönetimi veya devlet yöneticileriyle zıtlaşmayan bir yol haritası çizmiş olmasıdır. Nitekim KADEM Derneği bünyesinde düzenlenen etkinlik ve projelerde, aile ve sosyal hizmetler bakanlığı ve Adalet bakanlığı başta olmak üzere devletin birçok bakanlığı (KADEM, 2022) ve devlete bağlı kurum ve üniversitelerle iş birliği yaparak çalışmalarını yürütmüştür. Bu yüzden devlette çift başlılığa yol açacak kararlardan kaçınmıştır. Bunun yanı sıra KADEM Derneği’nin hem kurucu üyeleri hem de yönetim kurulunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın aile fertlerinden kızı Sümeyye

Erdoğan'ın bulunması(Grieve, 2021) ve babasına yakınlığıyla bilinmesi etkili olmuştur. Çünkü Sümeyye Erdoğan Bayraktar KADEM Derneği yönetim kurulu başkan yardımcılığı görevine gelmeden önce gönüllü olarak babası Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanlığını yapmıştır. Bu yüzden sözleşme vb. şeylerle karşı karşıya gelme ihtimali görülmemiştir. Bunun çok daha ötesinde bir durum ise; KADEM Derneği'nin aslında AKP ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından toplumun dini görüşlerine uygun toplumsal cinsiyetin rollerini oluşturmak ve devletin ideolojisini benimsetmek için KADEM Derneğini bir vasıta olarak kurmuş olduğu iddiasıdır (Diner, 2018).

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bir bireyin cinsiyet temelli her türlü eşitsizlik ve ikinci sınıf muamele görmesini ifade eder. Tarihsel bir sürece bağlı olarak kültür, din ve toplumu oluşturan diğer temel değerlerle nesilden nesile aktarılarak öğrenilen ve "kültürel kod" şeklini alarak toplumda devam eden bu kavram; eğitim, ekonomi, sağlık ve siyaset gibi birçok alanda farklı form ve boyutta kendisini göstermiştir. Kadın ve erkek olmaya bağlı olarak cinsiyet beklentileri ve cinsiyete biçilen roller, cinsiyet olarak kadın ve erkeğin farklı konumlarda değerlendirilmesine ve birçok eşitsizlikle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Kadın hareketleri, değişen dünya düzeni ve kadınlar tarafından yükselen hak talepleri, farklı dönem ve isteklerle uluslararası alanda dört dalga şeklinde başlamıştır. İlk olarak Mary Wollstonecraft'ın oy kullanma, mülkiyet hakkı, fırsat eşitliği ve eğitim gibi temel hakların talebiyle başlayan bu hareket, daha sonra farklı akımlarla dünyanın birçok yerine yayılmaya başlamıştır. Türkiye'de de Osmanlı Döneminde kadınlara boşanma hakkının verilme mücadelesi ve Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan gibi kadın kuruluşlarının kurulmasıyla başlayan kadın hakları hareketi; cumhuriyetin ilan edilmesi, Atatürk'ün kadınlara yönelik yaptığı reformlar, Medeni Kanun ve kadınlara seçme seçilme hakkının verilmesi gibi gelişmeler ile daha ileri bir boyuta taşınmıştır. 1980 Darbesi sonrası siyasi ve toplumsal alanda sol gruplardaki siyasi kargaşalar ve ideolojik birlikteliğe dayanan kimi büyük grupların, küçük gruplara bölünerek kadın meselelerine yönelmeleri, kadına yönelik hak taleplerine ivme kazandırmıştır. Şirin Tekeli ve birkaç kadının öncülüğünde devam eden kadın hareketi, giderek daha fazla kadına hitap etmeye başlamıştır. Feminizm ve kadın hareketlerine dair ilk tercüme ve kampanyaların başlatıldığı bu dönemde, ideolojik farklılıklar dikkate alınmadan çalışmalar yürütülmüştür. 90'lı yıllara gelindiğinde ise siyasi kargaşaların devam etmesi ve ana akım feminist hareketinin, muhafazakâr ve sol feminizmin sorunlarını çözmekle yeteri kadar ilgilenmemesi sağ ve

sol gibi ideolojik alanda bölünmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Böylece kadına dair çalışmalar ideolojiler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde kurumsallaşma yönünde kadınların elde ettiği kazanımlara; sivil toplum kuruluşları, sığınma evleri ve farklı üniversitelerde kadın araştırma anabilim dalı kurulmuştur. 2000'li yıllarda ise kadın hareketleri daha çok proje kapsamlı ve 4. Dalga feminizm olarak ifade edilen internet odaklı çalışmalarla yürütülmüştür. Sanal kadın grupları, online kadın eğitimleri ve kadına yönelik tepkiler sosyal medya üzerinden verilmiştir.

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi olan İstanbul Sözleşmesi "OPUZ Davası" sonrası AHİM kararıyla Türkiye tarafından imzalanarak, 1 Ağustos 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme kadın başta olmak üzere; çocuğa ve herhangi bir ayrım gözetmeksizin ihtiyaç duyan bütün bireyleri kapsamına almıştır. Temel amacı; öncelikle kadın olmak üzere tüm bireylere karşı yapılan her türlü şiddeti önlemek, yasal düzenlemelerle hukuki hak kazandırmak ve cezai yaptırımlarla şiddetin yaşanmasına engel olmaktır. Bu yüzden sözleşme taraf devletlere; önleyici, koruyucu ve cezai yaptırım yükümlülükleri yüklenmiştir. Böylece önleyici yükümlülüklerle toplumda şiddetin yok olması hedeflenirken; koruyucu yükümlülüklerle şiddet gördükten sonra bireye maddi ve manevi destek sağlayarak iyileşmesine yardımcı olmak hedeflenmiştir. Cezai yaptırımla ise şiddet uygulayan bireye caydırıcı cezalar vererek şiddet olaylarının tekrar yaşanmasına engel olmaktır. Fakat Avrupa kültür yapısı esas alınarak oluşturulduğu için Türk aile, değer, eğitim ve din anlayışına aykırı olduğu, uygulandığı süre zarfında şiddeti önleyemediği, LGBTİ bireyleri koruma altına alarak, yasal güvencelerini sağlaması ve gayrı meşru birliktelikleri savunduğu gerekçesiyle bazı kesimler tarafından İstanbul Sözleşmesine yönelik aleyhte söylemler dile getirilmiştir. Aynı zamanda sözleşmenin 4. Maddesinde "cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği", 12. Maddesinde "töre, gelenek ve klişeleşmiş rollere dayalı ön yargıların kökünün kazıtılacağı", 14. Maddesinde

“toplumsal klişe” 42. maddesinde “sözde namus” 48.Maddesinde ise” arabuluculuğun engellenmesi” gibi kavramları içeren bazı maddeler, toplumda bu sözleşmenin tartışılmasına neden olmuştur. Fakat buna karşın toplumda yanlış anlaşılan maddelerin olduğu, sözleşme yürürlükte olduğu süre zarfında tam anlamıyla uygulanmadığı, farklı cinsel yönelimlere teşvik etmeden sadece şiddeti önlemeye yönelik uluslararası düzeyde imzalanmış bir sözleşme olduğu gerekçesiyle de aleyhte söylemler dile getirilerek desteklenmiştir. Fakat toplumda uzun süre tartışılarak faklı kesimlerde gerilim ve şiddetin sebebi olduğu gerekçesiyle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Resmî Gazetede yayımlanan 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile sözleşme, 20 Mart 2021’de feshedilmiştir. Sözleşmeyi, Avrupa’nın, aile değerleri üzerine bir komplo ürünü olarak gören bir kesim, sözleşmenin kaldırılmasına hayli mutlu olurken, diğer bir kesim ise Türkiye’de bunca şiddet gerçeği olmasına rağmen sözleşmenin kaldırılmasını keyfi bir tutum olarak okumuştur.

8 Mart 2013 yılında on altı kadının bir araya gelerek kurduğu Kadın ve Demokrasi Derneği kısa adıyla KADEM Derneği, genelde insan haklarını, özelde ise kadın haklarından hareketle ulusal ve uluslararası düzeyde birçok alanda çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. “Sorumlulukta adalet ve varoluşta eşitlik” ilkeleriyle yola çıkmış olan dernek, kadın ile erkek arasında doğuştan gelen farkları dikkate alarak, bu cinsiyetlerin birbirini tamamladığına inanmaktadır. Dernek, adil bir bakış açısıyla kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığın bertaraf edildiği bir düzen inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu yüzden toplumda kadın farkındalığını geliştirmek ve kadınlara yönelik şiddeti önlemek amacıyla sosyal ve akademik alanda çalışmalarda bulunmaktadır. Dernek, aynı zamanda kadını ve toplumdaki diğer bireyleri kapsamına alarak, haklarını savunan birçok iş birliğine, kanuna ve sözleşmeye destek vermiştir. İstanbul sözleşmesi de destek verdiği bu sözleşmelerden sadece bir tanesidir. “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa

Konseyi Sözleşmesi" olan İstanbul Sözleşmesi, yürürlüğe girdiği andan itibaren, şiddeti önlemeyi amaçlayan ve uluslararası düzeyde imzalanan bir üst hukuk metni olduğu gerekçesiyle KADEM Derneği tarafından desteklenmiştir. İstanbul Sözleşmesine yönelik gerçekleştirdiği çalıştaylar, seminerler ve kamuoyuna yaptığı açıklamalarda sözleşmeye olan desteğini her fırsatta dile getirerek tekrarlayan KADEM Derneği, İstanbul Sözleşmesi feshedildikten sonra herhangi bir tepki vermeden fesih kararını onaylamıştır.

Araştırmanın problemi "KADEM Derneği, İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesinden sonra tepki vermemesinin altında yatan sebepler nelerdir?" sorusudur. KADEM Derneği'nin "şiddeti önlemek için bir üst metin" olarak ifade ettiği İstanbul Sözleşmesi'nin fesih kararına ters bir tepki vermemesinin ilk nedeni; sözleşmenin hızla değişen siyasi konjonktürde toplumun bazı kesimleri tarafından tam olarak anlaşılmaması ve bir toplumsal gerilim ve çatışmanın ana unsuru olarak asıl amacından saptığı kanaatine varılmış olmasıdır. Bunun yanı sıra Yusuf Kaplan, Sema Maraşlı ve Abdurrahman Dilipak başta olmak üzere toplumun bazı kesimleri tarafından "yobaz", "kutsal inek" ve "Ak Parti'nin Papatyaları" gibi sert ithamlarla anılarak ağır eleştirilere maruz kalması KADEM Derneği'nin tepki vermemesinin bir diğer nedenidir. Aynı zamanda toplum tarafından yanlış anlaşılan ve tartışılan maddelerinin Avrupa Konseyi tarafından açıklık getirilmesi isteğine, Avrupa Konseyi'nin herhangi bir dönüt sağlamaması, kurulduğu ilk yıldan itibaren devlet politikaları ile uyum içinde çalışmalarını gerçekleştiren, hatta birçok çalışmasını devletin bakanlıklarıyla yürüten KADEM Derneği'nin sözleşme nedeniyle ülkede çift başlılık yaparak, muhalefette bulunmak istememesi tespit edilen bir diğer sonuçtur.

Temel gayesi; kadına yönelik şiddeti yok ederek, onurlu bir yaşam sunmayı hedefleyen KADEM Derneği'nin tepkisiz kalmasında etkili olan bir diğer faktör de; misyon ve vizyon kaygısıdır. Nitekim kadına yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde

önemli çalışmalar gerçekleştiren KADEM Derneği'nin gündemde çalışmaları dışında anılması ve polemiklere cevap yetiştiren bir imajının olmasını istememesidir.

Son olarak KADEM Derneği'nin kurucu üyelerinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın aile fertleri ve Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığında kızı Sümeyye Erdoğan Bayraktar'ın bulunması ve sözleşme kararıyla bozulamayacak kadar iyi bir baba kız ilişkilerinin olması etkili olan bir diğer sonuç olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Acar, F. (2020). Türkiye'de İslamcı Hareket ve Kadın Dergileri ve Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Bir İnceleme. İçinde *80'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İletişim Yayınları.

Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan*, *6*(21), Article 21. https://doi.org/10.29224/insanveinsan.536610

Aciyan, E. P. (2019). 80'li Yıllarda Türkiye'de Kadın Hareketleri: "Feminist" Dergisi Üzerine Bir İnceleme. İçinde *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi* (1. bs). Asos Yayınları.

Adak, S. (2020). Yetmişli Yıllarda Kadın Hareketi: Yeni Bir Feminizmin Ayak Sesleri. *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (1.). İletişim Yayınları.

Aile Akademisi. (2019). *10 Maddede İstanbul Sözleşmesi Neden İptal Edilmelidir?* [Blog]. Aile Akademisi Derneği.

Akbulut, S., & Durmuş, A. (2019). *İki İnsan Gençlik El Kitabı* (4. baskı). KADEM.

Akdemir, D. Ş. (2017). İnsan Hakları İhlali Olarak Kadın Sünneti. *Ulakbilge Dergisi*, *5*(13), 1047-1065. https://doi.org/10.7816/ulakbilge-05-13-04

Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırımcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, *26*(2). https://docplayer.biz.tr/32906981-Toplumsal-cinsiyet-gender-ayirimciligi-ve-saglik.html

Akıncı, A. (2020). İstanbul Sözleşmesi -Hukuki Değerlendirme-. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. *Akev Akademi Dergisi, özel sayı*, 22.

Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, *2020*(1), Article 1.

Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, *6*(1), Article 1.

Akkoç, N. (2020). Diyarbakır Ka-mer'in Kuruluş Hikâyesi ve Yürüttüğü Çalışmalar. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

AKP'nin Papatyaları Davası. (2023, Şubat 22). Cumhuriyet. https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/akpnin-papatyalari-davasi-abdurrahman-dilipak-iletisim-kazasi-dedi-2054323

Aktaş, M., & Akçay, E. (2019). Dijital Savunuculuk Örneği Olarak "Özgecan Yasası" Change.org İmza Kampanyası. *Moment Dergi*, *6*(2), Article 2. https://doi.org/10.17572//mj2019.2.305336

Akyılmaz, Ö., & Köksalan, M. E. (2016). Türkiye'de İslami Feminizm ve Kadın Kimliğinin Yeniden İnşası: Reçel Blog Örneği. *Kurgu*, *24*(2), Article 2.

Altıparmak, İ. B. (2018). Toplumsal Cinsiyet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Kaynakları ve Mücadele Alanlarına Yönelik Öneriler. *Journal of Turkish Studies*, *13*(18), 179-194.

Altıparmak, Ş., & Budak, H. (2020). İslami Feminizm ve Türkiye'deki Yansımaları. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *4*, Article 4.

Arat, Y. (2020). Feminizm ve İslam: Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri. İçinde *80'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (7. bs). İletişim Yayınları.

Arslan, H. (2022). Radikalizmin Kadın Versiyonu: Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) Ablaları Örneği. *The Journal of Academic Social Resources*, *Cilt 7 Sayı 41*(Cilt 7 Sayı 41), 1053-1062. https://doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.64600

Atakul, S. (2020). Kadın Çalışmaları Öğrencisi Olmak. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

Avcı, Z. E. (2011). *1980 sonrası Türkiye'de Kadın Sivil Toplum Kuruluşları ve Türk Hukuk Sistemine Etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Aydın, S. (2015, Nisan 20). Siyasete Kadın Eli Gerek. *KADEM*. https://kadem.org.tr/sare-aydinin-siyasete-kadin-eli-gerek-makalesi/

Ayrancı, E., & Gürbüz, T. (2012). Considering Glass Ceiling in Turkey: Ideas of Executives in Education Sector Regarding Women in the Workplace. *International Journal of Human Resource Studies*, *2*(4), Article 4. https://doi.org/10.5296/ijhrs.v2i4.2583

Aytepe, M. (2020). İstanbul Sözleşmesi'nin İslam Düşüncesi Açısından Tahlili. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, *4*, Article 4.

Bal, M. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, *1*(1), 15-28.

Basın Açıklaması. (2019, Temmuz 11). KADEM. https://kadem.org.tr/kadem-hakkindaki-iddialara-basin-aciklamasiyla-cevap-verdi/

Başak, N., & Serin, N. B. (2021, Mayıs 28). *Toplum Tarafından Kadına Biçilen Roller ve Toplumsal Cinsiyet Sorunu* [Sempozyum]. 2. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji sempozyumu.

Başaran, U. (2018). Atasözlerinde Kadın Algısı. *9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*. https://www.academia.edu/39633827/Atas%C3%B6zlerinde_Kad%C4%B1n_Alg%C4%B1s%C4%B1

Başaran, Z. A. (2019). *Reklamlarda Kadınlığın ve Erkekliğin Sunumunun Karşılaştırmalı Olarak Analizi: Kişisel Bakım ve Giyim Ürünleri Kategorisi Örneğinde Toplumsal Cinsiyet Sunumuna İlişkin İçerik Analizi* [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Başpınar, V. (2003). Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *52*(3), Article 3. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000526

Batar, Y. (2020). İstanbul Sözleşmesi'nin Uzak Hedefleri. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Batur, M. (2014). *Gezi Parkı Olaylarının Sosyal Medyaya Yansıma Biçiminin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi: Facebook Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

Baykal, T. (2008). *Ailede Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet, Bu Şiddete İlişkin Tutumlar ve Kişinin Şiddet Yaşantıs* [Doktora Tezi, Ege Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Bayraktar, S. (2019, Temmuz 8). *Vaziyet Twitter'da*. Twitter. https://twitter.com/vaziyetcomtr/status/1148140580905586688

Bayraktar, T. (2018). İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *26*(3), Article 3. https://doi.org/10.15337/suhfd.438125

Bayur, E. (2020). Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Kadın Hareketleri – III. *Gergedan Dergi*. https://gergedan.press/turkiyede-kadin-hareketleri-iii-8421/

Bazan, M. A. (2017). *Kürt Kadın Hareketi*.

Bekir Bozdağ'ın Aile İçi Şiddete ilişkin Yasayı Eleştirmesi. (2016, Nisan 15). [Dernek Sayfası]. KADEM. https://kadem.org.tr/category/bildiriler/

Bektaş, M. D. (2021, Eylül 9). Kadınlarla Değişir! *Cumhuriyet*. https://web.archive.org/web/20210909144619/https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/olaylar-ve-gorusler/kadinlarla-degisir-995130

Berber, N. (2011). *Özel Sektörde Kadınların Cinsiyet Kimliği ve Feminizm Algısı* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Berber, N. (2017a). *1990'lar: Bir Farklılıklar ve Kurumsallaşmalar Dönemi*. Heinrich-Böll-Stiftung. https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/1990lar-bir-farkliliklar-ve-kurumsallasmalar-donemi

Berber, N. (2017b). *2000'li Yıllar: Değişen Yasalar, Yazılan Projeler ve Yeni Adımlar…*. Heinrich-Böll-Stiftung. https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/2000li-yillar-degisen-yasalar-yazilan-projeler-ve-yeni-adimlar

Berktay, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım* (İlk basım). Metis Yayınları.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. Liseli Kıvılcım Eğitim Broşürleri.

Bhasin, K. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller* (2. bs). Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *2014*(3), Article 3. https://doi.org/10.18493/kmusekad.36760

Bolcan, A. E. (2006). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadının Yeri ve Kadın İşsizliği* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Bora, A. (2020). Bir Yapabilirlik Olarak Ka_Der. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

Bora, A., & Günal, A. (2021). Önsöz. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7., s. 352). İletişim Yayınları.

Bozdağ, A. (2020). İstanbul Sözleşmesi'nin ve Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun'un Hukuki açıdan Değerlendirilmesi. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Bozkurt, İ. (2019). *Bir Feminist Aktivizm Yöntemi Olarak Dava Takibi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=yShMilFwE-f0y9JKk16Xwg&no=K6zVEuVPl3hrNUf7yPOhow

Böhürler, A. (2019). *Başınıza İstanbul Sözleşmesi Kadar Taş Düşsün!* [Text]. Yeni Şafak; Yeni Şafak. https://www.yenisafak.com/yazarlar/ayse-bohurler/basiniza-istanbul-sozlesmesi-kadar-tas-dussun-2052032

Börü, L. (2017). Kadına Karşı Şiddette Arabuluculuk Kurumuna İlişkin Bazı Değerlendirmeler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, *Özel Sayı*.

Broughton, D. E., Brannigan, R. E., & Omurtag, K. R. (2017). Sex and gender: You should know the difference. *Fertility and Sterility*, *107*(6), 1294-1295. https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2017.04.012

Can, İ., & Büyükbayraktar, Ç. G. (2018). Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *39*, Article 39. https://doi.org/10.21497/sefad.443531

Candır, H., & İslamoğlu, E. (20014). Türkiye'de Kadın Çalışanların Sosyal Haklar Açısından Durumu. *Bilgi*, *29*, 39-68.

Cengiz, F. S. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi Mi Alternatif Dinamikler Mi? *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*. Koç Üniversitesi Yayınları. https://www.academia.edu/25030835/Bir_yeni_sosyal_hareket_olarak_T%C3%BCrkiyede_1980_sonras%C4%B1_feminist_hareket_De%C4%9Ferler_de%C4%9Fi%C5%9Fimi_mi_alternatif_dinamikler_mi

Connell, R. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Ayrıntı Yayınları.

Çadır Kentlerin 'KADEM Ablası' Var. (2023, Mayıs 2). KADEM. https://kadem.org.tr/cadir-kentlerin-kadem-ablasi-var/

Çaha, Ö. (2001). Türkiye'de Kadın Hareketinin Tarihi: Değişen Bir Şey Var Mı? *KADEM*. https://kadem.org.tr/turkiyede-kadin-hareketinin-tarihi-degisen-bir-sey-varmi/

Çaha, Ö. (2010a). *1980 Sonrası Kadın Hareketi: : Kemalist Kadın Kimliğinden Kopuşların Seküler Temeli*.

Çaha, Ö. (2010b). *Kürt Kadın Hareketi: Üçüncü Dalga Kadın Hareketine Türkiye'den Bir Örnek*. http://www.hazardernegi.org/kurt-kadin-hareketi/

Çakır, Ö., Harcar, T., Sürgevil, O., & Budak, G. (2016). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, *2*(4), Article 4.

Çakır, R. (2019, Temmuz 12). *KADEM'in kaderi: İslami Camiada Kadın Sorunu Tartışması Kızışıyor*. Medyascope. https://medyascope.tv/2019/07/12/kademin-kaderi-islami-camiada-kadin-sorunu-tartismasi-kizisiyor/

Çamurcu, M. H. (2021). İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi. *Ankara Barosu Dergisi*, *79*(4), Article 4. https://doi.org/10.30915/abd.1090725

Çapcıoğlu, İ. (2016). Tanzimat'tan Günümüze Muhafazakâr Kadın Algısındaki Değişimler. *Dini Araştırmalar*, *19*(49), Article 49. https://doi.org/10.15745/da.267284

Çapcıoğlu, İ., & Çetin, K. (2020). Kavramsal Olarak Toplumsal Cinsiyete Kısa Bir Bakış. İçinde *Toplumsal Cinsiyet* (ilk baskı, s. 390). İksad Yayınevi.

Çavdar, A., & Boyacıoğlu, İ. (2019). Sosyal Psikolojik Bakış Açısından Feminist Kimlik: Türkiye İncelemesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, *7*(15), 282-300. https://doi.org/10.7816/nesne-07-15-09

Çavuşoğlu, G. Y. (2015). *Türkiye'de Kadın Hareketinin Oluşumu ve Kadının Sosyal Yaşamdaki Yeri* [Yüksek Lisans Tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

Çiçekli, A. (2019). Türkiye ve Avrupa Ülkelerindeki Başörtüsü Sorunsalı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *44*, 273-292.

Çitçi, O. (1998). *20. Yüzyılın sonunda Kadınlar ve Gelecek*.

Çitil, Ş. (2020, Temmuz 9). Uğradığı Şiddetle İstanbul Sözleşmesi'ne İlham Kaynağı Olan Kadın: Nahide Opuz. *Serbestiyet*. https://web.archive.org/web/20200709013612/https://serbestiyet.com/yazarlar/ugradigi-siddetle-istanbul-sozlesmesine-ilham-kaynagi-olan-kadin-nahide-opuz-36940/

Çolak, A. (2020). İslam Hukuku Perspektifinden İstanbul Sözleşmesi. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Çöteli, S. (2015). *Sosyal Medyanın Yeni Tür Kamusal Alan Yaratması ve Toplumsal Hareketlere Katkıları: Taksim Gezi Parkı Olayları Örneği* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Dağaşan, V. (2020). İstanbul Sözleşmesi Özelinde Cinsiyet, Kadın Çocuk ve Aile Üzerine. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Demirdirek, H., & Şener, Ü. (2014). *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi 2014*. Tepav. https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/926

Dilipak, A. (2020). *AKP'nin Papatyaları* [Haber Sitesi]. Yeni Akit. https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/akpnin-papatyalari-33008.html

Diner, Ç. (2018). Gender Politics and Gongos in Turkey. *Turkish Policy Quarterly*, *16*(4). http://turkishpolicy.com/article/898/gender-politics-and-gongos-in-turkey

Doğan, M. Z. (2017). *Dijital Aktivizm Bağlamında Günümüz Toplumsal Hareketleri ve Türkiye Örneği: Gezi Parkı Olayı* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Dokuyucu, H. (2022). Muhafazakâr Kadınların İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Cinsiyet Eğilimleri. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *28*, Article 28. https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1053556

Dursun, A. (2020). İstanbul Sözleşmesi'nin İslâm Hukukuna Göre Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *10*(19).

Dündar, Ö. Z. (2012). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansıması. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, *5*, 16.

Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*. Ceid Yayınları.

Ecevit, Y., & Karkıner, N. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (1.Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Eliuz, Ü. (2011). Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak. *Turkısh Studıes*, *6*(3). https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=905298714_17_%C3%BClk%C3%BC_eliuz.pdf&key=15130

Eralp, F., & Top, S. (2022). *Türkiye'de feminist hareketin gündemleri ve güncel eylem alanları*. Cinsiyet Eşitliği Politikaları Derneği. https://cinsiyetesitligipolitikalari.org/turkiyede-feminist-hareketin-gundemleri-ve-guncel-eylem-alanlari/

Erbaş, R. (2015). Türk Ceza Hukuku Açısından Kısırlaştırma. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, *73*(1), 91-128.

Ertung, C. (2013). Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği ve Medya: Reklamlarda Kadın Bedeninin Kullanımı. İçinde *Toplumsal Cinsiyet Yansımaları*. Atılım Üniversitesi.

Fontini, P. (2017). *1990-2000 Yılları Arasında Türkiye`de Kadın Yönetmen Olmak* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Freedman, J. J., & Sears, D. O. (1989). Cinsiyet Rolleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, *22*(2), Article 2. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001414

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1.baskı). Kırmızı Yayınları.

Gordon Marshall. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. İçinde *Sosyoloji sözlüğü* (s. 928). Bilim ve Sanat Yayınları.

Göç ve Kadın. (2021, Ocak 24). KADEM. https://kadem.org.tr/goc-ve-kadin-temali-kisa-film-yarismasi/

Gökkaya, V. bilican. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *12*(2).

Göktaş, Ö. (2020). Çocuk Oyuncaklarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, *II*(I), Article I.

Gönenç, İ. M., Topuz, Ş., Sezer, N. Y., Yılmaz, S., & Duman, N. B. (2018). Toplumsal Cinsiyet Dersinin Toplumsal Cinsiyet Algısına Etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, *7*(1), Article 1.

Grieve, M. (2021). *Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesi Kadının İnsan Haklarından Geri Adım*. İnsan Hakları Savunucuları Brifing Raporu.

Güler, B. M. (2021, Mart 21). *Bedeli Acıyla Ödenmiş Bir Sözleşme*. Biz Haberiz. https://web.archive.org/web/20210321111641/https://www.bizhaberiz.com/bedeli-aciyla-odenmis-bir-sozlesme-ve-nahidenin-hikayesi/

Gümrükçüoğlu, S. (2019a). Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Mücadelede Seferberlik Gerekiyor. *Lacivert Dergi*.

Gümrükçüoğlu, S. (2019b, Temmuz 7). *Saliha Okur Gümrükçüoğlu Twitter'da*. Twitter. https://twitter.com/SalihaOkurGmr/status/1147996944507265026

Gümüşoğlu, F. (2016). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, *2*(4), Article 4.

Gün, A. (2010). *Türk Atasözü ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Cinsiyet Rolleri*. 167-181.

Günel, Z. (2015). *Kadın 20 Raporu: G20 Türkiye'de Dönem Başkanlığında Kadın 20*. KADEM.

Günerigök, M. (2020). Toplumsal Cinsiyet, İslam ve İstanbul sözleşmesi. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Gürhan, N., Erdoğan, G., & Seyran, F. (2020). Cinsel Şiddet. *MEYAD Akademi*, *1*(1), Article 1.

Güzel, E. (2014). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü*.

Haber Global (Direktör). (2021, Mart 19). *Abdurrahman Dilipak: İstanbul Sözleşmesi Allah'a Karşı Bir Komplodur!* https://www.youtube.com/watch?v=xur1TJB2hyg

Haig, D. (2000). Of Sex and Gender. *Nature Genetics*, *25*(4), Article 4. https://doi.org/10.1038/78033

Hayatın İçinde Kadın. (2019, Haziran 25). KADEM. https://kadem.org.tr/hayatin-icinde-kadin-19-fotograf-yarismasi-odul-toreni-antalyada-gerceklesti/

Hepşen, Ö. (2010). *Tevrat İncil ve Kuran-ı Kerim'de Kadın Bedeni* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=AUYah0HK6KPNM5DrERvZPg&no=BTRAL32Wf9llE8HDyZnrTA

II. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi. (2016, Aralık 9). KADEM. https://kadem.org.tr/ii-uluslararasi-kadin-ve-adalet-zirvesi-sonuc-bildirisi/

III. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi Sonuç Raporu. (2018, Kasım 24). KADEM. https://kadem.org.tr/iii-uluslararasi-kadin-ve-adalet-zirvesi-sonuc-raporu/

Işık, S. N. (2020). 90'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

IV. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi Sonuç Raporu. (2020, Ocak 4). *KADEM*. https://kadem.org.tr/4-uluslararasi-kadin-ve-adalet-zirvesi-sonuc-raporu/

İletişim Başkanlığı Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Neden Çekildiğini Açıkladı. (2021, Mart 21). [Haber Sitesi]. Sözcü. https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/iletisim-baskanligi-turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-neden-cekildigini-acikladi-6327565/

İpçioğlu, İ., Eğilmez, Ö., & Şen, H. (2018). Cam Tavan Sendromu: İnsan Kaynakları Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *10*(25), Article 25. https://doi.org/10.20875/makusobed.460894

İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı Basın Sunum Metni. (2015, Ocak 21). KADEM. https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-calistayi-basina-sunum-metni/

İstanbul Sözleşmesi Nedir? Olumlu ve Olumsuz Yanları Nelerdir? (2023, Ocak 23). [Blog]. Kadim Hukuk ve Danışmanlık. https://kadimhukuk.com.tr/makale/istanbul-sozlesmesi-nedir-olumlu-olumsuz-yanlari-nelerdir/

İstanbul Sözleşmesi Sadece Şiddete Maruz Bırakılan Kadınlar İçin Değil Çocuklar ve Gençler İçin de Önemlidir! (2021). Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık

Ağı. http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/duyurular/istanbul-sozlesmesi-sadece-siddete-maruz-birakilan-kadinlar-icin-degil-cocuklar-ve-gencler-icin-de-onemlidir

İstanbul Sözleşmesi'nin Feshi. (2021). KADEM. https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesinin-feshi/

KADEM (Direktör). (2014a, Aralık 4). *KADEM Tanıtım Filmi*. https://www.youtube.com/watch?v=nxHFkQZaOms

KADEM. (2014b, Aralık 6). *Kadına Yönelik Şiddet Sadece Koruma Kararı ile Engellenemez*. KADEM. https://kadem.org.tr/kadina-yonelik-siddet-sadece-koruma-karari-ile-engellenemez/

KADEM. (2016, Aralık 7). *15 Temmuz Darbe Girişimi Sergisi*. KADEM. https://kadem.org.tr/15-temmuz-darbe-girisimi-sergisi-ziyarete-acildi-aksam/

KADEM (Direktör). (2018, Kasım 17). *III. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi*. https://www.youtube.com/watch?v=VRicOrd5x7A

KADEM (Direktör). (2019, Temmuz 12). *Kamuoyu Açıklaması*. https://www.youtube.com/watch?v=SbTDg5bi8Uk

KADEM. (2020a, Temmuz 31). *İstanbul Sözleşmesi Hakkında*. KADEM. https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/

KADEM (Direktör). (2020b, Ağustos 10). *KADEM Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu, Gazeteci Cüneyt Özdemir'in Konuğu Oldu*. https://www.youtube.com/watch?v=ShUfxsnoanA

KADEM (Direktör). (2020c, Eylül 10). *KADEM Kimdir?* https://www.youtube.com/watch?v=WcWBhafssUc

KADEM. (2022). *Bakanlık ve KADEM İş Birliği*. KADEM. http://www.aile.gov.tr/ankara/haberler/bakanlik-ve-kadem-is-birliginde-gerceklesen-5-uluslararasi-kadin-ve-adalet-zirvesi-sonuc-bildirgesi-yayimlandi/

KADEM Gölge Raporu. (2017, Ekim 19). KADEM. https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-uygulamalari-ve-grevio-sureci/

KADEM İl Temsilcilikleri. (t.y.). KADEM. Geliş tarihi 01 Ağustos 2023, gönderen https://kadem.org.tr/temsilcilikler-iletisim/

Kadın Cinayetlerine Karşı Meclise Çağrı: Acil Eylem Planı. (2014). *Yeşil Gazete*. https://yesilgazete.org/kadin-cinayetlerine-karsi-meclise-cagri-acil-eylem-plani/

Kadın milletvekili oranında Türkiye 129'uncu sırada. (2022, Aralık 4). *Dünya Gazetesi*. https://www.dunya.com/gundem/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-129uncu-sirada-haberi-676015

Kadın Sığınakları 1. Ve 2. Kurultayları. (2000). Mor Çatı Yayınları.

Kadına Yönelik Şiddet Sadece Koruma Kararı İle Engellenemez. (2014, Aralık 6). [KADEM]. KADEM. https://kadem.org.tr/kadina-yonelik-siddet-sadece-koruma-karari-ile-engellenemez/

Kadına Yönelik Şiddet: Türkiye, AİHM'de Kadını Korumadığı İçin Mahkum Olan İlk Ülke. (2009). [Haber Sitesi]. Bianet - Bagimsiz Iletişim Agı. https://www.bianet.org/bianet/dunya/115094-turkiye-aihm-de-kadini-korumadigi-icin-mahkum-olan-ilk-ulke

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesinde İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı. (2014, Ekim 2). [KADEM]. *KADEM*. https://kadem.org.tr/kadina-yonelik-siddet-ve-aile-ici-siddetin-onlenmesinde-istanbul-sozlesmesi-calistayi/

Kadınların İnsan Hakları ve Kadınlara Yönelik Şiddet: CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi. (2016, Şubat 13). KADEM. https://kadem.org.tr/kadinlarin-insan-haklari-ve-kadinlara-yonelik-siddet-cedaw-ve-istanbul-sozlesmesi/

Kantoğlu, A., Çetin, N. Y., & Erdoğan, A. (2018). Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Algılarının Sosyo demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi. *Konuralp Medical Journal*, *10*(2), Article 2. https://doi.org/10.18521/ktd.368702

Kaplan, H. (2020). İstanbul Sözleşmesi'ne Gelince Dilini Yutanlar. *Sabah*. https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hilalkaplan/2020/05/04/istanbul-sozlesmesine-gelince-dilini-yutanlar

Kaplan, Y. (2020). *' "Yobazlara KADEM'den tokat gibi yanıt"'mış!* Twitter. https://www.google.com/search?q=kad%C4%B1n+cinayeti+maske+yusuf+kaplan+2020&biw=1517&bih=723&ei=sM3UZMybDKSrxc8P7IWW4AE&ved=

0ahUKEwjMs7f8gdKAAxWkVfEDHeyCBRwQ4dUDCA8&uact=5&oq=kad%C4%B1n+cinayeti+maske+yusuf+kaplan+2020&gs_lp=Egxnd3Mtd2l6LXNlcnAiJ2thZMSxbiBjaW5heWV0aSBtYXNrZSB5dXN1ZiBrYXBsYW4gMjAyMDIFECEYoAFIgxxQ3QNYshBwAXgAkAEAmAGgAqAB4AiqAQUwLjIuM7gBA8gBAPgBAcICBBAhGBXiAwQYASBBiAYB&sclient=gws-wiz-serp#vhid=N2-3KkPF8vkweM&vssid=l

Kara, N. (2006). 80 ve 90'larda Türkiye'de Feminist Hareketler. *Kadın Çalışmaları Dergisi, 3,* 16-39.

Karaca, N. B. (2020, Temmuz 31). *İstanbul Sözleşmesi Kritik Virajda* [Haber Sitesi]. www.haberturk.com. https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/2760386-istanbul-sozlesmesi-kritik-virajda

Karagöz, B. (2008). Türkiye'de 1980 Sonrası Kadın Hareketinin Siyasal Temelleri ve "'İkinci Dalga'" Uğrağı. *Memleket Siyaset Yönetim, 3*(7), Article 7.

Karakaya, Ş. (2010). Sosyal Bir Süreç Olarak Eğitim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13,* Article 13.

Karakuş, F. (2023, Mart 17). *18 Mart 2008: Birbirimize Sahip Çıkıyoruz*. Çatlak Zemin. https://catlakzemin.com/18-mart-2008-birbirimize-sahip-cikiyoruz/

Karasu, A. Ö. (2020, Temmuz 25). *İstanbul Sözleşmesi'ne Kim Neden Karşı Çıkıyor* [Haber Sitesi]. www.haberturk.com. https://www.haberturk.com/yazarlar/ayse-ozek-karasu/2754167-istanbul-sozlesmesine-kim-neden-karsi-cikiyor

Kardam, F., & Ecevit, Y. (2020). 1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Üçan Süpürge. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

Kaşıkırık, A. (2021). *İstanbul Sözleşmesi Neden Yaşatır?* Bianet - Bagimsiz Iletisim Agi. https://www.bianet.org/bianet/siyaset/241270-istanbul-sozlesmesi-neden-yasatir

Kazıcı, Z. (2020). İslâm'da Kadın: (Bir Mukayese) / Women in Islam: (A Comparison) / المرأة في الإسلام: مقارنة. *İlahiyat Akademi, 11,* Article 11.

Keleş, D. (2018). Türkiye'de Sendika Kadın İlişkisi: Sendikacı Kadınların Bakış Açılarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma ve toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 59*. https://www.calismatoplum.org/makale/turkiyede-sendika-kadiniliskisi-sendikacikadinlarin-bakisacilarinailiskin-bir-degerlendirme

Kepekçi, E. (2014). (Hegemonik) Erkeklik Eleştrisi ve Feminizm Birlikteliği mümkün mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*, *2*(11), Article 11. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/737/7967

Kılıç, M. (2015). *Kadın Hakları ve Kadın Kimliği*. Türkiye Gazetesi. https://www.turkiyegazetesi.com.tr/kose-yazilari/prof-dr-muharrem-kilic/kadin-haklari-ve-kadin-kimligi-585130

Kırışık, F. (2023). İstanbul Sözleşmesinin Analizi ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi İçin Politika İlkeleri Önerisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *10*(1), Article 1. https://doi.org/10.30798/makuiibf.1097665

Kızılkan, N. (2014). *Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye'de Erkekliğin Dönüşümü*. Lacivert. https://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/09/30/erkeklik-calismalari-ve-turkiyede-erkekligin-donusumu

KİHEP Kronolojisi. (t.y.). Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği. Geliş tarihi 27 Nisan 2023, gönderen https://kadinininsanhaklari.org/kihep-kronolojisi/

Koçak, M. (2007, Şubat 1). 80'li Yıllar Kadın Hareketi. *Artizan*. https://www.art-izan.org/artizan-arsivi/80li-yillar-kadin-hareketi/

Koçali, F. (2020). Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

Koyun, A., Taşkın, L., & Terzioğlu, F. (2011). Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı ve Ruhsal İşlevler: Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 67-99.

Kök, S. B., Bursalı, Y. M., & Eroğlu, Ş. G. (2014). Psikolojik Şiddetin Bireysel ve Örgütsel Yansıması: Yıldırma. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, *1*(1), Article 1. https://doi.org/10.5505/pjess.2014.69775

Köktaş, Ö. F. (2022). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikasının Değişimi: İstanbul Sözleşmesi Örneği* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Körükcü, Ö., Kayır, G. Ö., & Kukulu, K. (2012). Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek İşbirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* *4*(3), Article 3. https://doi.org/10.5455/cap.20120424

Kuyucu, N. (2015). Kadınların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Adalete Erişim Sorunu: Mahkeme Kararlarında Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Kadına Yönelik Şiddet. *Fe Dergi, 7*(1).

Maraşlı, S. (2019a). *İstanbul Sözleşmesi Detaylı İnceleme* [Blog]. Çocuk & Aile. https://www.cocukaile.net/istanbul-sozlesmesi-detayli-inceleme

Maraşlı, S. (2019b, Temmuz 4). *LGBT'yi Korumaya Aldınız*. Twitter.

Maraşlı, S. (2020). *KADEM Yobazlıktan Kurtuldu*. Twitter.

Mercan, Z., & Şahin, F. T. (2017). Babalık Rolü ve Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, *2*(2), Article 2.

Metintaş, M. (2018). Erken Cumhuriyet Döneminde Feminizm Hareketlerinin İlerleyen Dönemde Türk Sosyolojisine Yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi, 1*(3).

Moralıoğlu, A. (2012). 80'liYıllarda Kadın Hareketi ve Kadın Kampanyaları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 99*, 291-296.

Moroğlu, N. (2012). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 357-380.

Moroğlu, N. (2021, Mayıs 9). *TSKF Söyleşileri 2* [Söyleşi]. 10. Yılında İstanbul Sözleşmesi. https://nazanmoroglu.com/10-yilinda-istanbul-sozlesmesi/

Moroğlu, N. (2022, Ocak 20). *Cumhuriyet, Kadın ve Hukuk*. Nazan Moroğlu. https://nazanmoroglu.com/4601-2/

Muslu, T. (2022). *Güvenlikleştirme Kuramı Kapsamında 2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadın Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi Tartışmaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.

Mutlu, A. (2017). Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*.

Okray, Z. (2015). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın İmgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(1), Article 1.

Oruç, T., & Bayrakçı, E. (2018). Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7*(2), Article 2.

Ova, N. (2017). Gezi Parkı Eylemleri Sonrasında Yazılı Basında LGBTİ'ler: Kırılma ve Süreklilikler. *Alternarif Politika, 9*(1).

Ölmezoğlu, E. (2018). Kadın Doğulmaz, Olunur. *Emo Kadın Bülteni, 6*.

Özar, Ş. (2012). Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdamı Politikaları: Kadın Hareketi, Sendikalar, Devlet ve İşveren Kuruluşları. İçinde *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği* (s. 439). Ankara Üniversitesi Yayınları.

Özçelik, F. K. (2017). Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usul ve Esasa İlişkin Düzenlenmeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 8,* Article 8.

Özdemir, E. (2020). *1980'lerde Türkiye Feminist Hareketinde Örgütlenme Tartışmalarına Karşılaştırmalı Bir Bakış: Feminist ve Kaktüs Dergi Örnekleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Özdemir, H., & Aydemir, D. (2019). Dördüncü Dalga Feminizm Üzerine. *Social Sciences Studies Journal, 5*(32), 1706-1711. https://doi.org/10.26449/sssj.1368

Özdilek, R., & Coşkun, A. (2012). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sağlığa Yansıması ve Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma, 9*(3), Article 3.

Özkazanç, A. (2017). Türkiye'de Kadın Hareketi ve Kesişimsellik Yaklaşımı Kesişimsellik Tartışması. *Kesişimsel Feminizm İmkân ve Sorunları*. Duvarları Yıkmak, Köprüleri Kurmak Yeni Küresel Feminizmin Yükselişi ve İmkanları, İstanbul.

Özmete, E., & Yanardağ, M. Z. (2016). *Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rolleri: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri*. *20,* 12.

Özüdoğru, B. (2018). Beyaz Feminizm ve Öteki Kadınlar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(12), Article 12.

Özvarış, Ş. B. (2014). Türkiye'de Kadın Sağlığındaki Eşitsizlikler. *Toplum Ve Hekim, 29*(1), 41-43.

Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22*(1), Article 1.

Sağır, A., Işın, B., & Şallı, Ş. (2021). Çocuk Kıyafetleri Üzerinden Gündelik hayatın İnşası: Cinsiyetlendirme Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *25*(1), Article 1.

Sancar, S. (2011). Türkiye'de Feminizmin Siyasal Bilimlere Etkisi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, *40*, Article 40.

Sarıtaş, E., & Şahin, Ü. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rolleri Üzerine Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *48*, Article 48.

Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *54*(01), Article 01. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001939

Saygılıgil, F. (2020a). *2000'li Yıllarda Feminist Olmak*. Feminizmin Yerelleşmesi.

Saygılıgil, F. (2020b). *2000'li yıllarda Türkiye'de feminist olmak*. Feminizmin Yerelleşmesi Konferansı. https://www.havlekadin.com/feminist-bilgi/2000li-yillarda-turkiyede-feminist-olmak/

Sayın, A. (2021). AKP kaynakları: İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilme Kararı Aylar Önce Alındı. *BBC News Türkçe*. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56492232

Seçil, D. (2018). TBMM Birleşimlerinde Özgecan Aslan Cinayeti. *Fe Dergi*, *10*(1), 42-57. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000195

Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler* (1. bs). Ayrıntı Yayınları.

Sırma, M. (2023). *Diyarbakır'da Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış Açıları Ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yansıması* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Soydinç, L. (2019). *Türkiye'de Kadın Sığınaklarına Yönelik Feminist Model Tartışmaları* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Soyer, S. (2014). Kadın Sünneti: Kültürel Dayanakları ve Yol Açtığı Sorunlar. *Ekev Akademi Dergi*, *60*, 403-414.

Sözcü Gazetesi. (2016, Nisan 14). *Bekir Bozdağ'dan Tartışılacak Sözler* [Haber Sitesi]. Sözcü Gazetesi. https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/bekir-bozdagdan-tartisilacak-sozler-1183328/

Sucu, Ş., & Keser, A. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Tehdidini Ulusal ve Uluslararası Bağlamda Güvenlikleştirme Girişimleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *24*(2), Article 2. https://doi.org/10.16953/deusosbil.930162

Süt, A. (2020). Varlık ve Değer Açısından Kadın. İçinde *İstanbul Sözleşmesi Disiplinler Arası Bir Soruşturma*. Tire Kitap.

Şahin, T. O. (2021). *Kadın Muhafazâkarlığı ve Kadem (Kadın ve Demokrasi Derneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Trabzon Üniversitesi.

Şakir, Ş. (2022, Mayıs 16). *17 Mayıs 1987: Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya Yürüyüşü*. Çatlak Zemin. https://catlakzemin.com/17-mayis-1987-dayaga-karsi-dayanisma-yuruyusu/

Şehir ve Kadın. (2022, Mayıs 18). KADEM. https://kadem.org.tr/sehir-ve-kadin-kisa-film-yarismasi/

Şenel, F. K. (2012). Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın. *Toplum Ve Hekim*, *27*(4).

Şener, Ü. (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, *36*(4), Article 4.

Şevenk, G. (2022). *1990'larda Türkiye'de Kadın Hareketleri*. Akademik Araştırma Enstitüsü.

Şimşek, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, *25*(2).

Tahtalıoğlu, H. (2016). Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarında Cam Tavan Sendromunun Kadınlar Üzerindeki Etkileri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *9*(2), 89-105.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, *3*(5), Article 5.

Taşkın, E., & Çetin, A. (2012). Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısının Cam Tavanı Aşma Stratejilerine Etkisi: Bursa Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *33*, 19-34.

Tatar, E. K. (2023). *Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesinde İnsan Hakları Hukukunun İşlevi: İstanbul Sözleşmesi Örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

TBMM Genel Kurul Tutanağı. (2011). https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/tutanak_sd.birlesim_baslangic?P4=21045&P5=B&page1=85&page2=85&web_user_id=18881547

Tekçe, S. T. (2019). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İstanbul Sözleşmesi'nde Kadına Karşı Şiddeti Önleme Mekanizmaları Ve Türkiye* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Tekeli, Ş. (2020). 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. İçinde *80'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (7. bs, s. 350). İletişim Yayınları.

Tekeli, Ş. (2010). *The Turkish Women's Movement: A Brief History of Success*. https://www.iemed.org/publication/the-turkish-womens-movement-a-brief-history-of-success/

Tekin, E. (2007). *1980 Sonrası Türkiye'de Feminizmin Görünümü* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Timisi, N., & Gevrek, M. A. (2020). 1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi. İçinde *90'larda Türkiye'de Feminizm* (7.). İletişim Yayınları.

Tiraş, Y. C., & Ertürk, H. İ. (2016). Dede Korkut Kitabında Geçen Atasözlerinin Anlamsal İncelemesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Anlamlıları. *Journal of Turkish Language and Literature*, *2*(4).

Toprak ve Kadın. (2021, Ocak 22). *KADEM*. https://kadem.org.tr/toprak-ve-kadin-konulu-fotograf-yarismasi/

Torgrimson, B. N., & Minson, C. T. (2005). Sex and gender: What is the difference? *Journal of Applied Physiology (Bethesda, Md.: 1985)*, *99*(3), 785-787. https://doi.org/10.1152/japplphysiol.00376.2005

Tunç, A. İ. (2009). Kız Çocuklarının Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*, 6.

Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, *1*(1), Article 1.

Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O., Karacık, N. E., & Özbay, D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet Çanakkale Örneği ve Çanakkale'de Kadın Hakları Konusundaki Sosyal Hizmet Çalışmalarının Kısa Tarihçesi*. Paradigma Akademi Yayınları.

UN Women – IPU "Siyasette Kadın 2021" haritasına göre: Parlamentolarda, bakanlıklarda, devlet ve hükümet başkanlıklarında kadın oranı arttı, ancak kadınların temsili hala yetersiz | Türkiye'de Birleşmiş Milletler. (t.y.). Geliş tarihi 16 Aralık 2022, gönderen https://turkiye.un.org/tr/115804-un-women-ipu-siyasette-kadin-2021-haritasina-gore-parlamentolarda-bakanliklarda-devlet-ve, https://turkiye.un.org/tr/115804-un-women-ipu-siyasette-kadin-2021-haritasina-gore-parlamentolarda-bakanliklarda-devlet-ve

Uygur, B. (2020). *1990'Lı Yıllarda İslamcı Dergide Kadın Kimliği Tartışmaları: '"Yeni Zemin"' Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Ülken, F. B., & Yüce, N. (2020). Yeni Medyada Kadın Bedenine Yönelik Ayrımcılık: Ekşi Sözlük Örneği. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *3*(2), Article 2.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, *35*, 29-56.

Yeni Şafak Yazarı Kaplan ile KADEM Arasında "Kutsal İnek" Kavgası. (2019). Independent Türkçe. https://www.indyturk.com/node/49166/haber/yeni-%C5%9Fafak-

Yıldız, A. (2006). Ak Partinin "Yeni Muhafazakâr Demokratlığı": Türkiye Siyasetinde Adlandırma Problemi. *Liberal Düşünce Dergisi*, *34*, Article 34.

Yılmaz, S. (2020). Çağdaş Sivil Toplum Anlayışı Yaklaşımıyla Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, *22*(2), Article 2.

Yur, D. (2013). AİHM Mahkûmiyeti De Nahide'yi Koruyamıyor. *Milliyet Gazetesi*. https://web.archive.org/web/20210909144625/https://www.milliyet.com.tr/gundem/aihm-mahk-miyeti-de-nahide-yi-koruyamiyor-1782480

Yusuf Kaplan'dan KADEM'e sert tepki. (2019). Milli Gazete. https://www.milligazete.com.tr/haber/2849547/yusuf-kaplan-isyan-etti-derhal-durdurulmalidir

Yüksel, Ş. (2020). Eş Dayağı ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası. İçinde *80'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (7. bs). İletişim Yayınları.

ÖZET

Bu çalışmada İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesinin ardından KADEM'in (Kadın ve Demokrasi Derneği) sözleşmeye yönelik fesih kararına tepki vermemesinin arka planındaki temel faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda söz konusu derneğin kamuoyu açıklamaları ve sosyal medyadaki paylaşımları üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre; cinsiyette "eşitlik" kavramı yerine "adalet" prensibini esas alarak çalışmalarını yürüten ve kadına karşı her türlü şiddeti reddedip engellemeyi hedefleyen; bu yüzden kadınların toplumda bilinçli bireyler olarak şiddetin farkında olmaları amacıyla faaliyetler yürüten KADEM Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Türkiye'nin tek taraflı olarak çekilmesinin ardından, sözleşmenin fesih kararına karşı çıkmamasının temelinde; vizyon ve misyon kaygılarının yanı sıra, toplumsal ve politik nedenlerin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, KADEM Derneği, İstanbul Sözleşmesi.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to explain the main factors behind the KADEM Association (Women and Democracy Association) not reacting to the annulment decision against the Istanbul Convention after the termination of the Istanbul Convention. In this context, literature review, public statements and data in social media were collected and evaluated. According to the findings obtained in the study; carrying out its activities based on the principle of "justice" instead of the concept of "equality" in gender and aiming to reject and prevent all kinds of violence against women; Therefore, on the basis of KADEM Association, which has made great efforts to make women aware of violence as conscious individuals in the society, did not oppose the annulment decision of the convention after Turkey unilaterally withdrew from the Istanbul Convention, which is an international document against violence; In addition to vision and mission concerns, it has been determined that there are social and political reasons.

Keywords: Gender, KADEM Association and Istanbul Convention.